

DET KONGELIGE LANDBRUKS- OG MATDEPARTEMENT

DET KONGELIGE KLIMA- OG MILJØDEPARTEMENT

DET KONGELIGE HELSE- OG OMSORGSDEPARTEMENT

Høringsnotat med utkast til forskrift

20. mars 2024

Forslag til ny forskrift om lagring og bruk av gjødsel mv.

(gjødselbrukforskriften)

Innhold

1	Sammendrag av forslaget.....	4
2	Bakgrunn og behov for regulering.....	7
3	Hjemmelsgrunnlag, formål og virkeområde.....	10
3.1	Hjemmelsgrunnlag for ny gjødselbrukforskrift.....	10
3.2	Formål.....	11
3.3	Virkeområde.....	11
3.4	Definisjoner – gjødsel og gjødselvarer.....	12
4	Krav til plassering, oppsamling, lagring og spredetidspunkt.....	13
4.1	Krav til plassering, oppsamling og lagring.....	13
4.1.1	Gjeldende rett.....	13
4.1.2	Departementenes vurdering.....	13
4.2	Krav til utforming av lager.....	14
4.2.1	Gjeldende rett.....	14
4.2.2	Departementenes vurdering.....	15
4.3	Spredetidspunkt og lagerkapasitet.....	17
4.3.1	Gjeldende rett.....	17
4.3.2	Departementenes vurdering.....	17
5	Krav til spredeareal, -mengde og -metode.....	21
5.1	Godkjent spredeareal og annet areal som kan gjødsles.....	21
5.1.1	Gjeldende rett.....	21
5.1.2	Departementenes vurderinger.....	22
5.2	Krav til at gjødslingen er tilpasset behovet.....	25
5.2.1	Gjeldende rett.....	25
5.2.2	Departementenes vurdering.....	26
5.3	Grense for tillatt mengde fosfor per dekar eller gjødsling i balanse.....	26

5.3.1	Gjeldende krav	26
5.3.2	Departementenes vurderinger	27
5.4	Krav til spredemetode/nedmoldingstid	34
5.4.1	Gjeldende rett.....	34
5.4.2	Departementenes vurderinger	34
6	Særskilte gjødselslag og arealtyper	35
6.1	Bruk av gjødsel med avløpsslam	35
6.1.1	Gjeldende rett.....	35
6.1.2	Departementenes vurderinger	35
6.2	Bruk av gjødselvarer med tungmetallinnhold.....	36
6.2.1	Gjeldende rett.....	36
6.2.2	Departementenes vurdering.....	37
7	Krav til gjødslingsplan og journal med dokumentasjon.....	38
7.1	Gjeldende rett	38
7.2	Departementenes vurdering	39
8	Hjemler for å kunne stille strengere krav.....	42
8.1	Gjeldende rett	42
8.2	Departementenes vurdering	42
9	Forvaltning av forskriften.....	43
9.1	Gjeldende rett	43
9.2	Departementenes vurdering	43
10	Status for vedtak truffet i medhold av gjeldende forskrift	47
11	Økonomiske og administrative konsekvenser	47
12	Forskriftsforslag	64

1 Sammendrag av forslaget

Landbruks- og matdepartementet, Klima- og miljødepartementet og Helse- og omsorgsdepartementet (heretter «departementene») foreslår på bakgrunn av forslag fra Landbruksdirektoratet, Miljødirektoratet og Mattilsynet endringer i gjeldende regelverk for lagring og bruk av gjødsel.

Gjeldende gjødselregelverk regulerer tilvirkning, lagring og bruk av gjødsel, med formål om å forebygge forurensningsmessige, helsemessige og hygieniske ulemper, og legge til rette for at gjødselvarer kan utnyttes som en ressurs. Departementene foreslår at dagens forskrift om organisk gjødsel deles i to forskrifter, hhv. ny gjødselvareforskrift og ny gjødselbrukforskrift. Ny gjødselvareforskrift skal medvirke til at gjødselvarer har tilsiktet virkning og at de er trygge, og er gjenstand for egen høring som sendes ut av Mattilsynet parallelt med denne høringen. Dette høringsbrevet gjelder ny gjødselbrukforskrift, som vil regulere lagring og bruk av gjødsel.

Ny gjødselbrukforskrift vil regulere lagring og bruk av gjødsel som oppstår internt i gårdsdriften, og av gjødsel mottatt fra eksternt hold. Husdyrgjødsel står særlig sentralt som en viktig kilde til plantenæring og en viktig ressurs i jordbruksproduksjonen. Husdyrgjødsel er rik på fosfor og andre næringsstoffer, og mange foretak har, og bruker derfor også, mer gjødsel og fosfor enn plantene trenger. Høyt fosforinnhold i jord frigjør fosfor til miljøet i form av avrenning, og påvirker vannmiljøet negativt. Et strengere regelverk for gjødselbruk er nødvendig for å bedre tilstanden i norske vannforekomster i tråd med Norges forpliktelser etter EUs vanddirektiv, og vil også ha betydning for Oslofjorden, redusere utslipp til luft og bidra til en mer bærekraftig bruk av fosfor som en ikke-fornybar ressurs. Samtidig vil det medføre økonomiske konsekvenser for jordbruksforetak og potensielt konsekvenser for matproduksjonen. Revidert regelverk må derfor fastsettes etter en avveining mellom hva som er optimalt for plantevekst og matproduksjon, hva som er nødvendig for å begrense negativ miljøpåvirkning, og hva som er praktisk og økonomisk mulig for foretakene å tilpasse seg til.

Departementene foreslår for det første innstramming i perioden det er tillatt å spre gjødsel. Dette for å bidra til at næringsstoffer i større grad går til plantevekst, som igjen bidrar til redusert avrenning av næringsstoffer og forurensning av vassdrag. Det foreslås på nærmere angitte vilkår en mulighet for å sette senere spredefrist i i Nord-Norge og i høyereliggende områder, som har sen vår og kort vekstsesong, og som ellers ville blitt uforholdsmessig sterkt berørt av innstrammingen.

Nye og strengere krav til tillatt mengde fosfor som kan spres per arealenhet er et sentralt spørsmål i revisjonen av gjødselregelverket. I gjeldende forskrift er mengdekravet rettet kun mot husdyrgjødsel, og kravet tilsvarer en maks grense på 3,5 kg fosfor fra husdyrgjødsel per dekar (kg P/daa). Eksisterende regelverk og tilpasninger til dette har medført økende fosforinnhold i jord på store deler av jordbruksarealene, særlig i husdyrområdene. For å redusere tapet av næringsstoffer foreslår departementene at fosforgrensen strammes inn og blir gjort gjeldende for alle gjødselslag, herunder også biorest (næringsholdig restprodukt etter behandling i biogassanlegg) og mineralgjødsel.

Tilfanget av fiskeslam, matavfall og avløpsslam som er aktuelt for gjenbruk som gjødsel på jordbruksareal er forventet å øke framover, som følge av utviklingen i oppdrettsnæringen, gjenvinningskrav for matavfall og utvidete renskrav for avløp. Forslaget som sendes på høring skal legge til rette for slik gjenbruk, som er ønskelig, men uten at det medfører spredning av uønsket materiale eller i uønskete mengder. Forslaget om felles fosforgrense på tvers av gjødselslag, og oppdaterte produktbestemmelser i gjødselvareforskriften, er en nødvendig modernisering av regelverket på dette området.

Avlingsstatistikken viser stort sprik i avlingsnivåer, mellom foretak, men også geografisk. Rogaland er i en særklasse, med snittavlinger av gras i 2021 og 2022 som tilsvarer fosforuttak nær gjeldende grense på 3,5 kg P/daa, mens typiske avlingsnivåer i øvrige fylker er 30 % til 60 % lavere. På grunn av høyere avlinger og fosforuttak i Rogaland, men også for å avlaste for store konsekvenser her, settes en noe høyere fosforgrense for Rogaland. Selv om Rogaland har mange belastede vassdrag, viser disse vassdragene tegn til en mer positiv utvikling enn det som er tilfelle i jordbruksdominerte nedbørsfelt på Østlandet, Vestlandet og i Trøndelag. I Troms og Finnmark er det lite problemer med eutrofi, og departementene foreslår derfor en noe lempeligere fosforgrense her. I alle fylker unntatt Troms og Finnmark vil et stort antall foretak bli berørt av innstramningen. For å gi foretakene tid til å tilpasse seg, foreslår departementene en trinnvis innstramning.

Videre foreslår departementene at foretakene kan velge mellom enten å følge de generelle fosforgrensene, eller å følge et krav om at forholdet mellom fosformengder som tilføres og tas ut i avlinger er 1:1 eller bedre (balanse gjødsling). En slik adgang, tuftet på prinsipp om fosforbalanse, åpner for høyere fosformengder der avlingsnivået forsvaret det. Bruk av denne adgangen forutsetter at foretakene kan dokumentere balanse gjødsling. Videre foreslår departementene en meldeplikt ved bruk av denne adgangen, slik at forvaltningen kan føre tilsyn og kontroll, men uten krav om enkelttillatelse. Dette reduserer forvaltningens arbeidsbyrde. Alternativet om balanse gjødsling begrenses til tilførsel av maksimalt 3,5 kg P/daa. For tilførsler over 3,5 kg P/daa foreslår departementene at det skal være krav om et dokumentert behov for større tilførsler, gitt avlingens fosforbehov og fosfornivåer i jord, og at slik tilførsel krever enkelttillatelse.

Alternativet med å følge krav til fosforbalanse skal evalueres etter fire år for å vurdere om den fungerer effektivt og ivaretar hensynene bak regelverket. Det skal videre gjennomføres en evaluering av forskriften senest åtte år etter ikrafttredelsen. Evalueringens formål skal være å vurdere om hensynene bak regelverket er nådd.

Departementene foreslår videre et generelt unntak fra fosforgrensen ved dyrking av grønnsaker og andre særlig fosforkrevende vekster, i kombinasjon med hjemler for å kunne stille krav om avbøtende tiltak mot forhøyet avrenning som kan oppstå som følge av dette.

For bruksbestemmelsene i dagens forskrift er kommunen ansvarlig myndighet. Myndigheten omfatter tilsyn og kontroll og adgang til å innføre strengere eller mer lempelige krav. I ny gjødselbrukforskrift foreslår departementene at kommunen fortsatt skal ha ansvaret for tilsyn og kontroll. Videre foreslår departementene at myndigheten til å stille strengere eller mer lempelige krav, bl.a. til fosformengde og spredetidspunkt, løftes til statsforvalteren. Forslaget

begrunnes i at disse bestemmelsene blant annet berører vannmiljø, der statsforvalteren har et hovedansvar. Dette vil også bidra til at statsforvalterne settes i stand til å se gjødselbruksregelverket i sammenheng med den myndighet de har til å utforme andre virkemidler i jordbruket.

Når det gjelder klager over enkeltvedtak truffet av kommunen, foreslår departementene at statsforvalteren er klageinstans slik som i dag. Når det gjelder enkeltvedtak truffet av statsforvalteren, foreslår departementene at Landbruksdirektoratet er klageinstans. Landbruksdirektoratets avgjørelser av klager skal imidlertid skje i samråd med Miljødirektoratet.

Departementenes hovedforslag til endringer omfatter:

- *Virkeområde:*
 - Regelverket vil i større grad inneholde regler for bruk av gjødsel på tvers av gjødselslag i og utenfor jordbruk.

- *Endringer i gjeldende krav til spredemengde:*
 - Dagens krav gjelder husdyrgjødsel, og tilsvarer en maksimumsgrense på 3,5 kg fosfor per dekar per år. I ny gjødselbrukforskrift foreslås nye grenser for tillatt fosfortilførsel som skal gjelde felles for alle gjødselslag:
 - I Rogaland en grense på 3,1 kg P/daa/år ved ikrafttredelse, 3,0 kg P/daa/år etter 4 år og 2,7 kg P/daa/år etter 8 år.
 - I Troms og Finnmark en grense på 2,5 kg P/daa/år ved ikrafttredelse.
 - I resten av landet en grense på 2,8 kg P/daa/år ved ikrafttredelse, 2,5 kg P/daa/år etter 4 år, og 2,3 kg P/daa/år etter 8 år.
 - For innmarksbeiter en grense på 2 kg P/daa/år over hele landet i tråd med lavere avlinger og fosforbehov på disse arealene.
 - Foretakene kan velge mellom enten å følge de generelle fosforgrensene nevnt over eller, som et alternativ, å følge et krav om at forholdet mellom fosformengder som tilføres og tas ut i avlinger er 1:1 eller bedre (balansegjødsling). Bruk av denne adgangen forutsetter at foretakene kan dokumentere balansegjødsling. Det er meldeplikt ved bruk av denne adgangen. Bruk av denne adgangen åpner ikke for tilførsel av mer enn 3,5 kg P/daa/år. For tilførsler over 3,5 kg P/daa/år foreslår departementene at det skal være krav om et dokumentert behov for større tilførsler, gitt avlingens fosforbehov og fosfornivåer i jord, og at slik tilførsel krever enkelttillatelse.
 - Det foreslås et generelt unntak fra fosforgrensene ved dyrking av grønnsaker og andre særlig fosforkrevende vekster, i kombinasjon med hjemler for å kunne stille krav om avbøtende tiltak mot forhøyet avrenning som kan oppstå som følge av dette.

- *Endringer i gjeldende krav til spredetidspunkt:*

- Hovedregelen i dag er at spredning av organisk gjødsel må skje i perioden 15. februar til 1. november. Forslag til nytt krav er at spredning av organisk gjødsel må skje i perioden 1. mars til 1. september, og med krav om å høste eller etablere plantevekst etter siste spredning.
- Statsforvalterne skal på nærmere angitte vilkår kunne forskriftsfeste senere spredefrist om høsten i områder nord for Trøndelag og innlandsområder over marin grense, der vekstsesongen i snitt de siste ti årene startet etter 1. mai. Adgangen gis for å kunne avlaste uforholdsmessig store kostnader til lagerutvidelse i slike områder der våren er særlig sen og kort.
- *Endringer i krav til gjødslingsplan, journal og dokumentasjon:*
 - Krav til gjødslingsplan er i dag regulert i forskrift om gjødslingsplanlegging. Forslaget er å oppheve forskrift om gjødslingsplanlegging, og regulere krav til gjødslingsplan i ny gjødselbrukforskrift.
 - Nytt sammenlignet med gjeldende forskrift er også innføring av krav til journal over faktisk disponering av gjødselvarerne.
 - Det foreslås en ny bestemmelse om jordprøver, med standardiserte krav til jordprøver hvert fjerde år, som skal sendes inn til offentlig register. Det vil være krav om slike jordprøver blant annet i forbindelse med gjødslingsplan og ved bruk av unntak for tilførsler over 3,5 kg P/daa/år som omtalt over.
- *Ansvarlig myndighet:*
 - Departementene foreslår at kommunen fortsatt skal ha ansvaret for tilsyn og kontroll med den nye gjødselbrukforskriften. Departementene foreslår imidlertid at myndigheten til å stille strengere eller mer lempelige krav til bl.a. fosformengde og spredetidspunkt løftes til statsforvalteren.
 - For klager over enkeltvedtak truffet av kommunen, er statsforvalteren klageinstans, som i dag. Når det gjelder enkeltvedtak truffet av statsforvalteren, foreslår departementene at Landbruksdirektoratet er klageinstans. Avgjørelser av klager skal imidlertid skje i samråd med Miljødirektoratet.
- Departementene foreslår også endringer i gjeldende krav til oppsamling og lagring av organisk gjødsel, og andre mindre endringer i gjeldende regler. Alle forslag er nærmere omtalt under.

2 Bakgrunn og behov for regulering

I 2016 ga Landbruks- og matdepartementet i samråd med Klima- og miljødepartementet et oppdrag til Landbruksdirektoratet, Miljødirektoratet og Mattilsynet om å utarbeide forslag til revidert forskrift om gjødselvarer mv. av organisk opphav. Bakgrunnen for oppdraget var at partene i jordbruksoppgjøret i 2009 hadde bestemt at det skulle gjennomføres en helhetlig

gjennomgang av regelverket som omhandler lagring og bruk av husdyrgjødsel. Det overordnede målet med revisjonen av regelverket var å sikre at organisk materiale og næringsstoffer «utnyttes best mulig som ressurs i planteproduksjon og som kilde til bioenergi». Samtidig skal regelverket vektlegge miljøhensyn, spesielt at «avrenning av fosfor og nitrogen til vassdrag og kystvann, konsentrasjon av miljøgifter i det organiske avfallet og utslipp av ammoniakk og klimagasser skal minimeres». Direktoratene kom i 2018 med sitt forslag til revidert regelverk, som departementenes endelige forslag i dette høringsnotatet bygger på. Direktoratenes forslag til revidert regelverk, med konsekvensutredning av deres forslag, er tilgjengelig på Landbruksdirektoratets nettsider, [her](#).

Forvaltning av gjødsel er sentralt for å få til gode kretsløp av næringsstoffer innen den enkelte jordbruksvirksomhet og i samfunnet som helhet, og har betydning for mange saksfelt, ikke minst husdyrhold. Husdyrhold medfører, i tillegg til matproduksjon, produksjon av gjødsel som det er ønskelig å føre tilbake i kretsløpet som grunnlag for plantevekst og ny matproduksjon. Husdyrgjødsel er derfor en ressurs i jordbruket og i matproduksjonen som har stor betydning for økonomien til bonden og inngår i et kretsløp som stort sett fungerer godt. Husdyrgjødsel er rik på fosfor og andre næringsstoffer og er i utgangspunktet en viktig ressurs, men mange foretak har og bruker også mer gjødsel enn avlingene trenger. Dette fører til avrenning av næringsstoffer og forurensning av særlig vann, men også luft, og innebærer samtidig en lite bærekraftig forvaltning av fosfor som en begrenset ressurs.

Tilfanget av fiskeslam, matavfall og avløpsslam som er aktuelt for gjenbruk som gjødsel på jordbruksareal er også forventet å øke framover, som følge av utviklingen i oppdrettsnæringen, gjenvinningskrav for matavfall og utvidete renskrav for avløp. Også disse gjødselslagene kan være gode kilder til næringsstoffer og organisk materiale som er ønskelig å føre tilbake som en ressurs i jordbruket. Regelverket skal legge til rette for slik gjenbruk, men uten at det medfører spredning av uønsket materiale med tanke på blant annet mattrygghet, eller i uønskete mengder med hensyn til miljø.

Fosfor og nitrogen er de to næringsstoffene som er av særlig interesse i regelverksarbeidet. Disse næringsstoffene er viktig for plantevekst og går inn i mange plantefunksjoner, men har også lett for å føre til forurensning. I Norge er likevel fosfor en særlig utfordring. Gjennom overskudd av fosfor over tid har fosforinnholdet i jord mange steder nådd høye nivåer. Denne jorda kan frigi fosfor til miljøet i form av avrenning. Jordbruk er den tredje største påvirkeren på elvene, og femte største påvirker på innsjøene.

God forvaltning av gjødsel angår flere av de overordnede målene i landbrukspolitikken, som er å fremme matsikkerhet, landbruk over hele landet, økt verdiskaping og et bærekraftig landbruk. For målet om bærekraftig landbruk er god forvaltning av gjødsel sentralt for å oppnå fremgang for delmål om henholdsvis redusert forurensning og klimagassutslipp, bærekraftig bruk og vern av ressursgrunnet, og ivaretagelse av naturmangfold. Jordloven har som formål å sikre en samfunnsgagnlig bruk av arealressursene blant annet med hensyn til vern om jordsmonn og kulturlandskap, og som grunnlag for liv, helse og trivsel for menneske, dyr og planter. Tilsvarende har matloven til formål å sikre helsemessig trygge næringsmidler

og fremme helse, kvalitet og forbrukerhensyn langs hele produksjonskjeden, samt ivareta miljøvennlig produksjon.

Vann er grunnlag for alt liv, og det er betydelige brukerinteresser knyttet til vann. Innen en rekke sektorer som vannkraft, industri og avløp gjennomføres det nå svært kostnadskrevenne tiltak for å oppfylle kravene i vannforskriften og EUs vanndirektiv, som er at alle vannforekomster i utgangspunktet skal nå god tilstand innen 2027 og senest innen 2033. Det er behov for forsterket innsats også fra landbruket for å redusere fosfortilførslene og tette gapet mellom dagens tilstand og målet om god tilstand. Strengere krav til lagring og bruk av gjødsel vil også føre til reduserte klimagassutslipp og annen luftforurensning, og føre til en mer bærekraftig bruk av fosfor som begrenset ressurs.

Verdens mål for en bærekraftig utvikling ble vedtatt av FNs medlemsland i 2015.

Bærekraftsmålene gjelder for alle land, og alle land har ansvar for å bidra til å nå målene.

Ambisjonen er å oppnå velstand for alle på en måte som er i samsvar med miljø- og klimahensyn. En god forvaltning av gjødsel er sentralt for å nå flere av bærekraftsmålene.

Bærekraftsmål 2 er å utrydde sult, oppnå matsikkerhet og bedre ernæring, og fremme bærekraftig landbruk. Flere av delmålene under bærekraftsmål 2 er relevante i denne sammenheng, men departementene viser særlig til delmål 2.4 om at landene innen 2030 skal sikre at det finnes bærekraftige systemer for matproduksjon, og innføre robuste metoder som gir økt produktivitet og produksjon, som bidrar til å opprettholde økosystemene, som styrker evnen til tilpasning til klimaendringer, ekstremvær, tørke, oversvømmelse og andre katastrofer, og som gradvis bedrer arealenes og jordas kvalitet. Bærekraftsmål 14 er å bevare og bruke havet og de marine ressursene på en måte som fremmer bærekraftig utvikling.

Delmål 14.1 slår fast at landene innen 2025 skal forhindre og i betydelig grad redusere alle former for havforurensning, særlig fra landbasert virksomhet, inkludert marin forsøpling og utslipp av næringsstoffer. Bærekraftsmål 6 er å sikre bærekraftig vannforvaltning og tilgang til vann og gode sanitærforhold for alle. Av særlig relevans for regelverksarbeidet er delmål 6.3 om at landene innen 2030 skal sørge for bedre vannkvalitet ved å redusere forurensning.

Verdens land samlet seg i 2022 om nye globale mål for biologisk mangfold som oppfølging av konvensjonen om biologisk mangfold. Landene påtok seg her at de innen 2030 skal redusere tapet av næringsstoffer til miljøet til det halve, gjennom en mer effektiv bruk og fordeling av næringsstoffer. De foreslåtte endringene i gjødselregelverket vil styrke Norges bidrag til de globale målene for biologisk mangfold og for en bærekraftig utvikling.

Det nasjonale målet for forurensning er at forurensning ikke skal skade helse og miljø, jf. blant annet Prop. 1 S (2020-2021) fra Klima- og miljødepartementet. Forurensningsloven har som formål å verne det ytre miljø mot forurensning og å redusere eksisterende forurensning. Norge er underlagt en rekke internasjonale forpliktelser for å redusere utslipp til luft og vann, herunder EØS-avtalen og EUs vanndirektiv, EUs nitratdirektiv og EUs såkalte "takdirektiv" om luftforurensning, Gøteborgprotokollen, Nordsjøavtalen og Parisavtalen. Flere av bestemmelsene i gjeldende forskrift implementerer krav etter disse direktivene og avtalene. Under Parisavtalen har Norge forpliktet seg til å redusere klimagassutslippene med minst 50 og opp mot 55 prosent innen 2030, sammenlignet med 1990. Regjeringen legger intensjonsavtalen med jordbruket til grunn for klimaarbeidet i jordbrukssektoren. Partene i

intensjonsavtalen har forpliktet seg til å redusere utslippene og øke opptaket av karbon, tilsvarende en samlet reduksjon på 5 millioner tonn CO₂-ekvivalenter i perioden 2021–2030, jf. klimameldingen (Meld. St. 13 (2020 – 2021)).

Regulering av fosfor er et hovedgrep i regelverket. Det er begrunnet i at det særlig er fosfor det har lett for å bli for mye av. Mens nitrogen er flyktig, er fosforinnholdet relativt konstant, noe som gjør det mer oversiktlig å sette grenser og følge opp disse. Ved å regulere bruken av fosfor direkte regulerer man også nitrogen indirekte på grunn av forholdstallet mellom de to næringsstoffene.

Bedre nitrogenforvaltning er også en viktig oppgave, men her ser ikke departementene samme behov eller mulighet for regulering som vi ser for fosfor. Ettersom jordbruk i Norge er relativt spredt, har vi i store deler av landet mindre utfordringer med bl.a. nitratavrenning. Det finnes imidlertid unntak, bl.a. blir flere områder av Oslofjorden tilført for mye nitrogen fra særlig jordbruk og avløp. Som gjennomføring av nitratdirektivet setter gjødselregelverket en grense på 17 kg nitrogen per daa for husdyrgjødsel i nedbørsfelt som drenerer til områder identifisert som sårbare. Her inngår områder med avrenning til Glommavassdraget, medregnet Lågen og Vorma, Haldensvassdraget og øvrige områder med avrenning til Oslofjorden mellom svenskegrensen og Strømstangen fyr samt til indre Oslofjord (innenfor Drøbaksterskelen). Dette er oppfølging av EØS-avtalen og videreføring av gjeldende krav. Jf. omtale i kapittel 5.3 er det denne grensen på 17 kg N som begrenser tillatt mengde husdyrgjødsel i de aktuelle områdene. I Oslofjordplanen er et tiltak å vurdere behovet for å utvide det sårbare området for nitratdirektivet, slik at det også omfatter nedbørsfeltene på vestsiden av fjorden. Som følge av dette kan det bli aktuelt å revidere det geografiske virkeområdet for grensen på 17 kg nitrogen per daa i forskriften her. Som oppfølging av jordbruksoppgjøret 2023 er det også igangsatt et arbeid med å utarbeide en helhetlig plan for bærekraftig bruk av nitrogen, som vil legge grunnlag for videre politikkutvikling for god nitrogenforvaltning.

Et viktig formål i regelverket er også å unngå spredning av uønskede stoffer, herunder tungmetaller. Selv om slike stoffer er uønsket, kan et visst innhold være uunngåelig. Tilnærmingen er derfor at produktkrav og bruksbestemmelser er differensiert i ulike klasser som sikrer at belastningen er innenfor det man kan akseptere, samtidig som man favoriserer de reneste varene.

3 Hjemmelsgrunnlag, formål og virkeområde

3.1 Hjemmelsgrunnlag for ny gjødselbrukforskrift

Gjødselbrukforskriften skal bidra til å ivareta matproduksjon, fremme gjenbruk av ressurser, ivareta hensynet til biologisk mangfold, motvirke forurensning, bidra til en miljøforsvarlig forvaltning av jordsmonnet og forebygge helsemessige og hygieniske ulemper. Ny forskrift vil som gjeldende forskrift om organisk gjødsel derfor bli hjemlet i flere lover – jordlova, matloven, forurensningsloven og folkehelseloven, underlagt Landbruks- og matdepartementet, Klima- og miljødepartementet og Helse- og omsorgsdepartementet.

Forvaltning og håndheving av den nye gjødselbrukforskriften etter de ulike hjemmelslovene omtales i kap. 9 i dette høringsnotatet.

3.2 Formål

Departementene foreslår at formålet med gjeldende forskrift om organisk gjødsel, som er, jf. § 1, "*å legge til rette for at gjødsel kan unyttes som en ressurs og samtidig forebygge forurensningsmessige, helsemessige og hygieniske ulemper ved lagring og bruk. Forskriften skal bidra til en miljøforsvarlig forvaltning av jordsmonnet og ivareta hensynet til biologisk mangfold*" videreføres i ny gjødselbrukforskrift.

3.3 Virkeområde

Ny gjødselbrukforskrift skal gjelde på tvers av alle gjødselslag, og vil regulere lagring og bruk av organisk gjødsel som husdyrgjødsel, biorest mv., samt *bruk* av mineralgjødsel. Med gjødsel menes produkt som har som hovedoppgave å tilføre næringsstoffer til planter og matsopp, herunder husdyrgjødsel, mineralgjødsel, biorest og slam. Brukskravene i gjeldende forskrift regulerer i hovedsak kun husdyrgjødsel og i enkelte tilfeller annen organisk gjødsel. Departementene foreslår i tillegg til all organisk gjødsel, at også mineralgjødsel skal omfattes av den delen av regelverket som omhandler bruk, nærmere bestemt grensene for fosfor og areal det kan spres på. Krav til spredetidspunkt og krav til plassering, oppsamling og lagring av gjødsel skal etter forslaget bare gjelde organisk gjødsel, og ikke mineralgjødsel.

Bakgrunnen for utvidelsen av virkeområdet er at tap av fosfor utgjør en fare for forurensning uansett opphav. Hvorvidt avrenning av fosfor kommer fra fosforholdig mineralgjødsel eller andre gjødselslag er ikke relevant for virkningen i vassdraget, og da må reguleringen omfatte alle gjødselslag, også mineralgjødsel. Strammere fosforgrense vil medføre til dels store kostnader særlig innen husdyrproduksjon, men trengs for å bedre tilstanden i norske vannforekomster. Å la mineralgjødsel være uregulert ville svekket effekten av denne innstramningen.

Gjødsling av private hager, skolegårder, lekeområder, utmark og skog foreslås unntatt forskriftens virkeområde. Det vil etter forskriften bare være tillatt å spre gjødselvarer på fulldyrket og overflatedyrket jordbruksareal, godkjent innmarksbeite, grøntareal og anlegg for dyrking av mat-, fôr- eller prydvvekster inkl. plenproduksjon. Areal klassifisert som dyrket mark (fulldyrket og overflatedyrket) er automatisk godkjent som spredeareal, og omfattes av forskriftens mengdebegrensninger for tilførsel av fosfor. Innmarksbeite kan kvalifisere som spredeareal, men må godkjennes av kommunen, og omfattes da av forskriftens fosforbegrensninger. Ved gjødsling av grøntarealer og anlegg for dyrking av mat-, fôr- eller prydvvekster, skal gjødslingen tilpasses jordas næringsstoffinnhold og vekstenes behov, jf. forslaget § 18, og omfattes ikke av den særskilte fosforbegrensningen. Med grøntarealer menes areal der det er eller skal etableres vegetasjon, men hvor det ikke skal produseres vekster for mat eller fôr. Dette vil for eksempel kunne være parker, golfbaner og anleggsområder. Med anlegg for dyrking av mat-, fôr- eller prydvvekster menes blant annet gartnerier. Det foreslås å tydeliggjøre at bestemmelser som er utformet med tanke på bruk på

jordbruksareal ikke gjelder for grøntareal, jf. forskriftsforslaget § 2 annet ledd, med unntak av de bestemmelsene som er nevnt.

Krav til lagring av gjødsel er regulert i forslag til forskrift kapittel 2. Kapittel 2 er begrenset til lagring av organisk gjødsel, og gjelder bare for jordbruksforetak, ansvarlig for hestehold og ansvarlig for andre aktiviteter der det oppstår husdyrgjødsel. Husdyrgjødsel defineres tilsvarende animaliebiproduktforskriften § 2 jf. forordning (EF) nr. 1069/2009 artikkel 3 nr. 20 og artikkel 3 nr. 6, og omfatter ekstremter fra alle produksjonsdyr unntatt oppdrettsfisk. Dette innebærer at forskriften ikke regulerer lagring av avløpsslam ved et renseanlegg, fiske slam i forbindelse med fiskeoppdrett eller lagring av ekskrementer fra kennel. Slam som er levert til jordbruksforetak vil likevel omfattes av kravene til lagring. Øvrige aktører enn de som listes opp i forslaget til § 2 og som lagrer organisk gjødsel omfattes ikke av forskriftens krav til lagring, men vil være omfattet av forurensningslovens generelle forbud mot forurensning. Forskriften regulerer heller ikke lagring av mineralgjødsel. Krav til forsvarlig lagring og håndtering av mineralgjødsel reguleres blant annet av brann- og eksplosjonsvernloven.

Bruk av gjødselvarer er regulert i forslag til forskrift kapittel 3, 4 og 5. I kapittel 3 settes krav til blant annet spredetidspunkt, hvor det er tillatt å spre og grense for tillatt mengde fosfor. Kapittel 4 og 5 gir særregler for bruk av gjødselvarer med avløpsslam og bestemmelser om bruk ut fra tungmetallinnhold.

Kapittel 6 regulerer krav til gjødslingsplan, journal og jordprøver. Krav til gjødslingsplan foreslås å omfatte alle som gjødsler over en grense på 25 dekar per år, ikke bare jordbruksforetak slik det er etter gjeldende regelverk. Kravet vil derfor også omfatte gjødsling av golfbaner og lignende. Nytt sammenlignet med gjeldende forskrift er også innføring av krav til journal over faktisk disponering av gjødselvarerne. Kravet om å føre journal omfatter alle som tar imot, bruker og bortskaffer gjødsel av et visst omfang. Departementene foreslår også standardiserte krav til jordprøver hvert fjerde år, som skal sendes inn av jordbruksforetaket til offentlig register.

I forslag til forskrift kapittel 7 og 8 står bestemmelser om tilsyn, klage, straff, ikrafttredelse, overgangsregler og bestemmelser om endring av forskriften. Kommunen skal som i dag føre tilsyn med regelverket, mens myndighet til å stille strengere eller lempeligere krav løftes til statsforvalteren. Departementene foreslår at ny forskrift trer i kraft 1. januar 2025, med overgangsregler for de første årene.

3.4 Definisjoner – gjødsel og gjødselvarer

§ 3 gir definisjoner for begreper brukt i forskriften. Her finnes blant annet definisjoner av begrepene «gjødselvarer» og «gjødsel» som hver er brukt i flere bestemmelser. Definisjonen av gjødselvarer er hentet fra tilsvarende definisjon i forslag til ny gjødselvarerforskrift, jf. egen høring i regi av Mattilsynet. Som det framgår er gjødselvarer en samlebetegnelse på ulike produkter som brukes til å påvirke planters vekstvilkår, og er definert bredere enn gjødsel som har til hovedoppgave å tilføre næringsstoff.

Gjødselbrukforskriften regulerer i hovedsak lagring og bruk av gjødsel, men har også bestemmelser om lagring og bruk av visse andre typer gjødselvarer som ofte mottas fra eksternt hold og som trenger bruksbestemmelser for å sikre at bruken er trygg. Slike gjødselvarer fra eksternt hold må overholde bestemmelser i gjødselvareforskriften.

Det kan oppstå flere typer materiale internt i gårdsdriften som nyttes på samme måte som enkelte kategorier gjødselvarer, og som ikke faller inn under definisjonen av gjødsel. Gjødselbrukforskriften har ikke spesifikke bestemmelser om bruken av slikt materiale. Slik gjenbruk internt i gårdsdriften medfører lite behov for regulering. Departementene ser at det for noen bestemmelser kan gjenstå noen uklarheter om bestemmelsen bare skal gjelde gjødsel, eller også favne andre typer gjødselvarer fra eksternt hold, og ber om innspill om slike uklarheter.

4 Krav til plassering, oppsamling, lagring og spredetidspunkt

4.1 Krav til plassering, oppsamling og lagring

4.1.1 Gjeldende rett

Gjeldende regelverk stiller krav til oppsamling og lagring av definerte typer næringsholdig materiale, og til plassering av anlegg for husdyr og gjødsel. Tekniske krav til anlegg og lager, jf. § 19 i gjeldende forskrift, er omtalt under 4.2.1.

§ 18 stiller krav til plassering av anlegg for husdyr og lager av husdyrgjødsel og avløpsslam for å unngå fare for forurensning, særlig avrenning til vannforekomster. § 19 femte ledd stiller krav om at utendørs drift på talle/utegårder må innrettes slik at gjødsel kan fjernes på en enkel måte fra fôringsplasser, hvileplasser og eventuelle trafikkarealer mellom disse.

Væskeoverskudd skal samles opp og lagres dersom det kan medføre fare for forurensning. § 20 annet ledd, stiller krav om at gjødsel fra utegårder og pelsdyrhold skal fjernes regelmessig, og minst en gang i året. § 21 stiller krav om at silopressaft skal samles opp og lagres slik at den ikke fører til fare for forurensning, og at siloanlegg skal følge tekniske retningslinjer fastsatt av Landbruks- og matdepartementet.

4.1.2 Departementenes vurdering

Kravene til plassering, oppsamling, lagring og bruk i gjeldende forskrift om organisk gjødsel bærer preg av at forskriften er en sammenslåing av flere forskrifter. Etter en gjennomgang av hva slags organisk materiale som oppstår i jordbruket og behovet for regulering av disse, foreslås en videreføring av gjeldende krav om plassering, oppsamling og lagring, men med noen tillegg. Krav til oppsamling og lagring deles også opp i flere paragrafer for å tydeliggjøre kravene for hvert enkelt tilfelle.

Departementene foreslår krav om oppsamling av husdyrgjødsel i driftsbygninger, slik det gjøres for silopressaft, for å unngå fare for forurensning, jf. forskriftsforslaget § 5. Departementene mener at det også etter dagens forskrift forutsettes slik oppsamling, men ser grunn til å tydeliggjøre kravet.

For utendørs husdyrhold foreslår departementene krav om at man skal unngå at husdyrgjødsel samler seg opp på samme sted over lengre tid, for å forhindre avrenning. Innretninger hvor dyr og husdyrgjødsel samler seg, typisk fôrings-, drikke- og hvileplasser, skal plasseres på steder hvor grunnforholdene gir god infiltrasjon og i slik avstand fra vannforekomster at det ikke medfører fare for forurensning, jf. forskriftsforslaget § 6. Som utendørs dyrehold regnes også tilfeller der dyrene har tilgang til enkle oppholdsrom så langt disse ikke brukes til å holde dyrene inne.

Videre foreslås det å innføre visse krav til oppsamling og lagring av planterester og andre type rester, vaskevann og næringsholdig væskeoverskudd fra innendørs drift. Slikt materiale er ikke regulert i dagens forskrift, og vil innebære en utvidelse av virkeområdet. Selv om dette ikke opplagt hører inn under forskriften, er det både vanlig og ønskelig at slikt materiale håndteres som gjødsel. Næringsholdig materiale som etterlates uten oppsamling og nyttegjøring kan gå over til å bli avfall og rammes av avfallsregelverket. Grensedragningen kan være uklar, og det er ønskelig med en avklaring av hvilket regelverk som gjelder. Mål om avfallsminimering og om å øke bruken av avfallsbasert gjødsel, taler for å regulere denne type materiale i forslag til ny gjødselbrukforskrift. Forslaget skal legge til rette for økt utnyttelse av ressursene i det organiske materialet.

På denne bakgrunn foreslår departementene nye regler om krav til håndtering av næringsholdig væskeoverskudd fra innendørs husdyrhold og veksthus, samt krav til håndtering av oppsamlede planterester mv., se forskriftsforslaget §§ 10 og 11. I tillegg til det ovennevnte er det sentrale formålet med de foreslåtte bestemmelsene å unngå fare for forurensning fra slikt materiale.

Departementene foreslår videre bestemmelser om at gjødsel, fôr mv. som lagres direkte på bakken skal plasseres på steder med god infiltrasjon, i slik avstand fra vannforekomster at det ikke medfører fare for forurensning, og videre slik at materialet kan fjernes på en enkel måte.

4.2 Krav til utforming av lager

4.2.1 Gjeldende rett

I gjeldende forskrift § 19 er det stilt tekniske krav til lager for gjødselvarer. Kravene er differensiert etter om gjødselvarer er flytende, fuktig eller tørr. I sjette og sjuende ledd er det ytterligere krav som implementerer bestemmelser i vedlegg IX til Gøteborgprotokollen for å redusere ammoniakkutslipp fra henholdsvis husdyrrom og gjødsellager i større anlegg for fjørfe og svin. Videre er det fastsatt særlige krav til lager for husdyrgjødsel i § 20 og for silopressaft i § 21. Av § 20 tredje ledd og § 21 følger det videre at gjødsellager og siloanlegg skal godkjennes av kommunen før det tas i bruk.

4.2.2 Departementenes vurdering

Departementene foreslår i hovedsak å videreføre gjeldende krav til gjødsellager, differensiert etter vanninnholdet i gjødsla. Disse kravene skal forebygge avrenning fra gjødsellager til jord og vann.

Gjeldende krav er i begrenset grad utformet med tanke på utslipp til luft. Departementene foreslår derfor i §§ 7 og 8 å supplere disse kravene med bestemmelser for å redusere slike utslipp. Det er i dag krav om dekke på landkummer for å begrense luktulemper.

Departementene foreslår tilsvarende krav om dekke også for biorest og bløtgjødsel fra svin. Nitrogen i slik gjødsel har lett for å unnslippe som ammoniakk fordi gjødsla ikke danner skorpe, men dekke vil hindre dette. Annen bløtgjødsel slik som storfegjødsel vil derimot danne naturlig skorpe som i seg selv motvirker utslipp til luft.

Et dekke kan ha flere utforminger, og hvilket som er mest egnet kan variere. Tett dekke i form av tak eller presenning har særlig god effekt mot ammoniakkslipp, men mindre effekt på utslipp av metan og lystgass. Installasjon av tak kan også være til hjelp for den enkelte ved å hindre at lagrene fylles med vann. Ved bruk av slikt dekke er det imidlertid viktig med god ventilering for å hindre danning av farlige gasser.

For eksisterende lagerkummer er etterinstallering av tak eller annet kunstig dekke en kostbar løsning. Ifølge tallgrunnlag fra Norsk institutt for bioøkonomi (Nibio) i 2022¹ lå kostnaden for å bygge kjegletak typisk på mellom 300.000 og 400.000 kr. Samlet kostnad for jordbruket for å installere slike tak på utendørs gjødselkum med svinggjødsel vil etter dette beløpe seg til 150 millioner kroner målt i 2022-priser. Mulighet for støtte over SMIL²- og IBU³-ordningen kan avhjelpe kostnadene med å installere slikt dekke hhv. ved ettermontering og ved nyetableringer. Den foreslåtte ordlyden "med dekke" tar imidlertid også høyde for enklere løsninger ved å legge på et lag med halm eller liknende. Slike løsninger med bl.a. halm har ikke fullt den samme effekt mot ammoniakkslipp, men kan virke positivt mot metanutslipp.

Tett dekke vil være å foretrekke for lager for biorest, siden biogassbehandling kan gjøre nitrogenet mer flyktig så det lettere unnslipper som ammoniakk. Bruk av biorest er forventet å øke fra et lite omfang i dag. At flere foretak tar imot biorest gir god anledning til å installere dekke fra begynnelsen. Slike løsninger kan også ha klare fordeler for de enkelte foretak ved å lede nedbør utenom lageret fremfor at det beslaglegger lagerkapasitet.

Departementene foreslår at gjeldende bestemmelse i § 19 deles opp i egne bestemmelser for hhv. gjødsel med flytende innhold som må plasseres i lageranlegg, og for tørre gjødseltyper som kan lagres direkte på bakken. Dette for å tydeliggjøre og forenkle regelverket. Ifølge forslaget vil det fortsatt være tillatt å mellomlagre tørre/faste gjødselvarer direkte på bakken før den blir spredd.

¹ [Foretaksøkonomiske konsekvenser av forslag til endringer i gjødselregelverk](#). NIBIO rapport vol. 8 nr. 47 2022.

² Forskrift 4. februar 2004 nr. 448 om tilskudd til spesielle miljøtiltak i jordbruket.

³ Forskrift 19. desember 2014 nr. 1816 om midler til investering og bedriftsutvikling i landbruket.

Fjørfe gjødsel kan i dag lagres direkte på bakken slik som andre tørre gjødselslag. Direktoratene foreslo krav om at slik gjødsel må lagres skjermet for overflatevann og nedbør. Begrunnelsen for dette er at fjørfe gjødsel gjerne får tørke opp i husdyrrommet før den flyttes til lager. Når slik gjødsel først har fått tørke holder den også bedre på nitrogen. Slik gjødsel bør ikke bli fuktig og omdannes slik som øvrig strøblandet gjødsel, ettersom nitrogenet da har lett for å gå tapt. I etterkant har departementene gitt Norsøk i oppdrag å vurdere hensiktsmessigheten av et slikt krav. Rapporten⁴ peker på at egnete løsninger ved lagring utendørs kan være å dekke med pustende eller tett duk i kombinasjon med tørt og fast underlag. Med støtte i direktoratenes forslag og Norsøks rapport foreslår departementene at det fortsatt blir tillatt å lagre fjørfe gjødsel på bakken, men med krav om at det skjerms mot overflatevann og nedbør, jf. § 8, tredje ledd.

Noen gjødseltyper med mye strø har godt av å ligge en stund for omdanning før spredning. Om gjødsla blir liggende lenge uten å fjernes vil den på et tidspunkt gå over til å bli avfall og kan rammes av deponiforbudet etter avfallsregelverket. Departementene foreslår derfor tidsbegrensninger ved slik bakkelagring.

Departementene påpeker at lengre tids lagring av avløpslam bør unngås for å hindre luktplager og sjenanse. Slik gjødselvarer bør dessuten leveres klar til bruk, og det gjelder likeså for kompost og andre gjødselvarer som mottas utenfra. Departementene foreslår derfor at mottak og bakkelagring av slik gjødselvarer på bruksstedet bare kan foregå innenfor gjeldende vekstsesong.

Tilsvarende foreslår departementene at bakkelagring av fjørfe gjødsel ikke får foregå lenger enn til nærmeste vekstsesong. Videre foreslås en tidsbegrensning på 3 år ved lagring av andre gjødselvarer direkte på bakken.

Forskriftsforslaget § 9 første ledd stiller krav om at siloanlegg for gras/surfôr skal utformes slik at det ikke medfører fare for forurensning. Silopressaft skal samles opp og lagres i overenstemmelse med kravene i § 8. Kravet i gjeldende forskrift om at siloanlegg skal følge tekniske retningslinjer fastsatt av Landbruksdepartementet blir ikke videreført. Det vil være opp til aktørene i næringen å utforme løsninger slik at kravene i §§ 8 og 9 blir overholdt. Kravene i gjeldende forskrift om at hhv. gjødsellager og siloanlegg skal godkjennes av kommunen før de blir tatt i bruk, blir ikke videreført, i tråd med at slik kontroll i dag ivaretas gjennom byggesaksregelverket etter plan- og bygningsloven.

Forslaget § 9 annet ledd åpner for at rundballer og annen midlertidig lagring av fôr med tilsvarende begrenset avrenning, kan plasseres direkte på bakken i inntil 3 år. For å benytte adgangen må man kunne sannsynliggjøre at det er en midlertidig løsning og at avrenningen er begrenset. Lageranlegg av mer varig karakter, inklusive utendørs plansiloer, må overholde kravet i § 9 første ledd.

⁴ Fjørfe gjødsel i Norge - Håndtering og gassutslipp ved lagring. Norsøk rapport vol. 6, nr. 3, 2021.

4.3 Spredetidspunkt og lagerkapasitet

4.3.1 Gjeldende rett

Gjeldende forskrift § 20 første ledd stiller krav om at lager for husdyrgjødsel skal ha tilstrekkelig kapasitet slik at gjødsla kan lagres fram til spredning i den tillatte perioden. Lagringskapasiteten skal dekke minimum 8 måneders produksjon.

Gjeldende krav til spredetidspunkt i § 23 gjelder for gjødselvarer av organisk opphav. Spredning er tillatt i perioden 15. februar til 1. november. Det er ikke tillatt å spre gjødselvarer på snødekket eller frossen mark. Spredning uten nedmolding skal gjøres innen 1. september, men fristen kan forlenges av kommunen ved forskrift eller enkeltvedtak frem til 1. oktober såfremt klima og vannkvalitet tillater det. Dette gjelder likevel ikke for kommuner som ligger innenfor nedbørsfeltet som drenerer til kyststrekningen fra svenskegrensa til Lindesnes. I områder med alvorlig forurensning eller fare for alvorlig forurensning kan kommunen forby spredning fra 1. september til 1. november.

Ved en gjennomgang på Lovdata finner departementene i dag noen titalls kommuner som har forlenget fristen for spredning uten nedmolding, i hovedsak i fylkene langs kysten fra Vestland til Nordland fylke. Noen av forskriftene krever at spredning uten nedmolding etter 1. september må skje i en gitt avstand fra vassdrag og/eller begrenset til gitte mengder. Motsatt er det et mindre antall kommuner som har innført forbud mot spredning utover høsten. Flere kommuner på Jæren har satt felles frist 1. september.

4.3.2 Departementenes vurdering

Gjeldende krav om spredning i perioden 15. februar til 1. november innebærer at det spres for mye gjødsel på tidspunkter der planteveksten er for liten til å utnytte næringsstoffene effektivt. I Gjødselundersøkelsen 2018⁵ oppga deltakerne at omtrent 7 prosent av husdyrgjødsla til eng og 10 prosent til åker ble spredt om høsten. Planteopptaket og utnyttelsen av næringsstoffene er best tidlig i vekstsesongen, og ved høstspredning er det lite planteopptak sammenlignet med vårspredning. Dette gir økt risiko for tap av næringsstoffer som følge av nedbør og avrenning.⁶

Direktoratene har i sitt forslag til revidert gjødselregelverk foreslått å utsette tidligste tillatte spredetidspunkt om våren med to uker til 1. mars. Direktoratene foreslo videre et krav om å høste eller etablere plantevekst etter siste spredning om høsten, og at spredningen må være gjort innen 1. september. Ved såing av høstkorn eller andre vekster som skal etablere plantevekst før innvintring, ble 15. september foreslått som siste spredefrist.

Departementene mener, i tråd med direktoratenes forslag, at gjødsel fortrinnsvis bør spres om våren og gjennom vekstsesongen slik at gjødselen i størst mulig grad går til plantevekst. I en rapport utarbeidet på oppdrag fra Landbruks- og matdepartementet i 2021, ga Nibio en

⁵ Rapporten "Bruk av gjødselressurser i jordbruket 2018", SSB 2020/9, se særlig tabellene A4 og A36.

⁶ For en nærmere redegjørelse for planteopptak av næringsstoffer ved høstspredning, se pkt. 5.1 i rapporten [Samfunnsøkonomisk effektiv håndtering av økt gjødseloverskudd](#). NIBIO rapport vol. 7 nr. 50 2023.

analyse av miljømessige og agronomiske hensyn ved valg av spredefrist om høsten.⁷ Rapporten viser ingen klare agronomiske argumenter for høstspredning. Tilførsel av husdyrgjødsel tidlig i september med etterfølgende såing, slik direktoratene foreslo å åpne for, kan gi like stor risiko for tap av næringsstoffer som spredning av husdyrgjødsel sent på høsten. Plantevekst etablert etter gjødselspredning i slutten av august og frem til medio september har et lavt næringsopptak i de fleste regioner i Norge. Nibio legger derfor til grunn at slik praksis leder til et næringsoverskudd som kan vaskes ut, hvis ikke gjødseltilførselen nedjusteres i tråd med det lave næringsbehovet.

På bakgrunn av Nibios vurdering, foreslår departementene å forskriftsfeste 1. september som siste spredefrist. Ved at gjødsla spres om våren eller sommeren bidrar den i størst mulig grad til plantevekst og en høstbar avling. Den viktigste nytten av kortere spredefrist er redusert avrenning av fosfor og nitrat. Å sørge for at gjødselen i størst mulig grad går til plantevekst kan også redusere behovet for mineralgjødsel, og slik redusere utslipp av lystgass⁸. Disse nyttevirkingene avhenger nødvendigvis av at gjødselmengden blir justert i tråd med bedre utnyttelse av næringsstoffene. Ettersom departementene også går inn for innstramminger i tillatt mengde fosfor som kan tilføres det enkelte areal, jf. kap. 5.3, legger nytt regelverk til rette for at slik økt utnyttelse og nyttevirkinger vil finne sted.

Departementet følger opp direktoratenes forslag om å stille krav om høsting eller etablering av plantevekst etter siste spredning. Beiting kvalifiserer som høsting. Spredning etter tresking på sensommeren vil derfor forutsette at man tresker tidsnok til å få gjødslet innen 1. september, hvoretter gjødselen eventuelt må nedmoldes og ny plantevekst må etableres, typisk høstkorn eller fangvekster. Dette bidrar til at jord og gjødsel blir mindre utsatt for avrenning utover høsten og vinteren. Dersom det allerede er undersådde fangvekster på arealet, er det ikke nødvendig å etablere ytterligere plantevekst. Det vil som i dag ikke være tillatt å spre gjødsel på snødekket eller frossen mark.

Silopressaft skal etter forslaget kunne spres også etter 1. september såfremt det gjøres på arealer med grunnforhold som gir god infiltrasjon og i tilstrekkelig avstand til vannforekomster til at det ikke medfører fare for forurensning. Silopressaft oppstår også sent på året pga. slåttene, og utsatt spredefrist for silopressaft trengs fordi pressaft forbundet med slått etter 1. september er lite ønskelig å lagre over vinteren. Ettersom slik spredning av silopressaft om høsten i stor grad er begrunnet i lagertømming, og ikke i behovet for plantenæring ute på arealene, stilles krav om å spre på areal hvor pressafta infiltrerer ned i grunnen fremfor å lekke til vann.

Alle foretak skal etter dagens krav ha tilstrekkelig lagerkapasitet til at gjødselen kan lagres frem til tillatt spredetidspunkt, og som minimum ha lagerkapasitet for 8 måneders produksjon. Dette kravet foreslås videreført i ny forskrift § 12. Spredeperiode fra 1. mars til 1. september

⁷ Ibid., kap. 5

⁸ Estimer for effekt mot lystgassutslipp finnes bl.a. i rapportene *Klimatiltak mot 2030 (M-2539/2023)* og *Klimakur 2030 (M-1625/2020)* og i direktoratenes oversendelsesbrev for forslag til nytt gjødselregelverk i 2018.

tilsvarer som et minimum 6 måneders lagring, og mange foretak kan derfor fortsette med samme lagerkapasitet som før også etter innstramming i spredetidspunkt.

For andre foretak vil kortere spredefrist utløse behov for lagerutvidelse eller andre tilpasninger for å overholde regelverket. Det gjelder særlig foretak med bløtgjødsellager, som er vanligst innen storfe- og griseproduksjon, ettersom slike lager bare rommer en gitt mengde. Utfordringen gjelder særlig i landsdeler med sen vår og hvor spredning om våren derfor må vente til mai eller senere. Det kan også gjelde foretak med gitte driftsformer, særlig de som ikke har gras(-basert)produksjon, men driver spesialisert med korn/åkervekster i kombinasjon med gris. Ved dyrking av korn/åkervekster er det lite anledning til å kjøre ut organisk gjødsel gjennom vekstsesongen, og utkjøring må skje enten om våren eller etter skuronna. Dersom foretaket ikke rekker skuronn og gjødselspredning innen fristen 1. september må gjødselspredning skje om våren eller forsommeren. Siden gris typisk holdes innendørs og fyller opp gjødsellager også gjennom sommeren, kan nye frister for noen foretak utløse behov for lagerkapasitet for 11-12 måneder. For å redusere kapasitetsproblemene kan det for noen inngås samarbeid med omkringliggende foretak med ledig spredeareal for å få tømt gjødsellagrene gjennom vekstsesongen. Noe av behovet for kapasitetsutvidelse kan for øvrig innfris ved å installere tak eller annet dekke som leder unna nedbør framfor at det unødig fyller opp lageret, jf. foreslåtte krav i § 7 om dekke på lager med svinegjødsel. Foretak som likevel må utvide lagerkapasiteten, kan få den økonomiske belastningen redusert gjennom tilskudd til investering i gjødsellager over IBU-ordningen.⁹ Det gis også tilskudd over Regionalt miljøprogram til miljøvennlig spredning av husdyrgjødsel, inkludert slangespredning, som kan avhjelpe utfordringer med utkjøring på forsommeren og redusere mulighet for kjøreskader.

Departementene foreslår også at virksomheter som ved forskriftens ikrafttredelse ikke har tilstrekkelig lagerkapasitet til å overholde forslag til nytt spredetidspunkt, som en overgangsordning ut år 2027, kan spre gjødsel uten nedmolding fram til 1. oktober, og med nedmolding fram til 1. november. Dette gjelder likevel ikke dersom det gjøres vesentlige endringer i driften. Med vesentlige endringer i driften mener departementene omlegging av driften som øker gjødselmengden og dermed også behovet for økt lagerkapasitet, for eksempel omlegging fra bås fjøs til løsdrift og/eller installasjon av melkerobot eller melkestall. Da vil ikke overgangsordningen gjelde, og foretaket må samtidig bygge ut lagerkapasiteten så den blir tilstrekkelig.

Utsatt spredefrist

For å redusere konsekvensene av forslaget der vekstsesongen er kort og våren kommer sent, foreslår departementene at statsforvalteren i deler av landet der vekstsesongen normalt starter etter 1. mai, kan forskriftsfeste en forlenget spredefrist om høsten. Forutsetningen er at vannforekomstene i nedbørsfeltet oppfyller målene i vannforskriften, og ikke står i fare for å få forverret tilstand. I dag er det kommunen som ved forskrift eller enkeltvedtak gi utsatt frist

⁹ Forskrift 19. desember 2014 nr. 1816 om midler til investering og bedriftsutvikling i landbruket.

for spredning uten nedmolding frem til 1. oktober såfremt "kommunens klimatiske forhold og vannkvaliteten i kommunes vassdrag tillater det". Forslaget i ny forskrift er at myndigheten til å gi forlenget frist løftes til statsforvalteren, som i aktuelle områder der våren er sen og vannkvaliteten tillater det, kan åpne opp for lignende frister som i dag.

Nibio legger i sin rapport til grunn at høstspredning i kombinasjon med nedmolding kan være bedre senhøstes enn tidlig i september fordi man slik unngår at gjødsla blir utsatt for avrenningsepisoder gjennom høsten.¹⁰ Ved sen spredning blir perioden med avrenningsperioder gjennom høsten kortere, og gjødsla kan i større grad bli beskyttet av frost og snø gjennom vinteren. Dette gjelder likevel bare i områder der vintrene er stabile. Områder med stabile vintre sammenfaller i noen grad med områder der våren er sen. Dette er som oftest også områder med spredt jordbruk og påfølgende mindre påvirkning på vannforekomstene fra jordbruksdrift, noe som gjør at man i større grad kan akseptere noe høstspredning. For å redusere risiko for avrenning av næringsstoffer gjennom høst og vinter, bør adgangen til å gi utsatt spredefrist etter departementenes vurdering begrenses til disse tilfellene. Andre særlig berørte foretak som ikke nyter godt av denne ordningen vil måtte tilpasse seg ved å utvide lagerkapasiteten eller innrette seg på andre måter.

Departementene forslår på denne bakgrunn at statsforvalteren gis myndighet til å gi utsatt spredefrist for foretak i områder der vekstsesongen i snitt de siste ti årene har startet etter 1. mai, jf. § 31 bokstav b. Vekstsesongens start det enkelte år identifiseres som første dato med barmark der 7-døgns middeltemperatur er større enn eller lik 5°C. Statistikk for døgnmiddeltemperatur for de enkelte værstasjoner finnes på seklima.met.no. Videre er adgangen geografisk avgrenset til enten nord for Trøndelag eller innlandsområder over marin grense. For eksempel kan ikke statsforvalteren gi utsatt frist i et område i Nordland der vekstsesongen de siste ti årene har startet før 1. mai selv om det ligger nord for Trøndelag. Ettersom spredning av husdyrgjødsel etter høstet hovedkultur vil kunne gi et næringsoverskudd og økt risiko for utvasking av næringsstoffer, forutsetter utsatt spredefrist at tilstanden i det aktuelle områdets vannforekomster oppfyller målene i vannforskriften, og heller ikke står i fare for å få forverret tilstand.

Departementene foreslår at utsatt spredefrist i disse områdene kan åpne for spredning i kombinasjon med nedmolding fram til 1. november som også er siste frist etter gjeldende forskrift, mens siste frist for spredning uten nedmolding på eng blir 1. oktober slik kommunene også kan åpne for i dag. Krav til nedmolding ved spredning på åpen jord samt forbud mot spredning på snødekket eller frossen mark vil gjelde også der det er gitt utsatt spredefrist. Statsforvalteren må vurdere ut fra lokale forhold om det i tillegg skal stilles ytterligere miljøkrav.

Den negative konsekvensen av strammere spredefrister er de store investeringskostnadene for lagerutvidelse. Det finnes imidlertid ingen fullgod oversikt over lagerkapasitet i dag, og derfor ingen oversikt over hvor mange som får for små lager med nye krav, og heller ikke over dem

¹⁰ Nibio, rapport vol. 7 nr. 50 2021, kap. 5.2.1.

som fra før har for små lager og derfor ville måtte utvide lagrene også ved videreføring av gjeldende krav. Slike konsekvenser er nærmere omtalt i kapittel 11.

Selv om departementene åpner for høstspredning i gitte tilfeller, er det grunn til å tro at en slik løsning ikke vil redusere måloppnåelsen mer generelt, ettersom bruken av en slik adgang til høstspredning antas å bli begrenset. Videre foreslås det i ny forskrift innstramminger i tillatt mengde fosfor som kan spres på det enkelte areal, som vil gjelde uavhengig av om det er gitt utsatt spredefrist. Med strammere grenser for hvor mye fosfor som kan spres, vil det være nødvendig å spre når plantenes behov for næringstilførsel er størst, og ikke om høsten når behovet for tilførsel er lite.

Dispensasjon

Det kan i særlige tilfeller være behov for å dispensere fra spredefristene, eksempelvis når snø og frost varer ekstra lenge om våren eller ved vanskelige forhold (for slått og gjødselspredning) om sensommeren. Statsforvalteren kan etter forslaget til den generelle dispensasjonsbestemmelsen i § 32 etter søknad gi en tidsbegrenset fristforlengelse i særlige tilfeller, forutsatt bl.a. at fordelene er klart større enn ulempene etter en samlet vurdering.

Basert på erfaringer med gjeldende regelverk, er det behov for økt standardisering av praksis samt bedre oversikt over unntak og dispensasjoner som gis, blant annet for å kunne vurdere samlet belastning i vannregioner og virkning av forskriften. For å sikre dette mener departementene at alle enkeltvedtak som gir unntak og dispensasjoner etter forskriften bør registreres i et offentlig tilgjengelig register. Departementene foreslår derfor en bestemmelse om at enkeltvedtak med unntak og dispensasjoner etter den nye forskriften skal registreres i offentlig register, se § 32 siste ledd.

5 Krav til spredeareal, -mengde og -metode

5.1 Godkjent spredeareal og annet areal som kan gjødsles

5.1.1 Gjeldende rett

Etter gjeldende forskrift § 24 kan husdyrgjødsel bare spres på godkjent spredeareal. Som godkjent spredeareal regnes fulldyrket jord. Det er forvaltningspraksis at overflatedyrket jord regnes som spredeareal på samme måte som fulldyrket jord. Leiejord regnes som spredeareal på linje med egen jord.

Innmarksbeite og annet areal kan anvendes som spredeareal såfremt arealet er godkjent av kommunen. Definisjonen av innmarksbeite er i dag gitt i vedlegg 1 i forskriften. Definisjonen presiserer at arealet skal nyttes til beite, være dominert av gras, og være avgrenset med gjerde. Derav trekkes skillet mot utmarksareal som ikke er omfattet av virkeområdet og som ikke kan godkjennes som spredeareal.

Foretak kan også inngå avtale om spredning på landbrukseiendommer i nærheten (såkalt leie av spredeareal) eller salg av husdyrgjødsel, forutsatt skriftlig avtale av minst fem års varighet.

Dersom foretaket i praksis bare nytter deler av arealet, skal det godkjente arealgrunnlaget reduseres tilsvarende.

Kravene etter § 24 er avgrenset til husdyrgjødsel, og gjelder derfor ikke ved bruk av andre gjødselslag.

5.1.2 Departementenes vurderinger

I ny gjødselbrukforskrift foreslår departementene at krav til hvor man kan spre gjødsel, og hvor mye, gjelder felles for alle gjødselslag, og ikke bare husdyrgjødsel. Departementene foreslår at bruk av gjødselvarer bare kan skje på fulldyrket og overflatedyrket jord, godkjent innmarksbeite, grøntareal og anlegg for dyrking av mat-, fôr- og prydvvekster, jf § 16.

Med fulldyrket jord menes areal som er dyrket til vanlig pløedybde og som kan fornyes ved pløying. Med overflatedyrket jord menes areal som for det meste er ryddet og jevnet i overflaten slik at maskinell høsting er mulig. Definisjonene bygger på Nibios arealklassifiseringssystem AR5. Med grøntareal menes områder hvor det er eller skal etableres et vegetasjonsdekke, men hvor det ikke skal produseres vekster for mat- eller fôrforsyning. Med anlegg for dyrking av mat-, fôr- og prydvvekster menes typisk gartnerier.

Med innmarksbeite menes areal som kan nyttes som beite og som ikke kan høstes maskinelt. Minst 50 prosent av arealet skal være dekket av beitegras eller beitetålende urter.

Definisjonen bygger også her på AR5. Kommunen skal som i dag kunne godkjenne innmarksbeite som spredeareal. Grøntarealer kan tilføres gjødselvarer innenfor rammen av forslag til § 18, som innebærer at gjødsling av grøntarealer skal tilpasses vekstenes behov og jordas næringsinnhold på det konkrete areal. Adgangen til å spre etter fosforbegrensningene i § 20 gjelder kun for fulldyrket og overflatedyrket jord og godkjent innmarksbeite, ikke for grøntareal og anlegg for dyrking av mat-, fôr- og prydvvekster.

Spesielt om godkjent innmarksbeite

Spredeareal på innmarksbeite kan være en god utnyttelse av arealer og gjødsel, og man oppnår hensikten i form av bedre arealmessig utnyttelse av gjødselen. Departementene mener samtidig det er viktig å unngå problemforskyvninger med bruk av uegnede arealer som spredeareal og miljøforringelse av disse. Det er ønskelig at etablering og gjødsling av beite er tuftet i fôrbehov, og ikke gjødseloverskudd.

Etablering av nye innmarksbeiter er ikke søknadspliktig slik som nydyrking, og derfor noe foretaket kan skaffe mer av på egen hånd. For at arealet skal ha formell status som innmarksbeite må det kartlegges og registreres som innmarksbeite i Nibios arealklassifiseringssystem AR5. Før beitet kan nyttes som spredeareal for husdyrgjødsel må det foreligge en godkjenning fra kommunen.

I ny forskrift foreslår departementene å videreføre systemet om at innmarksbeiter må inneha godkjenning fra kommunen for å nyttes som spredeareal. Nytt er at dette kravet gjøres gjeldende på tvers av gjødselslag, det vil si også mineralgjødsel, bioest mv., og ikke bare for husdyrgjødsel slik det er i dag. Endringen vil bidra til et mer konsekvent regelverk.

Strammere fosforbegrensninger vil medføre behov for større areal til å fordele husdyrgjødsel. Det er inkonsekvent med strammere begrensninger for spredning av husdyrgjødsel, og dermed for hvor mye husdyr man har plass til, dersom man likevel står fritt til å spre mineralgjødsel.

Jf. omtalen i kapittel 11 er det i dag nokså store arealer av innmarksbeite som tilføres mineralgjødsel, men ikke husdyrgjødsel, og uten at arealet er godkjent som spredeareal ettersom gjeldende forskrift ikke krever dette. Omleggingen til at arealet må inneha godkjenning også ved bruk av mineralgjødsel, i kombinasjon med at strammere fosforbegrensninger gir behov for å utvide spredearealene, vil medføre stor interesse for å få innmarksbeiter godkjent.

Ny bestemmelse i § 16 annet ledd presiserer at "Kommunen kan etter søknad godkjenne innmarksbeite som spredeareal." Dette innebærer at to forhold må være til stede (til enhver tid) for at innmarksbeite kan anvendes som spredeareal. For det første må arealet nødvendigvis kvalifisere som innmarksbeite i tråd med definisjonen i § 3. For det andre må arealet være godkjent og eventuelle vilkår for godkjenningen må være oppfylt.

Kommunen skal ved vurdering av om et areal kan godkjennes som spredeberettiget beite, legge særlig vekt på hvilke virkninger gjødsling kan få for natur- og kulturlandskapsverdier, og om gjødslingen kan skje på en forsvarlig måte. Kommunen skal ved vurderingen vektlegge alle hensyn forskriften er ment å fremme, men de omtalte hensynene skal særlig vektlegges i vurderingen og opp mot foretakets driftsmessige fordeler ved å kunne gjødsle. Hensynet til natur- og kulturlandskapsverdier gjenspeiler tilsvarende ordlyd i nydyrkingsforskriften. Hensynet til at gjødsling kan skje på forsvarlig måte henviser både til at adkomst og areal må egne seg for å kjøre ut gjødsel, og at gjødslingen er forsvarlig for omgivelsene. Vurderinger av egnet adkomst vil være mest relevant for utkjøring av husdyrgjødsel, og vil derfor ha særlig vekt i tilfeller der arealet trengs for å skaffe nok areal for foretakets husdyrgjødsel.

Departementene erfarer at det kan være tilfeller i dag der arealer regnes og nyttes som spredeareal selv om arealet har opphørt å være innmarksbeite. Slike tilfeller innebærer spredning i utmark, noe som bryter med virkeområdet og de materielle reglene. Departementene erfarer samtidig at det kan være tvil om hvor grensen går mellom utmark og innmarksbeite. Kombinasjonen av at det er tvil om kriteriene er til stede, og at det motsatte kan få stor betydning for den enkelte, kan bety at forvaltningen vegrer seg for å praktisere grensen. Noe av problemet er også at krav til innmarksbeite etter gjeldende gjødselregelverk ikke samsvarer med klassifiseringen man ellers møter etter Nibios arealkartlegging AR5.

For å klargjøre hva som er et innmarksbeite etter forskriften, legger departementet i ny forskrift til grunn samme definisjon av innmarksbeite som i AR5. Det brukes allerede ressurser på taksering og ajourhold etter AR5, dermed finnes forutsigbarhet om hvordan klassifiseringen utøves.

Ifølge definisjonen av innmarksbeite i gjeldende regelverk må arealer være inngjerdet eller tydelig avgrenset i terrenget for å kvalifisere som innmarksbeite. I AR5 er krav til inngjerding forlatt, blant annet fordi det finnes digitale gjerdeløsninger. Departementene mener likevel at en avgrensning er viktig for gjødselregelverket for at det tydelig framgår hvor i terrenget det

er tillatt å spre. Ettersom slikt krav ikke dekkes av definisjonen etter AR5, foreslås det i § 16 fjerde ledd et krav om at spredearealet må dokumenteres med kartbeskrivelse, og kunne påvises tilsvarende i terrenget, typisk gjennom påvisning av plantearter som angitt i definisjonen av innmarksbeite (grasarter eller beitetålende urter), ved gjerde mot utmark eller naturlige avgrensninger som elver, fjell og lignende.

Sammenliknet med gjeldende regelverk innebærer ny definisjon etter AR5 også en endring fra at arealet nyttes til beite, til at det *kan* nyttes til beite. Forutsetningen om at arealet faktisk høstes/beites videreføres gjennom krav i § 16 tredje ledd om at det ikke kan tilføres gjødsel på jordbruksareal som ikke høstes eller beites.

Behandling av konkrete saker

For å redusere behovet for kommunale godkjenninger, foreslår departementene at godkjenninger gitt etter gjeldende regelverk videreføres såfremt arealet oppfyller definisjonen av innmarksbeite etter ny forskrift § 3 («*areal som kan nyttes som beite og som ikke kan høstes maskinelt. Minst 50 prosent av arealet må være dekket av grasarter eller beitetålende urter*»). For areal som ikke oppfyller denne definisjonen vil den tidligere gitte godkjenningen bortfalle, og arealet kan ikke anvendes som spredeareal.

Departementene foreslår også en adgang for at kommunen eller statsforvalteren ved enkeltvedtak kan oppheve tidligere gitte godkjenninger av innmarksbeiter som spredeareal dersom arealet ikke kan dokumenteres med kartbeskrivelse og påvises tilsvarende i terrenget, dersom gjødslingen har uheldige virkninger for natur- og kulturlandskapsverdier, dersom gjødslingen ikke kan skje på en forsvarlig måte eller dersom arealet ikke beites, men likevel tilføres gjødsel.

Slike bortfall av godkjenninger kan ha stor konsekvens for de som er berørt. Dette er likevel en forutsigbar konsekvens. Foretaket råder selv over å holde areal i hevd slik at det kvalifiserer som innmarksbeite, og ansvarsforholdene er derfor klare og forutsigbare. For å ta opp igjen gjødsling av innmarksbeite som tidligere er godkjent men som i mellomtiden har opphørt å være beite, må det godkjennes på nytt.

Beskrivelsen av status og behov for innmarksbeiter som spredeareal viser at det kan komme et stort antall søknader om godkjenning. Mange av disse vil være mindre konfliktfylt, men det kan også oppstå konflikter med naturverdier og klimamål. Ugjødsla beiter huser stor artsrikdom og er viktig for overlevelsen av mange arter. Når det gjelder klima viser en rapport fra Miljødirektoratet at arealbruksovergang fra skog til beite de siste årene har utgjort om lag 15.000 daa per år, stått for 19 % av avskogingen, og et årlig utslipp på drøyt 0,3 mill tonn CO₂.¹¹ Departementene presiserer at god saksbehandling ved nye godkjenninger blir viktig framover for å møte målsettinger om bevaring av artsmangfold og klimavennlig landbruk.

Ifølge § 20 er det bare areal som faktisk tilføres gjødsel som kan medregnes som arealgrunnlag for fosforbegrensningene etter § 20. For foretak som bare har akkurat nok

¹¹ Tiltaksanalyse for skog- og arealbrukssektoren (LULUCF), rapport M-2493/2023.7

arealgrunnlag, inklusive på innmarksbeite, betyr det at innmarksbeite godkjent som spredeareal ikke bare kan brukes, men også må brukes som spredeareal. Derfor blir det desto viktigere at kommunen ikke godkjenner areal som ikke egner seg for gjødsling, og at det areal som er godkjent kan påvises med kartbeskrivelse, og tilsvarende i terrenget.

Overgangsordning for bruk av mineralgjødsel på innmarksbeiter som ikke er godkjent etter gjeldende forskrift

Framover vil all bruk av gjødsel på innmarksbeite, og ikke bare husdyrgjødsel som i dag, forutsette at arealet innehar godkjenning. Jf. omtale i kapittel 11 om konsekvenser foregår det i dag utstrakt bruk av mineralgjødsel på innmarksbeiter som ikke innehar godkjenning som spredeareal. Endringen kan altså berøre ganske store areal, og utløse et stort antall søknader om godkjenning. Samtidig vil strammere fosforbegrensninger aktualisere omfordeling også av husdyrgjødsel til mye av de samme arealene, og utløse samme behov for å innhente godkjenning uansett.

Innmarksbeiter som tidligere er tilført mineralgjødsel vil i hovedsak ha slikt kulturpreg at de kan få godkjenning som spredeareal med nytt regelverk, men å innhente slik godkjenning vil medføre en del tidsbruk hos foretak og i kommuner. For å lette overgangen til nye regler foreslås i § 36 en overgangsordning der innmarksbeiter inntil utgangen av 2027 kan fortsette å tilføres mineralgjødsel uten at arealet innehar godkjenning etter § 16. For å avgrense overgangsløsningen til de arealer der mineralgjødsel er nyttet også tidligere, stilles som vilkår at det foreligger gjødslingsplan fra 2022 eller 2023 som dokumenterer at arealet ble tilført mineralgjødsel.

Gjødslingsfri vegetasjonssone

Departementene viser til krav om vegetasjonssone mot vann, som følger av vannressursloven, forskrift om produksjonstilskudd og avløsertilskudd i jordbruket og forskrift om nydyrking. Departementene foreslår et krav om at slik vegetasjonssone mot vann ikke skal gjødsles, jf § 17. Arealet i denne sonen vil ikke kunne regnes med som foretakets disponible spredeareal. Departementene går ikke videre med direktoratenes forslag om en ytterligere sone ved spredemetoder for bløtgjødsel som gir avdrift. Departementene viser i denne sammenheng til at det kan søkes tilskudd innen regionale miljøprogram (RMP) for miljøvennlig spredning av husdyrgjødsel.

Departementene foreslår videre et krav om at det ved spredning av gjødsel på innmarksbeite skal avstanden til vassdrag være minst 6 meter målt fra ytterkant av spredeutstyrets normale rekkevidde.

5.2 Krav til at gjødslingen er tilpasset behovet

5.2.1 Gjeldende rett

Gjeldende forskrift har flere krav som skal sikre god fordeling av gjødsla. Spredearealkravet, jf. § 24, er en maksgrense for hvor mye husdyrgjødsel som er tillatt. I tillegg til maksgrensen

for fosfor er det satt maksimumsgrense for tilførsel av nitrogen i definerte områder. Dette er en gjennomføring av direktiv 91/676/EØF (nitratdirektivet). Videre følger det av § 22 at bruk av gjødselvarer på landbruksarealer skal inngå i gjødslingsplan, jf. forskrift om gjødslingsplanlegging.

5.2.2 Departementenes vurdering

Departementene foreslår en bestemmelse i forskriften om at bruk av gjødselvarer skal tilpasses vekstenes behov og jordas næringsstoffinnhold når ikke annet er bestemt, jf. forslag til § 18.

En slik bestemmelse kan være vanskelig å etterleve fullt ut, først og fremst for foretak med egen produksjon av for mye husdyrgjødsel. For spredning på jordbruksareal gjelder derfor bestemmelsen som er nærmere omtalt under, om å følge grense for tillatt mengde fosfor per dekar eller følge krav om fosforbalanse.

5.3 Grense for tillatt mengde fosfor per dekar eller gjødsling i balanse

5.3.1 Gjeldende krav

Maksimumsgrenser for tilførsel av gjødsel i gjeldende forskrift retter seg i hovedsak mot husdyrgjødsel. Det er påkrevd med 4 dekar spredeareal per gjødseldyrenhet (GDE).¹² En gjødseldyrenhet tilsvarer en melkeku. Kravet tilsvarer 3,5 kg fosfor per dekar regnet ut fra 14 kg fosfor per GDE. Andre dyreslag omregnes til GDE ved bruk av normtall i forskriften. Normtallene er mer enn 25 år gamle, og er ikke oppdatert med hvor mye gjødsel dyrene produserer i dag. For flere dyreslag, særlig melkeku, avlsgris, slaktekylling og kalkun, har økt ytelse medført økende gjødselproduksjon per individ. Normtallene som står i forskriften er derfor en underestimering av realitetene, og har i praksis åpnet for mer enn 3,5 kg fosfor/daa. For slaktegris og verpehøns er situasjonen motsatt. Kunnskapsgrunnlag om utskilt mengde fosfor, som grunnlag til forslag til nye normtall, er nærmere omtalt nedenfor.

Gjeldende forskrift § 24 nr. 1 tredje ledd inneholder et unntak fra dagens krav til spredeareal. Denne unntaksbestemmelsen slår fast at foretak som ved hjelp av et næringsbalanseregnskap klart kan dokumentere at de har underskudd av tilført næringsstoff på det jordbruksareal som foretaket disponerer, kan søke kommunen om å få et lavere krav til spredeareal. Motsatt kan kommunen stille krav til større spredeareal i områder med alvorlig forurensning eller fare for alvorlig forurensning. Som godkjent spredeareal regnes fulldyrket jord, men også annet areal kan være godkjent, jf. omtalen i kap 5.1.

EUs nitratdirektiv¹³ legger også begrensninger på tilførsel av næringsstoffer. I områder definert som sårbare etter direktivet, skal tilførselen av husdyrgjødsel begrenses til 17 kg

¹² Jf. § 24 nr. 1 første ledd.

¹³ Direktiv 91/676/EØF

nitrogen per dekar og år (kg N/daa). Denne grensen er relativt strengere enn spredeareal-kravet, og det er derfor denne nitrogenbegrensningen som avgrenser tilførselen av husdyrgjødsel i de aktuelle områdene. Områder definert som sårbare etter nitratdirektivet omfatter i dag Glommavassdraget, medregnet Lågen og Vorma, Haldenvassdraget og øvrige områder med avrenning til Oslofjorden mellom svenskegrensa og Strømstangen fyr samt til Indre Oslofjord (innenfor Drøbaksterskelen).

Mens husdyrgjødsel er regulert med krav til antall dekar spredeareal per gjødseldyrenhet, er bruksmengder av avløpslam og annen gjenvunnet og "avfallsbasert" gjødsel regulert ut fra tungmetallinnhold. Bruksmengder av andre gjødselslag, som mineralgjødsel, møter ikke maksgrenser, men reguleres av forskrift om gjødslingsplanlegging.

5.3.2 Departementenes vurderinger

I ny forskrift opprettholdes nitrogenbegrensningen i nitratdirektivet om maksimalt 17 kg N/daa fra husdyrgjødsel i definerte områder.

Grense for tillatt mengde gjødsel som kan tilføres arealene blir i ny forskrift § 20 satt til kg fosfor per dekar per år (kg P/daa/år), og ikke dekar per gjødseldyrenhet (GDE) som i dag. Kravet rettes mot fosformengde fordi det er fosfor det har lettest for å bli for mye av, og fordi fosformengden i gjødselvaren holder seg relativt konstant. For at grensen skal være nøytral med henyn til type gjødselvare, oppgis grensen i kg fosfor per dekar og ikke gjødseldyrenhet per dekar.

Noe av tankegangen bak gjeldende regelverk har vært at bruk av andre gjødselslag i større grad blir styrt av behov og kan reguleres i bestemmelser om gjødslingsplanlegging, og ikke trenger maksgrenser på samme måte som husdyrgjødsel. Det store tilfanget av fosforholdig gjødsel som kommer fra andre deler av samfunnet, gir grunn til å forlate en slik tankegang. Erfaringen er at dagens krav har medført opphopning av fosforinnhold i jord på store deler av jordbruksarealene, særlig i husdyrområdene, noe som frigjør fosfor til miljøet i form av avrenning og som påvirker vannmiljøet negativt. For å redusere tapet av næringsstoffer foreslår departementene at fosforgrensen strammes inn og blir gjort gjeldende for alle gjødselslag, herunder også biorest (næringsholdig restprodukt etter behandling i biogassanlegg) og mineralgjødsel.

Det har tidligere vært krevende å finne en løsning for ny fosforgrense som ivaretar både hensyn til miljø og matproduksjon. Nytt kunnskapsgrunnlag viser imidlertid noe høyere opptak av fosfor i avlinger enn det som tidligere var lagt til grunn, samtidig som fosformengder i gjødsel fra enkelte sentrale dyreslag har gått ned. Det er fortsatt nødvendig å gjøre avveininger mellom hensyn til miljø og matproduksjon, men avstanden mellom den innstramming som er nødvendig for å begrense negativ miljøpåvirkning, og hva som er praktisk og økonomisk mulig for foretakene å tilpasse seg til, har blitt kortere.

Avlingsstatistikken viser stort sprik i avlingsnivåer, mellom foretak, men også geografisk. Rogaland er i en særklasse, med snittavlinger av gras foregående to år som tilsvarer fosforuttak nær gjeldende grense på 3,5 kg P/daa, mens typiske grasavlinger i øvrige fylker er 30 % til 60 % lavere.

Departementene foreslår på denne bakgrunn at fosforgrensen strammes inn og at den skal gjelde felles for alle gjødselslag, og med noe høyere grense for Rogaland pga. høyere avlinger her, og for å avlaste for store konsekvenser. Selv om Rogaland har mange belastede vassdrag, viser disse vassdragene tegn til en mer positiv utvikling enn det som er tilfelle i jordbruksdominerte nedbørsfelt på Østlandet, Vestlandet og i Trøndelag. I Troms og Finnmark er det lite problemer med eutrofi, og departementene foreslår derfor en noe lempeligere grense også her. I alle fylker unntatt Troms og Finnmark vil et stort antall foretak bli berørt av innstrammingen. For å gi foretakene der tid til å tilpasse seg, foreslår departementene en innstramming i tre trinn, og med følgende grenser:

- I Rogaland en grense på 3,1 kg P/daa/år ved ikrafttredelse, 3,0 kg P/daa/år etter 4 år og 2,7 kg P/daa/år etter 8 år.
- I Troms og Finnmark en innstramming til 2,5 kg P/daa/år ved ikrafttredelse.
- I resten av landet en grense på 2,8 kg P/daa/år ved ikrafttredelse, 2,5 kg P/daa/år etter 4 år, og 2,3 kg P/daa/år etter 8 år.
- For innmarksbeiter en grense på 2 kg P/daa/år over hele landet, i tråd med lavere avlinger og fosforbehov på disse arealene.

Strammere grenser vil medføre behov for å omfordele overskudd av husdyrgjødsel til areal og foretak uten husdyrgjødsel i dag. For mottakeren kan det være ønskelig med fleksibilitet til å spre noe mer de årene man mottar organisk gjødsel, mot å spre tilsvarende mindre øvrige år. For å gi slik fleksibilitet åpnes det i § 20 fjerde ledd for at grensene skal gjelde som snitt over en fireårsperiode, avgrenset til foretak uten husdyr eller som har husdyrhold med mindre årsproduksjon av gjødsel enn 75 kg P. 4-årsregelen er nærmere omtalt nedenfor.

Foretak med husdyr og andre som årlig bruker organisk gjødsel, har ikke tilsvarende behov for fleksibilitet mellom år og grensen settes derfor på årsbasis. Regelverket åpner likevel for en viss fleksibilitet til å spre noe mer på deler av arealet. For å avskjære mot omfattende skjevfordeling får likevel ikke grensene etter tredje ledd overstiges med mer enn 10 % per dekar. Fosforgrensen multiplisert med arealgrunnlaget for gjødselspredning utgjør foretakets totale fosforgrense.

Videre foreslår departementene at foretakene etter § 20 kan velge mellom enten å følge de generelle fosforgrensene nevnt over, eller, som et alternativ, å følge et krav om at forholdet mellom fosformengder som tilføres og tas ut i avlinger er 1:1 eller bedre (balansegjødsling). En slik adgang, tuftet på prinsipp om fosforbalanse, åpner for høyere fosformengder der avlingsnivået forsvaret det. En slik valgmulighet gir også rom for innstramming i den generelle grensen, ettersom de som har høye avlingsnivåer, og som ville blitt urettmessig berørt av innstrammingen, kan gjøre bruk av alternativet under forutsetning om balanse. En ulempe er imidlertid at et slikt krav om fosforbalanse er mer administrativt krevende enn å følge en grense. Departementene foreslår derfor at foretakene får et valg mellom de to alternativene.

Bruk av denne adgangen forutsetter at foretakene kan dokumentere fosforbalansen. Videre foreslår departementene en meldeplikt ved bruk av denne adgangen, slik at forvaltningen kan

føre tilsyn og kontroll, men uten krav om enkelttillatelse. Dette reduserer forvaltningens arbeidsbyrde.

Kravet om at forholdet mellom fosformengder som tilføres og tas ut er 1:1 eller bedre skal gjelde for en 4-årsperiode om gangen. Slik får man tatt hensyn til enkeltår der vekstsesongen ikke blir som man forventet da gjødslingen ble gjort, og balanse derfor ikke blir oppnådd. Konsekvensen er da at gjødselmengder påfølgende år må nedjusteres.

En forutsetning for å følge krav om balansegjødsling er at balansen dokumenteres, enten med jordprøver i starten og slutten av perioden som viser at fosfornivåene ikke har steget, eller med oversikt over fosforstrømmer inn til og ut av gårdsdriften. Blant annet for at foretak og forvaltning skal ha omforent oversikt over fosforbalansen, foreslås også en ny bestemmelse om slike jordprøver i § 29, jf. omtale nedenfor. Forslaget om en 4-årsperiode for å overholde kravet om balanse passer med forslag til krav i § 29 om jordprøver hvert 4. år, noe som legger til rette for at foretakene på den måten kan dokumentere at balanse er oppnådd.

Landbruksdirektoratet vil få i oppdrag å utvikle verktøy og veiledning for at gårdbrukerne kan følge opp krav om fosforbalanse og tilhørende dokumentasjon, jf. også kapittel 7 (om gjødslingsplan).

Departementene foreslår at bruk av alternativet om balansegjødsling ikke åpner for tilførsel av mer enn 3,5 kg P/daa. For tilførsler over 3,5 kg P/daa foreslår departementene at det skal være krav om et dokumentert behov for større tilførsler, gitt avlingens fosforbehov og fosfornivåer i jord, og at slik tilførsel krever enkelttillatelse. Fosfornivåer i jord skal dokumentes gjennom jordprøver, i tråd med forslag til krav om jordprøver som er nærmere omtalt under.

Foretak som følger krav til fosforbalanse og som rammes av ekstra dårlige enkeltår kan uforskyldt få vanskeligheter med å oppnå balanse. Slike ekstra dårlige enkeltår vil kunne være tilfeller der foretaket har produksjonssvikt som følge av klimatiske forhold og som det ikke er mulig å sikre seg mot, jf. forskrift om produksjonssvikt.¹⁴ Lavere avlinger vil redusere fosforstrømmene ut av gårdsdriften, og/eller man vil måtte kompensere med økt innkjøp av fôr og dermed høyere fosforstrømmer inn til gårdsdriften. Det vil dermed bli vanskelig å unngå høyere fosforstrømmer inn til enn ut av gårdsdriften, og en viss stigning i fosfornivåer. Departementene ser derfor behov for en løsning for å kunne korrigere for uår ved kontroll av om balanse er oppnådd. Dersom foretaket følger systemet med oversikt over fosforstrømmer inn til og ut av gårdsdriften, vil slik korreksjon ved dårlige år kunne skje ved å bruke gjennomsnittstall for aktuelle fosforstrømmer de tre andre årene i perioden i stedet for de faktiske verdiene der disse er ekstreme. Følger man systemet med fosfornivåer i jord ved starten og slutten av perioden, kan det være vanskeligere å korrigere. Vi ber derfor høringsinstansene om synspunkter på hvordan dokumentasjonskrav bør utformes for å ta høyde for slike enkeltår.

¹⁴ Forskrift 17. januar 2012 nr. 56 om tilskudd ved produksjonssvikt i plante- og honningproduksjon

Ettersom organisk jord¹⁵ har dårlig bindingskapasitet for fosfor, vil jordprøver ikke avdekke om gjødsling av areal med organiske jordtyper har foregått i balanse eller i overskudd. I tilfeller der mer enn helt beskjedne deler av arealene utgjøres av organisk jord, vil derfor balanse bare kunne dokumenteres gjennom oversikt over fosforstrømmer inn til og ut av gårdsdriften. Derfor gjøres slik oversikt til obligatorisk kontrollgrunnlag for om balanse er oppnådd for foretak der minst 5 % av arealene består av organisk jord.

Alternativet om balansegjødsling skal evalueres etter 4 år for å vurdere om den fungerer effektivt og ivaretar hensynene bak regelverket.

Bestemmelsene om de generelle fosforgrensene, og om at man i stedet kan følge krav om balanse, gjelder kun for fulldyrket og overflatedyrket jord. For spredning på innmarksbeide foreslås det at foretak i hele landet må følge en fosforgrense på 2 kg P/daa/år, i tråd med lavere avlinger og fosforbehov på disse arealene.

Unntak fra fosforgrensene ved dyrking av særlig fosforkrevende vekster

Departementene foreslår i § 21 et generelt unntak fra fosforbegrensningene i § 20 ved dyrking av vekster som ikke kan benytte seg av fosforinnhold i jord like effektivt som korn, eng og oljevekster, dvs. poteter, grønnsaker, frukt og bær. Her kan det gjødsles etter behov, gitt den aktuelle vekstens forventede fosforbehov og fosfornivåer i jord, målt gjennom jordprøver i tråd med § 29, som er nærmere omtalt under. Gjødslingsnormer og korreksjonstabeller for fosfornivåer i jord finnes hos Nibio.

Foretak som benytter unntaket skal registrere det i et offentlig register og gjennomføre tiltak som begrenser avrenningen av næringsstoffer. Behovet for økt tilførsel av fosfor skal fremgå av plan for gjødsling. For å motvirke den forhøyede avrenningen som kan oppstå, gis statsforvalteren hjemmel etter § 31 til å pålegge avbøtende tiltak der det produseres særlig fosforkrevende vekster. Statsforvalterens adgang til å pålegge avbøtende tiltak er begrenset til områder der vannforekomstene ikke oppfyller målene i vannforskriften, eller står i fare for å få forverret tilstand.

Oppfølging av fosforgrensene

Både fosforgrensene og krav til fosforbalanse gjelder på tvers av gjødselslag, og areal som tilføres husdyrgjødsel i mengder tilsvarende grensen kan derfor ikke tilføres ytterligere fosfor fra andre gjødselslag. Vellykket overgang til nye grenser forutsetter at nye løsninger utvikles og tas i bruk i stort omfang, herunder overgang til fosforfri mineralgjødsel. Andre tilpasninger som kan bli påkrevd er gjennomgått i kap 11.

Foretak som nytter husdyrgjødsel som eneste fosforholdige gjødselslag, vil kunne beregne tillatt mengde ved hjelp av normtall. Normtall for beregning gis i vedlegg til ny forskrift. Normtallene skal også legges til rette for at foretak og forvaltning kan være omforent om

¹⁵ Med organisk jord menes jordartsgruppe som omfatter løsmateriale med stort humusinnhold.

hvilke fosformengder som er skaffet og fordelt, at disse mengdene stemmer overens med hverandre, og med de reglene som gjelder.

I områder omfattet av nitrogenbegrensningen på 17 kg N/daa/år husdyrgjødsel etter nitratdirektivet, vil denne nitrogenbegrensningen fortsatt være noe strengere enn fosforgrensen på 2,3 kg P/daa/år, som er endelig grense i fylker utenom Rogaland, Troms og Finnmark. Det vil derfor fortsatt være nitrogenbegrensningen som begrenser mengden husdyrgjødsel i de aktuelle områdene. Bruk av husdyrgjødsel i mengder opp mot den maksimalt tillatte ifølge nitrogenbegrensningen, vil derfor gi rom for noe, men ikke mye annen fosforholdig gjødsel i tillegg. Sammenlignet med dagens situasjon vil det gi større grad av likebehandling av husdyrhold og -gjødsel i og utenfor områder definert som sårbare.

Når husdyrgjødsel spres i mengder som overholder den nye grensen for fosfor, innebærer det gjerne underskudd på nitrogen og andre næringsstoffer. Bruk av fosforfri mineralgjødsel vil man fortsatt stå fritt til etter regelverket, utover kravet om at gjødslinga skal følge av en gjødslingsplan (jf. § 26) og tilpasses behovet (jf. §18). Supplering med mineralgjødsel er likevel ikke aktuelt i økologisk jordbruk. I slik driftsform kan den nye fosforgrensen i større grad bli begrensende også for andre næringsstoffer, og vil reise behov for å kompensere med blant annet nitrogenfikserende vekster. Ved å separere bioest i en fastdel og en flytende del vil fosfor i hovedsak følge tørrstoffet mens nitrogenet vil følge den flytende delen som med det kan bli en viktig nitrogenressurs.

En konsekvens av innstrammingene er at tilgang til mer areal enn tidligere er nødvendig for å spre husdyrgjødsel, og jordbruket vil i områder med mye husdyrgjødsel ha mindre kapasitet til å ta imot annen fosforholdig gjødselvarer som fiskeslam, matavfall og andre restprodukter.

4-årsregel for foretak uten eller med lite husdyrhold, og som år om annet mottar organisk gjødsel fra eksternt hold

Strammere fosforgrenser vil medføre behov for omfordeling av overskudd til foretak og areal som ikke har husdyrgjødsel i dag, typisk kornproduksjon. Mange av disse foretakene vil mangle egnet spredeutstyr for slik gjødsel. Spredning vil derfor i større grad skje med hjelp av entreprenører, og ikke skje årvisst. For at foretak i slike tilfeller skal ha fleksibilitet til å spre noe mer ved mottak av organisk gjødsel foreslår departementene som nevnt at nye fosforgrenser i slike tilfeller skal gjelde som snitt for en løpende 4-årsperiode, jf. § 20 fjerde ledd. Det kan også være til hjelp for å ta imot gjødselvarer med jordforbedrende effekt, der fosforinnholdet er tyngre tilgjengelig og mer langtidsvirkende, og det er vanskelig å unngå store fosfordoser ved spredningstilfellet.

Eksempelvis vil grensen på 2,8 kg fosfor/daa/år, som gjelder for alle fylker unntatt Rogaland og Troms og Finnmark, de første fire årene etter ikrafttredelse omregnes til en grense på 11,2 kg fosfor/daa over fire år. Da kan man for eksempel velge å ta imot 3,4 kg fosfor/daa organisk gjødsel ett år, og spre 2,6 kg fosfor/daa de tre andre årene. 4-årsregelen anses dermed som viktig for å overstige barrierer mot mottak av overskuddsgjødsel i kornområdene. Grensen må i slike tilfeller overholdes for enhver løpende tidsserie.

4-årsregelen vil i praksis bety at fosforgrensen for aktuelle foretak fortrinnsvis gjelder som ramme for foretaket under ett. I tilfeller der areal skifter hender underveis i perioden, blant annet ved kjøp eller jordleie, må likevel fosforkravet følge arealet. Historisk fosfortilførsel siste 4 år vil følge med som en "heftelse" over til ny eier. Den som disponerer arealet, må inneha en fullstendig gjødseljournal for hele tidsserien 4 år bakover i tid for å holde kontroll med at kravet er etterlevd. Motsatt må foretaket som har avstått areal, også inneha fullstendig gjødseljournal for alle sine areal i hvert enkelt av de fire årene. Journalen trengs for å vise at fosformengdene samsvarer internt (dvs. at det er samsvar mellom mengden brukt og skaffet) og med de reglene som gjelder. 4-årsregelen kan også imøtekomme tilfeller der arealer år om annet blir nyttet til særlig fosforkrevende vekster, og som er unntatt fra fosforbegrensningen. Dette vil typisk være areal som veksler mellom grønnsaksproduksjon og korn-/grovfôrproduksjon. Departementene foreslår at de sesongene og arealene der det dyrkes slike fosforkrevende vekster, blir regnet med en tilførsel tilsvarende fosforgrensene etter § 20 første ledd bokstav b, jf. tredje ledd, selv om faktisk tilførsel har vært høyere. De faktiske tilførslene skal uansett gå frem av gjødseljournalen, blant annet for å dokumentere samsvar mellom mengden brukt og skaffet.

Areal som tilkommer gjennom perioden, blant annet gjennom nydyrking, regnes bare med i rammen de årene de tilføres gjødsel.

Særlig om nabosamarbeid

Det er vanlig praksis i dag med nabosamarbeid der foretak med mer gjødsel enn de har plass til på egen grunn (eid jord eller leiejord), sprer den overskytende gjødselmengden hos andre foretak og til deres plantedyrking. Slik omfordeling er både en ønskelig og nødvendig tilpasning, som ledd i å omgjøre overskudd til en ressurs. Foretaket plikter å overholde de nye kravene til bruk av gjødsel for eget areal. Ved nabosamarbeid må foretakene som hhv. bortskaffer og mottar gjødsel føre oversikt over dette i plan og journal. Dette er nærmere omtalt i kapittel 7.

Avgrensning av kravet

Departementene foreslår at bestemmelsene i § 20 ikke skal gjelde for jordbruksforetak som produserer, mottar eller sprer mindre enn 75 kg fosfor det enkelte år, jf. § 20 åttende ledd. Terskelverdien på 75 kg fosfor per år tilsvarer omtrent gjødselproduksjonen fra 5 melkekyr eller 37 sau, jf. vedlegg 1. Gitt grenser på hhv. 2,8, 3,1 og 2,5 kg fosfor per dekar ved ikrafttredelse av forskriften, forutsetter 75 kg fosfor et spredeareal på minst 25 daa. De som ikke omfattes av § 20 tilsvarer dermed i hovedsak de som ikke omfattes av bestemmelsene om gjødslingsplan og journal i § 26 og § 27.

Normtall for fosformengder i husdyrgjødsel

I gjeldende forskrift er det normtall for å omregne antall dyr av hvert dyreslag til antall gjødseldyrenheter (GDE). Tilsvarende normtall vil være i ny forskrift vedlegg 1, men disse vil være på formatet kg P/individ og ikke antall individ per GDE. Normtallene skal legges til rette for at foretak og forvaltning kan være omforent om hvilke fosformengder som er produsert og fordelt, at disse mengdene samsvarer internt og med de grensene som gjelder.

Også i gjeldende forskrift er GDE-beregningene basert på fosformengder forventet per individ. Tallgrunnlaget som basis for disse normtallene i gjeldende forskrift er 30 år gammelt. Siden den gang har det vært omfattende endringer i husdyrhold og fôring og i revidert forskrift er normtallene ajourført i tråd med nyere kunnskapsgrunnlag.

For storfe er tallgrunnlag for normtallene i vedlegg 1 i hovedsak hentet fra rapporten «Husdyrgjødsel; oppdatering av mengder gjødsel og utskillelse av nitrogen, fosfor og kalium»¹⁶. Denne rapporten omfattet ikke ajourføring av normtall for sau, geit eller hest, og for disse dyreslagene videreføres derfor samme normtall som er lagt til grunn i gjeldende forskrift. I hovedsak er samme tallmateriale nyttet i direktoratens forslag til gjødselregelverk fra 2018 og i konsekvensvurderingene om utslag av nye fosforgrenser i kapittel 11. I normtall for melkeku i vedlegg 1 er det, i tråd med direktoratens forslag, foreslått å justere for avdrått, men standardverdien på 15 kg P/individ er foreslått å gjelde for avdrått i intervallet 7 – 9,5 tonn. Siden direktoratens oversendelse har normtall blitt gjennomgått av en arbeidsgruppe i Rogalandslandbruket som i 2022, og i en revidert versjon i 2023, leverte rapporten «Oppdatert faggrunnlag for redusert fosforutslipp fra husdyrproduksjonene i Rogaland»¹⁷. Rapporten pekte på at gjennomsnittsavdrått i dag har økt til om lag 8,5 tonn per ku, fra om lag 7,7 tonn lagt til grunn i direktoratens oversendelse, men at fosformengder ikke har økt like mye. Derfor legges det til grunn at fosformengder på 15 kg P/årsku er representativ opp til 9,5 tonn, og at påslag for høy avdrått skal gjøres ved avdrått utover 9,5 tonn. Tallmaterialet i konsekvensutredningene i kap. 11 omfatter ikke slik korreksjon for høy avdrått.

For gris og fjørfe bygger normtall i vedlegg 1 i hovedsak på tallmateriale fra 2023 fra rapporten fra Rogalandslandbruket. I disse tallene er det noen større endringer både fra gjeldende forskrift og fra direktoratens forslag fra 2018. I disse produksjonene har det vært en utvikling med lavere fosforinnhold i kraftfôret og økt fôrutnyttelse. Det har gitt størst utslag for slaktegris, hvor normtall i vedlegg 1 er ned mot det halve av normtall i gjeldende forskrift, og 25 % lavere enn i direktoratens forslag fra 2018. For verpehøns har nedgangen vært mellom 15 og 20 %. Samme utvikling, med mer effektiv fôrutnyttelse, har funnet sted for slaktekylling, smågrisproduksjon og kalkun, men for disse dyreslagene er utslag av dette mer enn oppveid av økt produksjon per dyr. Rapporten fra Rogalandslandbruket deler inn i egne faktorer for raskt- og saktevoksende rase. I tråd med dette er forslaget i vedlegg 1 å nytte en faktor på 8,5 g P per slaktekylling for rasktvoksende rase, og 11,5 g P per slaktekylling for saktevoksende. Tallet for rasktvoksende rase er en beskjeden økning fra normtall i gjeldende forskrift. Tallene representerer derimot en vesentlig økning fra tallmaterialet i rapporten fra 2012 som ble lagt til grunn i direktoratens oversendelse i 2018. I oppgitte faktorer for avlsgriser medregnes også smågris per årspurke, som har økt fra 23 ifølge 2012-rapporten til

¹⁶ Karlengen, I. J., Svihus, B., Kjos, N. P., Harstad, O. M., Institutt for husdyr- og akvakulturvitenskap, Universitetet for miljø- og biovitenskap. 2012. Husdyrgjødsel; oppdatering av mengder gjødsel og utskillelse av nitrogen, fosfor og kalium. Ås: NMBU.

¹⁷ Oppdatert faggrunnlag for redusert fosforutslipp fra husdyrproduksjonene i Rogaland, revidert versjon 15. nov 2023: <https://www.landbrukspark.no/faggrunnlag-fra-rogaland-til-bruk-i-arbeidet-med-gjodselregelverket/>

29 ifølge tallene fra 2023, men med det regnes utskilt fosformengde å ha endret seg nokså lite, og i vedlegg 1 nyttes derfor samme verdi på 6 kg P per avlsgris.

Når dyr oppholder seg på utmarksbeite havner gjødsla her, og det er derfor forvaltningspraksis for at oppholdstid på utmarksbeite kommer til fratrekk ved beregning av om krav til spredeareal etter gjeldende forskrift er etterlevd. I nytt regelverk blir muligheten for fratrekk for oppholdstid på utmarksbeite angitt eksplisitt i vedlegg 1.

5.4 Krav til spredemetode/nedmoldingstid

5.4.1 Gjeldende rett

Ifølge § 24 nr. 3 i gjeldende forskrift skal husdyrgjødsel spredd på åpen åker moldes ned straks og senest 18 timer etter spredning. Ved spredning av husdyrgjødsel i nærheten av boliger skal det tas rimelig hensyn til luktulempet og ulemper som følge av partikkelspredning.

5.4.2 Departementenes vurderinger

Mens det i dag bare er husdyrgjødsel og avløpsslam som møter krav om nedmolding, foreslår departementene at krav om nedmolding skal gjelde også for annen organisk gjødsel slik som biorest, jf. § 15. Departementene foreslår at kravet om nedmolding skal gjelde ved spredning på åpen *jord*, og ikke åpen *åker* som i dag. At kravet i dag gjelder åpen åker kan tolkes til at også gjødsel på stubbåker må nedmoldes. Krav om nedmolding vil fortrinnsvis måtte oppfylles gjennom bruk av jordarbeidingsutstyr i form av plog eller harv, noe som kan være mindre ønskelig dersom ikke jordarbeiding også gjøres av andre grunner, og som kan bryte med miljøkrav som er innført i noen områder rundt Oslofjorden om å avstå fra jordarbeiding. I nytt regelverk vil derfor krav om nedmolding være avgrenset til gjødsel spredd på jord som allerede ligger åpen.

Jf. § 14 stilles krav om å høste eller etablere plantevekst etter siste spredning, og spredning både på åpen jord og i stubbåker vil derfor forutsette påfølgende etablering av ny plantevekst. For å kunne spre gjødsel på sensommeren på stubbåker båndlagt mot jordarbeiding, vil egnede løsninger være å kombinere gjødselspredning med direktesåing eller med undersådde fangvekster.

Departementene foreslår at tidsfrist for nedmolding blir satt til 18 timer, selv om det fortsatt er et godt råd at gjødsel på åpen jord nedmoldes snarlig etter spredning. Spredning med utstyr som feller gjødsla direkte ned i jorda vil oppfylle kravet om nedmolding.

Spredemetoder uten avdrift, der gjødsla føres direkte ned på eller i bakken, er fremhevet som det mest effektive tiltaket for å begrense utslipp av ammoniakk og andre nitrogenforbindelser til luft. For å oppfylle utslippsforpliktelser etter Gøteborgprotokollen og EUs såkalte takdirektiv er det behov for forsterket virkemiddelbruk mot ammoniakkutslipp, og det er derfor relevant å vurdere krav om bestemte spredemetoder i regelverket her. Slike metoder kan kreve investering i nytt utstyr, men noe av det samme oppnås med tradisjonelt utstyr så

lenge spredningen skjer under gunstige forhold der fordampingsfaktorer begrenses. Metodene er dessuten ikke egnet overalt, gitt norsk terreng og topografi. Departementene går derfor ikke inn for å fastsette krav til bestemte spredemetoder. Strammere krav til bl.a. tillatt mengde fosfor vil uansett gi insentiv til å spre den tillatte gjødselmengden på en mest mulig optimal måte.

6 Særskilte gjødselslag og arealtyper

6.1 Bruk av gjødsel med avløpsslam

6.1.1 Gjeldende rett

Bruk av gjødsel som inneholder avløpsslam er i dag særskilt regulert i gjødselvareforskriften § 25. I tillegg er det krav om melding om bruk av produkter med avløpsslam i § 25a, og krav om journal om bruk av avløpsbasert gjødsel med særskilte bruksvilkår, jf. § 25b.

Spredmengde for avløpsslam på jordbruksarealer er regulert etter innhold av tungmetaller, jf. gjeldende forskrift om organisk gjødsel § 26 og § 27. For produkter klassifisert i tungmetallklasse I er det lov å spre inntil 4 tonn slamtørrstoff per dekar over en tiårsperiode, mens grensen er 2 tonn slamtørrstoff per dekar over en tiårsperiode i tungmetallklasse II. Se nærmere om dette nedenfor.

6.1.2 Departementenes vurderinger

Departementene foreslår at de særskilte kravene til bruk av produkter med avløpsslam videreføres med enkelte endringer, jf. forskriftsforslaget § 22. Når det gjelder bruksområder for slam, innebærer forslaget bare språklige og strukturelle endringer, bortsett fra de endringene som foreslås for produktene med særskilte varebetegnelser.

Departementene foreslår at det gis nye regler om avløpsslamprodukter med varebetegnelsen sterilisert avløpsslam. Dette medfører at der det er brukt produkter med varebetegnelsene avløpsslambasert gjødsel med særskilte bruksvilkår eller sterilisert avløpsslam kan det dyrkes grønnsaker, poteter og bær og høstes frukt tidligst ti måneder etter siste sprededato.

Spesielle krav til fosfortilførsler fra avløpsslam

Tilførsel av organisk materiale til jordbruksarealer fører til bedre jordstruktur og mindre erosjon. Kornområder har begrenset tilgang på husdyrgjødsel og her blir avløpsslam i større grad brukt som en kilde til organisk materiale. Avløpsslam er en sentral sekundærkilde til fosfor som er en begrenset ressurs på global basis. Bærekraftig utnyttelse av fosfor fra slam er viktig for å få til optimalisert ressursbruk. Dagens bruk av fellingskjemikalier ved rensing av avløpsvann fører til at fosforet i avløpsslam er hardt bundet til disse kjemikaliene slik at bruk av avløpsslam i mange tilfeller fører til en lagring av fosfor i jorda og lite resirkulering av fosfor til plantevekst. Samtidig skjer det en utvikling i avløpsbransjen med strengere krav og mer bruk av biologisk rensing, noe som vil redusere bruken av fellingskjemikalier.

Spredemengder for avløpsslam på jordbruksarealer er hittil regulert etter innhold av tungmetaller, og ikke etter innhold av næringsstoffer. Den tillatte mengden gir ofte en meget stor fosfortilførsel sammenlignet med anbefalt fosforgjødsling. En tilførsel på 2 tonn slamtørrestoff per dekar hvert 10. år, medfører typisk en fosfortilførsel på 15-60 kg P/daa.

Departementene foreslår en begrensning på fosfor fra avløpsslam tilsvarende en mengde på 30 kg per dekar over en tiårsperiode. I tillegg foreslår departementene et forbud mot å spre slam på jorder med fosforverdier i jorda på over 14 mg P/100 g jord målt med P-AL-metoden. Ved siden av dette skal den plantetilgjengelige fosforen i avløpsslam medregnes i begrensningene i § 20 tredje ledd.

Forslaget vil få konsekvenser for bruken av avløpsslam. Slam med høyt fosforinnhold må spres i mindre mengde enn i dag. Dette betyr at slamprodusenter må finne nye kunder for å få avsetning for slammet. Avløpsslam brukes i dag hovedsakelig som jordforbedring. Ved tynnere spredning tilføres mindre organisk materiale og jordforbedringseffekten reduseres. Samtidig vil forsterket arbeid for å få ned innholdet av uønskede stoffer, samt økt fosfortilgjengelighet, kunne bidra til økt interesse for å bruke avløpsslam dersom det kan vises både til en jordforbedrende effekt og gjødslingseffekt.

Samtidig som de nye reglene er ment å utløse innovasjon, ser departementene at reglene fortsatt kan favorisere slam der fosfor er tungt tilgjengelig, fordi slikt fosfor ikke bruker av grensene i § 20 tredje ledd. Departementene viser til at slik favorisering ikke er ønskelig, men at løsningen må aksepteres for at summen av de nye kravene ikke skal bli for krevende for slambransjen.

Videre foreslår departementene en tilleggsbestemmelse om at kommunen skal kunne skjerpe kravene eller stille supplerende krav for å begrense avrenningen i nedbørsfelt til vannforekomster som ikke når målene i vannforskriften eller står i fare for å få forverret tilstand.

Meldeplikten er gitt blant annet for å gjennomføre sporingskravet i slamdirektivet, og departementene foreslår derfor at bestemmelsen videreføres med enkelte mindre endringer, se forskriftsforslaget § 23. Det foreslås en justering av reglene om intern foreleggelse av meldingen i kommunen, ved at kommunen i stedet for å forelegge meldingen for medisinskfaglig kompetanse slik kravet er i dag, skal forelegge meldingen for kommuneoverlegen og myndighet for miljørettet helsevern i kommunen etter folkehelseloven § 9.

Departementene ønsker særlig innspill fra slambransjen på forslagene som gjelder lagring og bruk av avløpsslam.

6.2 Bruk av gjødselvarer med tungmetallinnhold

6.2.1 Gjeldende rett

Bruk av organiske gjødselvarer på både jordbruksareal og grøntareal er regulert i gjeldende forskrift om organisk gjødsel. Ved tilvirkning av gjødselvarer må råstoff og produkter

etterleve gitte kvalitetskrav, særlig ut fra risiko for å spre smitte og for å begrense tungmetalltilførselen. Produktene er plassert i ulike kvalitetsklasser basert på tungmetallinnholdet (§ 10), som gir grunnlag for bruksbegrensninger i § 27 ut fra hvilken tungmetallklasse produktene klassifiseres i. For jordbruk, private hager og parker er mengdebegrensningen strengere enn for grøntareal på grunn av helsehensyn.

§ 26 oppstiller jordkvalitetskriterier, og innebærer at det bare kan brukes gjødselvarer med lavt tungmetallinnhold på jord som har høyt tungmetallinnhold.

6.2.2 Departementenes vurdering

Det er mange ulike typer gjødselvarer med ulike funksjoner og bruksområder. Bruksreglene har i liten grad tatt hensyn til disse ulikhetene. Dette har ført til at det i noen tilfeller tillates bruk som er til ulempe for miljø, og i andre tilfeller forbyes gjødselvarer som kan være til nytte for plantevekst, jordstruktur mv. Samtidig er det ikke mulig å ta hensyn til alle ulikhetene uten å gjøre regelverket for komplisert. På denne bakgrunn foreslås det en videreføring av gjeldende § 27 om bruk av gjødselvarer på ulike areal ut fra tungmetallinnholdet i produktene, men med en del endringer som omtales nedenfor, jf. forskriftsforslaget § 24.

På *jordbruksareal* har det tidligere ikke vært tillatt å bruke produkter i tungmetallklasse III. Det foreslås at aske fra rent plantemateriale i klasse III kan brukes på jordbruksareal, men i begrensede mengder, for å stimulere til utnyttelse av viktige næringsstoffer, jf. forslaget til § 24 første ledd. I dag er det vanskelig å redusere mengdene tungmetall i aske, men i fremtiden kan muligens slik teknologi bli tilgjengelig. Videre foreslås det at noen gjødselvarer kan ha fosforbaserte grenseverdier for tungmetall, jf. forslaget til § 24 annet ledd. Det åpnes bare opp for bruk av disse gjødselvarerne på jordbruksareal.

På *grøntareal* er det hensiktsmessig med gjødselvarer som har fysiske egenskaper som er gunstige for jordmiljøet og som bidrar med forholdsvis mye organisk materiale. Ofte har gjødselvarer med høyt innhold av organisk materiale også et høyt innhold av næringsstoffer som kan gi uønsket stor vekst og utgjøre en fare for forurensning. På grøntareal tilføres næringsstoffer gjennom gjødselvarer etter andre metoder og i andre mengder enn i jordbruket. I jordbruket tilføres gjødsel hvert år, og gjerne flere ganger i løpet av en vekstsesong for å få god avling av god kvalitet. På grøntareal brukes gjødselvarer for å opprettholde eller etablere vegetasjon. Vekstene skal ikke høstes og målet er snarere moderat tilvekst slik at skjøtselskostnader holdes nede.

Departementene foreslår å endre forskriften slik at det kun er ved etablering eller reetablering av et grøntareal at det kan spres gjødselvarer i klasse I-III i et lag på maksimalt fem centimeter tykkelse, jf. forskriftsforslaget § 24 fjerde ledd. Gjentatte tilførsler av materiale med høyt innhold av tungmetaller over tid, vil bygge opp konsentrasjoner tungmetaller som både kan virke hemmende på planteveksten og føre til at jorda blir å regne som forurenset i henhold til forurensningsforskriften. Etablering er noe som foregår sjelden, for eksempel om en skal anlegge nye grøntareal eller om det er behov for å reetablere arealet. Ved bruk av anleggsgjord foreslås det imidlertid at sand, silt og jord ikke inkluderes i beregningen av de fem centimeterne. Informasjon om hvor mye det kan brukes av anleggsgjord på grøntareal vil

komme fram på varedeklarasjon, jf. forslag til ny gjødselvarerforskrift § 24 første ledd, bokstav m. Ved gjødsling av etablerte grøntareal gjelder samme hovedregel om å gjødsle etter behov og ikke overskride tungmetallinnholdet som kan tillates for jordbruksareal.

Bruk av næringsfattige materialer til jorddekking, slik som flis, bark og sortert, grov hage/parkkompost har flere positive effekter som å stimulere jordfauna og motvirke ugrasetablering. Det foreslås derfor at det ikke skal stilles krav om innblanding i jorda på bruksstedet ved bruk av jorddekkingsmiddel, siden det er til hinder for funksjonen. Videre foreslås det at nedmoldingskravet fjernes for bruk av anleggsgjord og jorddekkingsmidler på grøntareal. Anleggsgjord er allerede et blandingsprodukt og nedmolding vurderes derfor ikke som nødvendig.

Videre foreslås det å innføre egne mengdebegrensninger for plenproduksjon slik at begrensningene gjelder hver produksjonssyklus i stedet for i løpet av en tiårsperiode, jf. forslaget § 24 fjerde ledd. Dette for å opprettholde innholdet av organisk materiale i topplaget og sikre tilbakeføring av næringsstoffer for ny vekst.

Det presiseres for ordens skyld at forslaget til § 31 om at det kan fastsettes strengere krav av hensyn til vannforekomstens miljøtilstand også gjelder for grøntareal, med mindre annet er bestemt – slik at det er mulig å stille strengere krav til bruk av gjødselvarer på samtlige areal. Mange av gjødselvarerne som blir brukt på grøntareal har et høyt innhold av næringsstoffer, og det kan medføre fare for forurensning av vannforekomster at doseringen ikke er tilpasset arealenes behov. Avrenningsrisikoen vurderes som størst ved etablering og reetablering av grøntareal.

Videre foreslår departementene at gjeldende § 25 om at det bare kan brukes gjødselvarer med lavt tungmetallinnhold på jord som har høyt tungmetallinnhold, videreføres med enkelte endringer. Det foreslås å presisere at den driftsansvarlige for jordbrukseiendommen i nærmere angitte tilfeller plikter å utføre tungmetallanalyser av jorda med nødvendig hyppighet. Det foreslås også et krav om oppbevaring av journal i minst ti år siden den tillatte bruksmengden reguleres ut fra en tiårsperiode, jf. forskriftsforslaget § 28.

Mattilsynet og Miljødirektoratet arbeider med å forbedre kunnskapsgrunnlaget knyttet til organiske miljøgifter i gjødselvarer, og det vil senere kunne bli foreslått endrede produktkrav knyttet til dette, som også vil kunne få betydning for reglene om bruk av gjødsel.

7 Krav til gjødslingsplan og journal med dokumentasjon

7.1 Gjeldende rett

Forskrift 1. juli 1999 nr. 791 om gjødslingsplanlegging pålegger foretak som disponerer jordbruksareal med planteproduksjon og som har rett til produksjonstilskudd å utarbeide en gjødslingsplan. Hensikten med å utarbeide en gjødslingsplan er å sikre at næringsforsyningen er tilpasset plantenes behov samt sikre en miljøvennlig drift. Planen skal omfatte bruk av både mineralgjødsel og organiske gjødselvarer. Bruk av gjødselvarer på annet areal enn

jordbruksareal er ikke omfattet av forskriften. Brudd på forskriften medfører avkorting i foretakets produksjonstilskudd.¹⁸ Det er etter gjeldende regelverk ikke krav om gjødseljournal, med unntak av journalplikt ved bruk av slam.

7.2 Departmentenes vurdering

Krav om gjødslingsplan

For å samle regelverket som er relevant for lagring og bruk av gjødsel, foreslår departementene at krav om gjødslingsplan tas inn ny gjødselbrukforskrift og at forskrift om gjødslingsplanlegging samtidig oppheves. Ny bestemmelse er i hovedsak en videreføring av kravene som følger av forskrift om gjødslingsplanlegging, men plikten til å utarbeide gjødslingsplan vil omfatte flere enn i dag.

Etter forslaget skal alle som disponerer og gjødsler mer enn 25 dekar per år, og ikke bare jordbruksforetak slik det er etter gjeldende regelverk, inneha en gjødslingsplan. Dette innebærer at også gjødsling av golfbaner ol. vil bli omfattet av kravet til å utarbeide gjødslingsplan. Med disponering menes areal som anvendes for spredning av gjødselvarer, uavhengig av eierforhold. Spredning på areal på 25 dekar eller mindre per år gir unntak fra plikten til å utarbeide gjødslingsplan, men det skal uansett utarbeides en journal over faktisk spredning etter § 27.

Planen skal inneholde en kartskisse, som viser arealinndelingen og som gir de opplysninger som følger av § 26 om det enkelte areal. Planen skal som i dag omfatte all bruk av gjødsel, det vil si både mineralgjødsel og gjødsel av organisk opphav enten det er fra egen drift eller mottatt utenfra. Det er videre krav om jordprøver, som skal være i samsvar med kravene til jordprøver i forslag til ny bestemmelse i § 29, og som ikke er eldre enn fire år. Forslaget er nærmere omtalt under.

Det skal fremgå av planen hvordan et eventuelt overskudd av organisk gjødsel skal håndteres. Typisk her vil være bortskaffing av overskudd til naboeiendommer med ledig plass eller biogassanlegg. For tørre gjødselslag kan også overlagring til neste vekstsesong være typisk.

Gjødslingsplanen vil, sammen med journal etter § 27, være del av virksomhetens internkontroll og gjenstand for tilsyn og kontroll. Planen skal oppbevares og kunne legges frem for kontroll i minst fem år etter utløpet av det kalenderåret gjødslingsplanen gjelder for.

Krav om gjødseljournal

Det er etter gjeldende regelverk ingen krav til journal med dokumentasjon over faktisk bruk av gjødsel utover bruk av slam. Gjeldende forskrift om gjødslingsplanlegging innehar imidlertid krav om at gjødslingsplanen skal justeres etter de faktiske vekstforholdene. For at planen skal være ajour må den strengt tatt også vise hvilken gjødsling som faktisk fant sted,

¹⁸ Forskrift 19. desember 2014 nr. 1817 om produksjonstilskudd og avløsertilskudd i jordbruket § 11 annet ledd.

men oppfølgingen her er trolig mangelfull. Som gjennomføring av slamdirektivet stiller gjeldende forskrift krav om journal ved bruk av slam.

I ny forskrift foreslår departementene krav om at den som tar imot gjødsel, bruker gjødsel og bortskaffer organisk gjødsel skal føre journal og dokumentere blant annet type gjødsel, mengde og opphav, jf. forslaget § 27. Journalplikten skal etter forslaget ikke gjelde ved *mottak og bortskaffelse* av mindre enn 75 kg fosfor per år, men den skal likevel gjelde ved *bruk* av gjødsel uavhengig av fosformengde. Journalen vil være til hjelp for den enkelte til å dokumentere hvordan gjødsla er håndtert, og vil være kontrollgrunnlag for at øvrige regler, særlig § 20, etterleves.

Avgrensningen på 75 kg innebærer at foretak som produserer mindre mengder som i sin helhet bortskaffes til andre, ikke trenger å journalføre bortskaffelsen. Foretak som mottar slik gjødsel trenger heller ikke å journalføre mottak dersom ikke den totale mengden fosfor fra ulike leveranser overstiger 75 kg fosfor det enkelte år. Bruken av gjødsel skal som nevnt likevel journalføres uavhengig av mengde, og journalen skal gi oversikt over hvilken type gjødsel det er gjødslet med, på hvilket areal, på hvilket tidspunkt og i hvilke mengder. Plikten gjelder likevel ikke bruk i private hager, i skog og utmark og andre areal unntatt forskriftens virkeområde.

Den som fysisk tar imot gjødsel for videreformidling til tredjepart vil "ta imot gjødselvarer", og omfattes av dokumentasjonsplikten. Opplysningene skal oppbevares i minst fem år.

Forskriftsforslaget setter ytterligere krav til dokumentasjon av bruk av gjødselvarer med innhold av tungmetaller, jf § 24. Opplysningene skal kunne legges frem for kontroll i minst 10 år etter utløpet av det kalenderåret journalen gjelder for.

For å kunne føre tilsyn og kontroll med regelverket foreslås det at journalen skal oppbevares og kunne legges frem for kontroll senest 1. november det året gjødseljournalen gjelder for, og skal oppbevares i minst fem år etter utløpet av det året journalen gjelder for.

Det foreslås i tillegg krav om at den som bortskaffer gjødsel med mer enn 75 kg fosfor per år skal innrapportere det digitalt i offentlig register. Dette for en felles oversikt for foretak og forvaltning over hvor overskudd av gjødsel havner.

Krav til jordprøver

Etter gjeldende forskrift om gjødslingsplanlegging skal jordbruksforetak som disponerer jordbruksareal med planteproduksjon inneha jordprøveresultater som blant annet viser fosfornivåer, som grunnlag for å avpasse gjødslingen deretter.

Som nevnt over foreslår departementene at forskrift om gjødslingsplanlegging oppheves som selvstendig forskrift og at bestemmelser om gjødslingsplanlegging innlemmes i den nye gjødselbrukforskriften. Gjødselbrukforskriften vil som nevnt over derfor også ta inn bestemmelser om å innhente jordprøver og inneha analyseresultater herfra som del av gjødselplanen. Kravet er hjemlet i forurensningsloven §§ 49 og 51. Også flere andre bestemmelser i forslag til ny forskrift bygger på at man må inneha jordprøveresultater. Jordprøver kan være grunnlag for å dokumentere og kontrollere at kravet til fosforbalanse er

overholdt for foretak som velger å følge dette alternativet etter § 20 første ledd bokstav a, jf. annet ledd. Tilførsler over 3,5 kg/P/daa krever også jordprøver, ettersom det da er krav om et reelt behov for slike fosfortilførsler, gitt avlingens fosforopptak og fosfornivåer i jord, jf. § 20 annet ledd. Resultater fra jordprøver må ved søknad om tilførsler over 3,5 kg/P/daa legges ved søknad om tillatelse til statsforvalteren. For produksjon av særlig fosforkrevende vekster krever også adgangen etter § 21 til å gjødsle etter behov, gitt avlingens forventede fosforbehov og fosfornivåer i jord, jordprøver. Videre vil jord med høye fosfornivåer være båndlagt mot tilførsel av avløpsslam, jf. § 23.

Departementene foreslår derfor i § 29 en egen bestemmelse med krav til uttak og analyse av jordprøver. Det vanlige i dag er at uttak av jordprøver gjøres med hjelp av en rådgiver, typisk Norsk Landbruksrådgivning, eller at de utfører prøvetakingen på egen hånd. Det finnes ikke standardiserte retningslinjer for uttak av jordprøver. Norsk Landbruksrådgivning har hatt egne retningslinjer regionvis som ikke nødvendigvis harmoniserer med hverandre. Uttak av prøver gjøres derfor på forskjellige måter både når gårdbrukerne selv tar ut prøvene og når de kjøper tjenester av Norsk Landbruksrådgivning. Det tas vanligvis ut blandingsprøver, dvs. at hver jordprøve er en sammensetning av flere jordprøver fra ulike punkter. Hvor mange blandingsprøver som tas per skifte og sendes til analyse varierer.

Nibio har gjennom prosjektet "*Jordprøver dokumentasjon av status, forslag til standardisering av datafangst og dataforvaltning*"¹⁹ gjennomført en spørreundersøkelse som viser at det gjerne tas ut flere jordprøver første gangen og færre jordprøver senere år, særlig dersom forskjellene på skiftet er små. Stor jordvariasjon utløser gjerne behov for å ta ut flere prøver om skiftet er stort, men ikke dersom variasjonen er stor innenfor et lite skifte. Det generelle bildet er at det tas ut 1-2 prøver per skifte.

Rapporten fra Nibio viser også at koordinatfesting er viktig for å kunne sammenligne prøver over tid. I den nevnte spørreundersøkelsen så svarte 57 % av respondentene at jordprøvene ikke koordinatfestes, mens 37 % svarer at koordinatfesting er standard i dag.

Kravet i forskrift om gjødslingsplanlegging til hvor ofte det skal tas ut jordprøver er "i hovedsak hvert 4. -8. år". Eurofins²⁰ anbefaler uttak av prøver hvert 4 -5. år, mens det vanlige i praksis er hvert 6.-8. år²¹. Departementene foreslår at uttak og analyse av jordprøver skal skje hvert 4. år.

Å videreføre gjeldende krav til jordprøver vil medføre at man fortsatt vil ha mye tid- og ressurbruk med dette, men uten at man høster så stor gevinst som man vil gjøre dersom prøvetakingsmetoder blir mer standardisert. Ny bestemmelse innebærer derfor for det første at jordprøver skal være representative med hensyn til jordvariasjon, størrelse og formen på arealet. Det foreslås videre at uttak av jordprøver skal utføres av en kvalifisert og uavhengig konsulent, i henhold til faglig anerkjente metoder, og at prøvepunktene skal koordinatfestes.

¹⁹ Nibio Rapport, vol 2, nr. 131, 2016

²⁰ <https://www.eurofins.no/agro-testing/analysetjenester/analyse-av-jord/>

²¹ Nibio Rapport, vol 2, nr. 131, 2016

Departementene foreslår videre at prøvene skal analyseres av akkrediterte laboratorier, og at analysene skal slå fast jordart, pH, fosforinnhold målt ved P-AL-metoden og moldinnhold.

Stigende fosfornivåer i jord mange steder viser at dagens løsning med å overlate til gårdbrukerne selv å inneha jordprøveresultater og avpasse gjødslingen deretter ikke lenger er holdbar. Derfor forslås det at jordprøvene skal innrapporteres til offentlig register hvert fjerde år, da dette etter departementenes vurdering er miljøinformasjon som skal være offentlig tilgjengelig. Ytterligere grunn til at myndighetene skal inneha denne informasjonen er at det med nytt regelverk vil bli gjort stor innsats for bedre miljøbeskyttelse, og innsyn i jordprøveresultater er viktig for kunne måle fremgang som oppnås med innsatsen som gjøres. Jordprøver er som nevnt noe gårdbrukerne skal inneha allerede i dag, og det vil gi vesenlig merverdi uten særlig merkostnad at resultatene blir gjort tilgjengelig i et offentlig register.

8 Hjemler for å kunne stille strengere krav

8.1 Gjeldende rett

Gjeldende gjødselregelverk inneholder hjemler for at kommunen i områder med alvorlig forurensning eller med fare for dette kan stille strengere krav til spredetidspunkt og spredemengde enn de generelle reglene. Etter § 23 fjerde ledd kan kommunen ved forskrift eller enkeltvedtak forby spredning av gjødselvarer i hele eller deler av perioden fra og med 1. september til 1. november i områder med alvorlig forurensning eller fare for alvorlig forurensning. Etter § 24 nr. 1 femte ledd kan kommunen i områder med alvorlig forurensning eller fare for alvorlig forurensning, stille krav til større spredareal.

8.2 Departementenes vurdering

Departementene har, som redegjort for over, foreslått generelle innstramminger i krav til lagring og bruk av gjødsel i den nye gjødselbrukforskriften. Departementene foreslår at det i § 31 gis hjemler for at statsforvalteren ved enkeltvedtak eller forskrift skal kunne stille strengere krav til lagring og bruk av gjødsel enn forskriftens generelle bestemmelser i særlig utsatte områder, det vil si i områder der vannforekomstene ikke oppfyller målene i vannforskriften eller står i fare for å få forverret tilstand.

Forslag til hjemler omfatter ytterligere krav til skjerming mot nedbør eller krav om annen plassering av gjødsel, strengere krav til spredetidspunkt, strengere krav til spredning av gjødsel med avløpsslam, krav til gjennomføring av avbøtende vannmiljøtiltak som fangdagger og vegetasjonssoner der det produseres særlig fosforkrevende vekster, innrapportering av ytterligere opplysninger fra gjødseljournal, samt en generell adgang til å fastsette strengere krav til lagring og bruk av gjødsel enn det som følger av ny forskrift i i områder der vannforekomstene ikke oppfyller målene i vannforskriften eller står i fare for å få forverret tilstand.

Bakgrunnen for departementenes forslag er behovet for å kunne stille strengere krav der de generelle kravene til lagring og bruk av gjødsel ikke er tilstrekkelige til å nå forpliktelsene etter EUs vanndirektiv. Slike hjemler er nødvendige for at miljømålene i vanndirektivet i større grad skal kunne nås, og departementene viser til at også dagens regelverk for sentrale bestemmelser om spredemengde og spredetidspunkt allerede inneholder slike hjemler. Å kunne stille strengere krav enn de generelle reglene i enkelte tilfeller tilsvarer behovet for å kunne gi unntak fra de generelle bestemmelsene i enkelte tilfeller, herunder utsatt spredefrist og dispensasjon. Forslaget om statsforvalterens adgang til å gi utsatt spredefrist i nærmere angitte områder og på nærmere angitte vilkår er nærmere beskrevet over, i kap. 4.3. Forslaget til ny dispensasjonsbestemmelse er nærmere beskrevet under, i kap. 9.2.

9 Forvaltning av forskriften

9.1 Gjeldende rett

I gjeldende forskrift om gjødselvarer mv. av organisk opphav del IV, kapittel 8, er det fastsatt en rekke generelle bestemmelser. Kapitlet inneholder blant annet en bestemmelse om tilsyn, som slår fast at det er kommunen som fører tilsyn med at forskriftens bestemmelser om lagring og bruk (del III) etterleves. Bestemmelsen om dispensasjon slår fast at det er kommunen som i "*særlige tilfelle*" kan dispensere fra forskriftens del III, og bestemmelsen om klage slår fast at vedtak fattet av kommunen kan påklages til statsforvalteren. For øvrige deler av forskriften er myndighet til å føre tilsyn og fatte vedtak om dispensasjon lagt til Mattilsynet.

Kapitlet inneholder for øvrig en rekke bestemmelser for tilsynsmyndighetens oppfølging av at regelverket etterleves, herunder bestemmelser om opplysningsplikt, pålegg og tvangsgebyr, virksomhetsforbud og straff. Kapitlet inneholder også en bestemmelse om avkorting, som slår fast at det ved drift i strid med regelverk for jordbruksvirksomhet kan avkorting, tilbakeholdelse og innkreving mv. av produksjonstilskudd gjøres i henhold til forskrift om produksjonstilskudd mv. i jordbruket. Kapitlet inneholder endelig en bestemmelse om forholdet til andre lover.

9.2 Departementenes vurdering

Departementene foreslår at kommunen også etter den nye forskriften delegeres myndighet til å følge opp forskriften. Forslaget innebærer at det som i dag vil være kommunen som skal føre tilsyn med at bestemmelsene i ny revidert gjødselbrukforskrift og vedtak gitt i medhold av forskriften blir overholdt.

Oppfølging og kontroll med dagens regelverk er flere steder mangelfull. For å sikre etterlevelse av revidert regelverk, er det behov for økt tilsyn og kontroll med at kravene i den nye gjødselbrukforskriften følges. Kommunene må derfor påregne økt arbeid med oppfølgingen av det reviderte regelverket. Mange kommuner vil ha god kapasitet til å følge opp regelverket, mens denne oppgaven for enkelte kommuner kan bli krevende. Statlige

myndigheter vil kunne få økt arbeid med å følge opp kommunene, jf. forurensningsloven § 48 a om statlig tilsyn med kommunene.

Gjeldende regelverk inneholder, i likhet med departementenes forslag til ny gjødselbrukforskrift, unntaksbestemmelser og en mer generell dispensasjonsadgang. Departementene foreslår at myndigheten etter disse bestemmelsene legges til statsforvalteren. Forslaget begrunnes i at disse bestemmelsene blant annet berører vannmiljø, der statsforvalteren har et hovedansvar. Dette vil også bidra til at statsforvalterene settes i stand til å se gjødselbruksregelverket i sammenheng med den myndighet de har til å utforme andre virkemidler i jordbruket.

Når det gjelder klager over enkeltvedtak truffet av kommunen, vil statsforvalteren være klageinstans slik som i dag. For enkeltvedtak truffet av statsforvalteren, foreslår departementene at Landbruksdirektoratet er klageinstans. Landbruksdirektoratets avgjørelser av klager skal imidlertid skje i samråd med Miljødirektoratet. Landbruksdirektoratet gis delegert myndighet etter forurensningsloven slik at håndheving kan skje med hjemmel også i forurensningsloven og med bruk av reaksjonshjemlene i forurensningsloven. Vedtak truffet av Mattilsynet i medhold av denne forskriften kan påklages til Mattilsynet ved hovedkontoret.

Det vil bli behov for å utvikle veiledningsmateriell rettet mot de ulike regelverksbrukerne for at gjennomføringen av ny gjødselbrukforskrift skal lykkes. Departementene tar sikte på å utarbeide slik veiledning før forskriften trer i kraft.

Bestemmelsene om lagring og bruk av gjødsel skal ivareta flere hensyn. I tillegg til å forebygge mot forurensning, skal regelverket ivareta helsemessige hensyn, sikre god ressursutnyttelse og helsemessig trygge matvarer. Dette er bakgrunnen for at gjeldende forskrift er gitt med hjemmel i både forurensningsloven, kommunehelsetjenesteloven (nå opphevet og erstattet av folkehelseloven), jordlova og matloven.²² Departementene foreslår at også ny revidert forskrift om lagring og bruk av gjødsel gis med hjemmel i de nevnte lovene, og at hjemlingen i den nå opphevede kommunehelsetjenesteloven oppdateres slik at den erstattes av folkehelseloven, se omtale i kap. 3.1 over.

At regelverket er gitt med hjemmel i flere lover kan innebære en utfordring for særlig tilsynsmyndigheten, kommunen, når brudd på kravene til lagring og bruk av gjødsel skal håndheves. Kommunen vil da stå overfor et valg mellom hvilke av de ulike hjemmelslovene, med tilhørende oppfølgingsbestemmelser, utøvelse av myndighet skal gjøres i medhold av. Direktoratene påpeker også i sitt oversendelsesbrev at myndighetsfordelingen etter gjeldende forskrift ikke er tydelig nok og at det er behov for klarere forvaltningslinjer og en nærmere gjennomgang av myndighetsfordeling og administrative bestemmelser.

²² Det fremgår av folkehelseloven § 33 at forskrifter gitt eller videreført i medhold av lov 19. november 1982 nr. 66 om helsetjenesten i kommunene kapittel 4a og § 7-9 gjelder også etter at loven her har trådt i kraft.

For gjeldende forskrift er disse uklarhetene søkt løst gjennom en veileder til gjeldende forskrift fra Mattilsynet som viser hvordan kommunen skal velge mellom ulike lovverk ut ifra hvilke hensyn oppfølgingen skal ivareta.²³

For å gjøre håndhevingen av ny revidert gjødselbrukforskrift klarere og enklere, foreslår departementene at det direkte i forskriften synliggjøres hvilke lover kommunen kan utøve myndighet etter for å sikre etterlevelse av bestemmelsene i gjødselbrukforskriften. Departementene foreslår at dette tas inn i tilsynsbestemmelsen. En mer konkret oversikt over hvilke hensyn den enkelte hjemmelslov og den enkelte bestemmelse i ny gjødselbrukforskrift skal ivareta kan tas inn i veiledning.

Gjeldende forskrift inneholder som nevnt en rekke bestemmelser for tilsyn med og håndheving av regelverket, herunder bestemmelser om opplysningsplikt, pålegg og tvangsgebyr, virksomhetsforbud og straff. Det varierer imidlertid i hvilken grad de ulike hjemmelslovene inneholder slike bestemmelser, og det er også enkelte av hjemmelslovene som inneholder bestemmelser som ikke nevnes i gjeldende forskrift. Dette gjelder blant annet for forurensningsloven, der kommunen som forurensningsmyndighet på et saksområde kan bruke de oppfølgingsbestemmelsene som følger av delegering i KLDs rundskriv T-5/98 om kommunens oppgaver og myndighet etter forurensningsloven, for eksempel myndighet til å pålegge undersøkelser etter forurensningsloven § 51. Hjemlene som er trukket frem i dagens forskrift kan derfor fremstå som et tilfeldig utvalg, og gjør det også uklart om opplistingen skal anses uttømmende, eller om kommunen også kan utøve myndighet direkte etter andre bestemmelser i hjemmelslovene som følge av generelle delegeringer fra sektordepartementet.

Departementene foreslår på denne bakgrunn at alle oppfølgingsbestemmelsene i gjeldende forskrift, med unntak av bestemmelsene om tilsyn, unntak, klage og straff, erstattes av en henvisning til den enkelte lov med oppfølgingsbestemmelser og delegeringsvedtak for kommunens håndheving av bestemmelsene i den nye gjødselbrukforskriften.

Det kan etter gjeldende forskrift gis dispensasjon i "særlige tilfelle". Departementene foreslår å videreføre dette vilkåret for dispensasjon i § 31, og foreslår som nevnt også at myndighet til å gi dispensasjoner etter § 32 legges til statsforvalteren. Bestemmelsen er en sikkerhetsventil og terskelen for å gi dispensasjon skal være høy. For å tydeliggjøre når det kan gis dispensasjon, foreslår departementene å forskriftsfeste ytterligere vilkår. En dispensasjon forutsetter en grundig og faglig vurdering, og skal ikke kunne gis dersom hensynene bak bestemmelsene det dispenseres fra, eller hensynene i forskriftens formålsbestemmelse, blir vesentlig tilsidesatt. Fordelene med en dispensasjon må også være klart større enn ulemper etter en samlet vurdering. Det skal ved vurderingen av om dispensasjon skal gis, og eventuelt på hvilke vilkår, legges særlig vekt på dispensasjonens konsekvenser for vannkvalitet, herunder om dispensasjon medfører at vannforekomster ikke oppfyller målene i

²³ Mattilsynets veileder for gjeldende forskrift gir ikke et fullstendig bilde av de alternative hjemmelsgrunnlagene for kommunens myndighetsutøvelse. Veilederen har heller ikke oppdaterte henvisninger.

vannforskriften eller står i fare for å få forverret tilstand, samt konsekvenser for helse, ressursutnyttelse og en miljøforsvarlig forvaltning av jordsmonnet.

Departementene foreslår videre at dispensasjoner skal være tidsbegrenset. Det foreslås også å videreføre dagens ordning der det er Mattilsynet som gir dispensasjon knyttet til bestemmelser om avløpsslam og tungmetaller.

En dispensasjon må være lovlig etter annet regelverk før tiltaket kan gjennomføres. Departementene vil også understreke at for de områdene som er unntatt fra forskriftens virkeområde, herunder utmark, vil ikke forskriftens dispensasjonsbestemmelse kunne brukes for å tillate gjødsling.

Departementene foreslår som tidligere nevnt også en bestemmelsen i § 32 om at enkeltvedtak etter § 31 og dispensasjoner etter § 32 skal innrapporteres av statsforvalteren til offentlig register.

Departementene foreslår videre, med enkelte språklige justeringer, å videreføre straffebestemmelsen som den er i dag. Folkehelseloven § 18 er en videreføring av den nå opphevede kommunehelsetjenesteloven § 4a-11, og hjemmelen for forskriftens straffebestemmelser foreslås derfor oppdatert.

Særskilt om avkorting av tilskudd

Gjeldende forskrift om organisk gjødsel § 33 *Avkorting, tilbakeholdelse og innkreving mv. av produksjonstilskudd* viser til [forskrift 19. desember 2014 nr. 1817](#) om produksjonstilskudd og avløsertilskudd i jordbruket [§ 11](#) og [§ 13](#). Det følger av § 11 at hele eller deler av tilskuddet kan avkortes for foretak som uaktsomt eller forsettlig driver eller har drevet sin virksomhet i strid med annet regelverk for jordbruksvirksomhet. Det samme gjelder hvis foretaket ikke fører journal over plantevernmidler eller ikke kan fremlegge journal for de siste tre årene.

Gjeldende § 33 om avkorting vil i forslag til ny forskrift ikke bli videreført. Bestemmelsen er i seg selv bare en henvisning til forskrift om produksjonstilskudd, og opphevingen innebærer ingen realitetsendring.

Ved overtredelser skal tilsynsmyndigheten følge opp bruddet etter forskriftens kapittel 7 og forskriftens hjemmelslover, dvs. forurensningsloven, jordlova, folkehelselova eller matloven, for å rette opp eller begrense virkningene av det ulovlige forholdet. Avkorting i tilskudd er forbeholdt regelverksbrudd av særlig alvorlighetsgrad der det er viktig å markere at den lovstridige driften ikke støttes. Dette innebærer også at § 11 andre ledd i forskrift om produksjonstilskudd, som fastsetter at produksjonstilskuddet skal avkortes ved brudd på forskrift om gjødslingplanlegging, foreslås opphevet. Krav til gjødslingsplan fremgår av revidert forskrift, gjeldende forskrift om gjødslingsplan forelås opphevet, og brudd på krav til gjødslingsplan følges opp etter forskriftens kapittel 7. For ytterligere informasjon om avkorting etter forskrift om produksjonstilskudd § 11 vises det til Landbruksdirektoratets rundskriv 2023-30.

10 Status for vedtak truffet i medhold av gjeldende forskrift

Når forslag til ny gjødselbrukforskrift (og forslag til ny gjødselvareforskrift) trer i kraft, vil samtidig gjeldende forskrift om gjødselvarer mv. av organisk opphav oppheves. Dette reiser spørsmål om hva som da skal gjelde for allerede gitte unntak, godkjenninger, dispensasjoner og strengere krav etter gjeldende forskrift.

I gjeldende forskrift er det flere bestemmelser som gir kommunen adgang til å gi unntak fra forskriftens bestemmelser om lagring og bruk av gjødsel. Disse omfatter mulighet for å gi unntak fra bestemmelsene om spredetidspunkt, spredemengde og godkjenninger knyttet til godkjent spredeareal, i tillegg til en generell dispensasjonsadgang. Det er også hjemler for at kommunen kan stille strengere krav enn det som følger av forskriftens generelle bestemmelser.

I revidert gjødselbrukforskrift er det foreslått bestemmelser som i stor grad viderefører muligheten for å gi unntak, herunder dispensasjoner, samt hjemler for å stille strengere krav, men med en del endringer. Disse er nærmere beskrevet i kapitler over. Det foreslås som nevnt at myndigheten for disse bestemmelsene legges til statsforvalteren. Kommunens adgang til å godkjenne innmarksbeiter som spredeareal videreføres imidlertid i revidert gjødselbrukforskrift.

Departementene foreslår at eventuelle unntak knyttet til spredemengde, spredetidspunkt og dispensasjoner gitt etter gjeldende forskrift oppheves ved ikrafttreddelsen av ny gjødselbrukforskrift. Foretak som ønsker unntak fra nye krav til spredetidspunkt eller spredemengde eller dispensasjon fra øvrige reviderte krav i ny gjødselbrukforskrift må derfor sende ny søknad om unntak eller dispensasjon til statsforvalteren, som så må vurdere søknaden opp mot reviderte vilkår og vurderingskriterier for unntak eller dispensasjon etter ny gjødselbrukforskrift.

Når det nå foreslås nye strengere generelle krav til blant annet spredetidspunkt og spredemengde er det departementenes vurdering at eventuelle strengere krav gitt ved enkeltvedtak eller lokal/regional forskrift etter gjeldende forskrift også bør oppheves ved ikrafttreddelsen av ny gjødselbrukforskrift, og at strengere krav må vurderes gitt på nytt i lys av de nye reviderte generelle bestemmelsene og i tråd med de nye hjemlene i revidert forskrift.

Departementene foreslår på denne bakgrunn at det i § 36 presiseres at vedtak truffet i medhold av gjeldende forskrift oppheves ved ikrafttredden av den nye gjødselbrukforskriften.

Når det gjelder innmarksbeiter godkjent som spredeareal i medhold av gjeldende forskrift, viser departementen til vurderingene i kap. 5.1 over.

11 Økonomiske og administrative konsekvenser

Nye regler for lagring og bruk av gjødsel vil berøre mange foretak og vil ha til dels store konsekvenser for de som blir berørt. Kostnadene vil inntre nokså umiddelbart, mens besparelsene for samfunnet kommer over tid og vil være vanskeligere å kvantifisere.

Kostnader rammer i hovedsak den enkelte slik at mange av forslagene er privatøkonomisk ulønnsomme.

Omtalen her omfatter et utvalg av regelendringene som vil ha størst konsekvens og berøre flest foretak. Øvrige endringer som i mindre grad er omtalt bygger på direktoratens forslag til nytt regelverk fra 2018. Nærmere informasjon om konsekvenser av slike endringer kan finnes i direktoratens oversendelse som er tilgjengelig [her](#), og i underlagsmateriale i fagrapporter blant annet fra Nibio.

Krav til oppsamling og lagring

Krav til oppsamling og lagring blir innført for flere typer materiale enn i dag, men stort sett uten at tilpasningene reiser store omkostninger. Nytt krav til oppsamling og lagring av vaskevann og flytende rester er rettet mot tilfeller med nyinvesteringer, og ikke ettermontering på eksisterende anlegg.

Krav til tørr lagring av fjørfegjødsel

Forslaget er at fjørfegjødsel lagres skjermet for både overflatevann og nedbør.

Hensiktsmessigheten av et slikt krav og mulige løsninger er utredet av Norsøk i 2021.²⁴

Rapporten peker på at egnete løsninger ved lagring utendørs kan være å dekke med pustende eller tett duk i kombinasjon med tørt og fast underlag. Lagring i kontainer kan være et godt alternativ. Løsning med duk vil være en relativt rimelig løsning å anskaffe, men kan kreve mer arbeidsinnsats.

Dekke over lager for svinegjødsel

Ifølge SSBs landbrukstelling i 2020 var det den gang ca. 530 foretak som hadde gjødselkum for svinegjødsel, hvorav 380 var uten tak. Kostnader for å installere tak på gjødselkummer ble innhentet av Nibio i 2022.²⁵ De fant en kostnad på 300.000-400.000 kr for å installere kjegletak. Pga. økning i byggekostnadene er det antatt at beløpet i dag er høyere. Samlet kostnad for å bygge tak på 380 gjødselkummer kan dermed estimeres til i overkant av 150 mill. kr.

Den foreslåtte bestemmelsen innebærer imidlertid ikke krav om å ettermontere fast dekke på eksisterende lagerkummer. Krav om dekke kan også innfris gjennom å påføre et lag med halm eller annet porøst dekke. Til forskjell fra fast dekke som er en engangsinvestering, vil bruk av halm e.l. kreve arbeidsinnsats mer løpende.

Kortere spredefrist

En innsnevring for å spre husdyrgjødsel til tidsrommet 1. mars til 1. september vil medføre behov for lagerutvidelse hos en del foretak. Særlig gjelder det for foretak med bløtgjødsel. Det finnes ingen fullgod oversikt over lagerkapasitet i dag, og derfor ingen oversikt over hvor

²⁴ Fjørfegjødsel i Norge. Håndtering og gassutslipp ved lagring. Norsøk rapport vol. 6 nr. 3 2021

²⁵ [Foretaksøkonomiske konsekvenser av forslag til endringer i gjødselregelverk](#). NIBIO rapport vol. 8 nr. 47 2022.

mange som får for små lager med nye krav, og heller ikke over dem som fra før har for små lager og derfor ville måtte utvide lagrene også ved videreføring av gjeldende krav. Ut fra direktoratens forslag om en generell innstramming mot høstspredning kalkulerte de at 1000 foretak med melk og 250 foretak med gris vil måtte utvide lagrene. Kostnader for lagerbygging ble innhentet av Nibio i 2022. De fant at kostnaden per foretak som må utvide gjødsellager typisk er i overkant av 200.000 kr. På grunn av stigende byggekostnader er det grunn til å anta at prisen har steget siden den gang. Lagerutvidelse kan medføre relativt større byrder for foretak som driver i mindre skala, fordi mindre utbygginger koster mer per m³. Nibio oppgir at byggepriser i Nord-Norge er 25 % høyere enn snittet i Nord-Norge, mens de i Rogaland er 15 % lavere. Departementenes forslag om en adgang for at statsforvalteren i nærmere angitte områder og på nærmere angitte vilkår kan gi utsatt spredefrist, vil kunne avhjelpe en del av disse foretakene som ellers ville blitt særlig berørt. Slik vil man også avhjelpe noe av kostnadene som ellers ville påløpt.

Foretak som driver spesialisert med svineproduksjon i kombinasjon med åkervekster, eller uten areal overhodet, blir ekstra berørt. Det samme gjelder til dels foretak med fjørfe. Begge disse gruppene møter krav om dekke over gjødsellager samtidig som en del av dem må utvide lagerkapasiteten når de ikke lenger har lov til å spre om høsten. Svineprodusenter som installerer tett tak over lagerkummen kan imidlertid med det avhjelpe begge problemer fordi nedbør ikke lenger vil beslaglegge lagerkapasitet. Lagerutvidelse vil også gi økt fleksibilitet i gjødselhåndteringen, noe som kan senke arbeids- og lagelighetskostnader. Innovasjon Norge tilbyr tilskudd til jordbruksbedrifter i bygging av gjødsellager/tak over gjødsellager. Ihht. jordbruksavtalen 2023 er det mulig å søke om inntil 25 prosent dekning avgrenset til 250 000 kr. Med det vil staten f.eks. dekke 100 000 kr. av totalprisen for et gjødsellager til 400.000 kr.

Nytt krav til tillatt mengde fosfor

Nye krav til tillatt mengde fosfor har de mest omfattende konsekvensene av forslagene i nytt regelverk, og vil berøre mange foretak. Innstramming vil medføre at flere foretak får overskudd av gjødsel og må finne ledig spredeareal eller annet mottak, alternativt redusere antall husdyr.

Det er krevende å vurdere de samlede konsekvensene av nye fosforgrenser som skal være strammere enn i dag, gjelde felles for alle gjødselslag, og kombineres med valgmulighet om å følge krav om fosforbalanse. Overgangstiden fram til endelig grense etter 8 år, og det store antallet foretak som da kan bli berørt, vanskeliggjør en fullstendig vurdering av konsekvensene siden det er vanskelig å vurdere helheten av mulige tilpasninger 8 år fram i tid. For en ryddig gjennomgang tar vi først opp konsekvenser for husdyrhold og for den gjødselproduksjonen som husdyrholdet står for, og vi forenkler til å se på husdyrgjødsel isolert. Konsekvensen blir at flere foretak og mer husdyrgjødsel må finne nytt areal. Slike konsekvenser er todelt mellom Rogaland og resten av landet. Særlig på Jæren er spredearealene nokså fullt utnyttet allerede med gjeldende krav. Ved en større innstramming vil det i praksis ikke finnes ledig spredeareal for omfordeling innen fylkesgrensene i Rogaland overhodet. Den pressede situasjonen er noe av begrunnelsen for en noe høyere fosforgrense i

Rogaland, og departementene velger derfor å omtale konsekvensene separat for Rogaland og resten av landet. Informasjonen her bygger i stor grad på tallmateriale fra Nibio.

Vi må videre ta i betraktning at fosforgrenser skal gjelde felles for alle gjødselslag. Bruk av husdyrgjødsel i mengder opp mot den maksimalt tillatte, forutsetter at man utelater annen fosforholdig gjødsel i sin helhet. Oversikter over ekstra fosforoverskudd og arealbehov utgjør derfor minimumsanslag i tråd med en slik forutsetning. Slike konsekvenser for gjødsel- og areabruk er omtalt utover i teksten.

Andre forslag i regelverket og omstillinger som allerede pågår i næringen vil avhjelpe overskudd og mildne de negative konsekvensene av nye krav. Overgang til fosforfri mineralgjødsel, og til mer effektiv oppfôring av sentrale dyreslag, særlig slaktegris, er tiltak som allerede er i bruk. Valgmuligheten med adgang til høyere fosformengder under forutsetning om balanse blir viktig for å avhjelpe overskudd særlig i grasbasert husdyrhold. Med snittavlinger for gras i Rogaland på 3,5 kg P/daa vil mange av foretakene med slik produksjon, og som ellers kunne blitt særlig berørt av innstrammingen, kunne videreføre husdyrholdet mer som før. Framover må ytterligere tiltak utvikles og tas i bruk i større omfang. Hovedalternativene vil være å utvide egne arealer, eksempelvis ved nydyrking, omfordeling til ledige spredearealer lokalt, storskalaløsninger for omfordeling til andre landsdeler med ledig plass, eller å redusere dyretallet.

Aktualiteten av tiltakene vil variere mellom driftsformer og områder. Overgang til fosforfri mineralgjødsel er en aktuell løsning overalt. Overgang til mer effektiv fôring er anført av slaktegrisproduksjon, men fra Rogaland meldes det om at fosforfattig kraftfôr kan være aktuelt også for grovfôrbasert husdyrhold. Innen slikt husdyrhold kan kombinert innsats for å styrke grovfôravlinger og bedre tilpasset kraftfôr, være en god løsning for å redusere fosforoverskudd innen samme dyretall.

Nullalternativet og konsekvenser av innstramming i første trinn

NIBIO utredet i 2021 og 2022 konsekvenser av strammere fosforgrenser, med vurderinger samfunnsøkonomisk²⁶ og privatøkonomisk²⁷, basert på direktoratens forslag til fosforgrenser fra 2018. NIBIO har i 2023 ajourført tallmaterialet fra disse rapportene med bruk av nye fosforgrenser og ajourførte normtall for fosformengder fra ulike dyreslag²⁸. Tallmaterialet fra 2023 er presentert i tabellene under. Av de 16 000 foretakene på landsbasis med husdyrhold av en viss størrelse, er det ca. 2000 foretak som selv har for lite areal for egen husdyrgjødsel med dagens krav. Beregnet ut fra normtall i gjeldende forskrift om organisk gjødsel utgjør samlet underskudd på areal for gjødsel blant disse foretakene om lag 370 000 daa. Den

²⁶ [Samfunnsøkonomisk effektiv håndtering av økt gjødseloverskudd](#). NIBIO rapport vol. 7 nr. 50 2023.

²⁷ [Foretaksøkonomiske konsekvenser av forslag til endringer i gjødselregelverk](#). NIBIO rapport vol. 8 nr. 47 2022.

²⁸ Beregningene i 2023 er basert på tilsvarende normtall som i forskriftsforslagets vedlegg 1, jf. også omtale i kap 5.3.2, men uten at det er korrigert for høye ytelser i melkeproduksjon eller differensiert etter langt eller kort livsløp for slaktekylling og slaktegris.

overskytende mengden er 1200-1300 tonn fosfor som altså må finne avsetning utenfor egne spredearealer.

Foretak med fjørfe eller gris utgjør størsteparten av foretak med for lite areal for gjødsla i nåsituasjonen og en enda større del av samlet underskudd, noe som bl.a. skyldes at mange av disse driver uten eget areal overhodet. Delt inn etter fylker står Rogaland for om lag 35 % av foretakene med overskudd av gjødsl i forhold til eget arealgrunnlag, og en noe høyere del av det samlede overskuddet. Nær 20 % av husdyrbruk i Rogaland har overskudd, mens andelen i resten av landet er under 10 %. Særlig på Jæren er det overskudd av gjødsl også på mer aggregert nivå. Trolig har en del bønder allerede i dag, særlig i Rogaland, betydelige kostnader ved transport av gjødsl til leide spredearealer som ligger relativt langt unna gården.

Innstramming i første trinn til 3,1 kg P/daa/år i Rogaland vil medføre at antall foretak med overskudd øker fra i underkant av 700 til i underkant av 900. Tilsvarende tall ved innstramming i Troms og Finnmark og resten av landet til hhv. 2,5 og 2,8 kg P/daa/år er en økning fra 11 til 20 og fra 1300 til 1850. Overskytende gjødselmengde blant alle foretak med overskudd på landsbasis vil øke vesentlig mindre, til i overkant av 1400 tonn fosfor. Den beskjedne økningen kan tilskrives alle foretakene uten eget areal, hvor den overskytende mengden er upåvirket. Størsteparten av foretak med overskudd og av samlet overskudd vil være hos foretak med overskudd også med gjeldende krav, og som derfor allerede har innrettet seg med annen avsetning for gjødsla.

Av de ekstra foretakene driver størsteparten med melkeproduksjon, og særlig i Rogaland vil melkeprodusenter bli mer dominerende blant foretak med overskudd. Med snittavlinger for gras i Rogaland på 3,5 kg P/daa vil mange av disse foretakene kunne anvende den foreslåtte adgangen til høyere fosfortilførsel under forutsetning om fosforbalanse. Dette vil redusere gjødseloverskuddet og konsekvensene av foreslåtte innstramminger. Blant foretak med gris vil færre ha overskudd og overskytende mengder vil minke sammenliknet med nåsituasjonen. Denne utviklingen vil være isolert til de som driver slaktegris og skyldes utviklingen med lavere fosforskillelse fra slaktegris enn det som hittil er lagt til grunn. Blant de som primært driver med avlspurker/smågrisproduksjon vil overskytende mengder øke.

Innstrammingen i første trinn vurderes derfor ikke å gi dramatiske konsekvenser for husdyrhold. I Rogaland kan imidlertid flere foretak få vanskeligheter med å oppdrive ledig spredeareal. Foretak i Rogaland med fjørfe og svin, som typisk har lite eget spredeareal, og som heller ikke kan kvalifisere for høyere fosfortilførsel, vil være sterkest berørt.

Tabell 1: Overskridelser av krav til spredeareal etter gjeldende regler fordelt fylkesvis.

Fylke	Antall foretak	P-overskudd i kg	Prosentvis andel av det totale overskuddet
Rogaland	767	481 852	39 %
Trøndelag	318	229 435	19 %
Innlandet	297	171 532	14 %
Viken	224	155 532	13 %
Vestfold og Telemark	93	57 228	5 %
Vestland	203	52 026	4 %
Møre og Romsdal	59	27 200	2 %
Nordland	54	25 022	2 %
Agder	67	24 555	2 %
Troms og Finnmark	10	2 473	0 %
Oslo	2	858	0 %
Totalsum	2 094	1 227 713	

Tabell 2: Overskridelser av fosforgrenser, Troms og Finnmark, nullalternativet og 2,5 kg P per daa. For nullalternativet beregnet med normtall hittil, for ny grense beregnet ut fra oppdaterte normtall.

	Krav og normtall hittil	2,5 kg fosfor/daa
Antall foretak med overskuddsgjødsel	11 stk	21 stk.
Overskudd hos foretak med overskudd (tonn P)		5
Underskudd på spredeareal (1000 daa)	0,9	2

Tabell 3: Overskridelser av fosforgrenser, Rogaland, nullalternativet, 3,1 kg P per daa og 2,7 kg P per daa. For nullalternativet beregnet med normtall hittil, for nye grenser beregnet ut fra oppdaterte normtall.

		Krav og normtall hittil	3,1 kg fosfor/daa	2,7 kg fosfor/daa
Alle foretak	Antall foretak med overskuddsgjødsel	662 stk	883 stk.	1027 stk.
	Overskudd hos foretak med overskudd (tonn P)		526	586
	Underskudd på spredeareal (1000 daa)	142	170	217
Foretak med melk	Antall foretak med overskuddsgjødsel	200 stk	390 stk.	490 stk.
	Overskudd hos foretak med overskudd (tonn P)		170	215
	Underskudd på spredeareal (1000 daa)	33	55	80
Foretak med fjørfø	Antall foretak med overskuddsgjødsel	180 stk	182 stk	184 stk
	Overskudd hos foretak med overskudd (tonn P)		248	253
	Underskudd på spredeareal (1000 daa)	66	80	94
Foretak med gris	Antall foretak med overskuddsgjødsel	202 stk	184 stk	195 stk
	Overskudd hos foretak med overskudd (tonn P)		91	97
	Underskudd på spredeareal (1000 daa)	39	29	36
Foretak med andre dyreslag	Antall foretak med overskuddsgjødsel	74 stk	130 stk	157 stk
	Overskudd hos foretak med overskudd (tonn P)		18	23
	Underskudd på spredeareal (1000 daa)	4	6	8

Tabell 4: Overskridelser av fosforgrenser, landet ekskl. Rogaland, Troms og Finnmark, nullalternativet, 2,8 kg P per daa og 2,3 kg P per daa. For nullalternativet beregnet med normtall hittil, for nye grenser beregnet ut fra oppdaterte normtall.

		Krav og normtall hittil	2,8 kg fosfor/daa	2,3 kg fosfor/daa
Alle foretak	Antall foretak med overskuddsgjødsel	1300 stk.	1850 stk.	2580 stk.
	Overskudd hos foretak med overskudd (tonn P)		886	1077
	Underskudd på spredeareal (1000 daa)	230	317	468
Foretak med melk	Antall foretak med overskuddsgjødsel	175 stk	550 stk.	1000 stk.
	Overskudd hos foretak med overskudd (tonn P)		140	240
	Underskudd på spredeareal (1000 daa)	18	50	104
Foretak med fjørfø	Antall foretak med overskuddsgjødsel	485 stk	550 stk	590 stk
	Overskudd hos foretak med overskudd (tonn P)		510	550
	Underskudd på spredeareal (1000 daa)	122	180	240
Foretak med gris	Antall foretak med overskuddsgjødsel	400 stk	340 stk	400 stk
	Overskudd hos foretak med overskudd (tonn P)		157	179
	Underskudd på spredeareal (1000 daa)	72	56	78
Foretak med andre dyreslag	Antall foretak med overskuddsgjødsel	200 stk	410 stk	590 stk
	Overskudd hos foretak med overskudd (tonn P)		80	108
	Underskudd på spredeareal (1000 daa)	17	29	44

Mulige konsekvenser av endelige grenser i landet utenom Rogaland, Troms og Finnmark
Ved endelig grense på 2,3 kg P/daa i landet utenom Rogaland og Troms og Finnmark vil antall husdyrbruk med overskudd dobles fra i overkant av 1300 foretak i dag til i overkant av 2600 foretak. Ved en slik grense kan flere foretak og kommuner havne i liknende situasjon

som man har på Jæren allerede med dagens krav, med underskudd på spredeareal på mer aggregert nivå.

Foretak med grasbasert husdyrhold står for nesten hele veksten i antall berørte foretak. Selv om typiske grovfôravlinger i disse fylkene ligger vesentlig under nivået i Rogaland, vil avlingsnivåer mer på linje med Rogaland være oppnåelig også her. Slik vil mange foretak som ellers ville blitt særlig berørt kunne videreføre gjødselmengder og husdyrhold mer som i dag med den foreslåtte adgangen til høyere fosfortilførsel under forutsetning om balanse. Etter det kan resterende overskudd i disse fylkene beløpe seg til noen hundretalls tonn fosfor fra fjørfe og en tilsvarende mengde for andre dyreslag.

Ifølge en utredning fra Nibio i 2021, kan foretak i disse fylkene i de fleste tilfeller omdisponere overskuddet innenfor overkommelige avstander og priser. Innstramming betyr at gjødsla må fordeles over større areal og i større avstand, hvilket innebærer økt maskin- og tidsbruk mens man oppnår hensikten i form av redusert fosforoverskudd. Nibio anslø kostnadene basert på at alt ekstra overskudd må transporteres 5-10 km lenger enn i dag.²⁹ Med 7 km kjøreavstand oppga Nibio en transportkostnad på 75 kr/tonn gjødsel. Et ekstra overskudd på 500 tonn fosfor vil utgjøre 0,5 mill tonn gjødsel, og om transportavstanden for denne mengden øker med 7 km vil totalkostnaden beløpe seg til 40 mill kr årlig.

En mer foretrukken løsning for mange vil være å utvide eget arealgrunnlag gjennom nydyrking eller ved å ta opp igjen bruk av areal ute av drift. Det billigste og mest ønskelige for samfunnet er i så fall å ta opp igjen areal ute av drift, men slike arealer finnes ikke nødvendigvis hos dem som trenger mer areal. Nydyrking på sin side foregår i dag i en takt på i overkant av 10000 dekar per år, i tillegg kommer omdisponering til beite i en takt på 15000 dekar per år. Samlet nydyrking vil dermed utgjøre over 100.000 dekar i perioden fram til ikrafttredelse av endelige grenser, noe som alene er nok til å dekke nær halvparten av ekstra arealbehov for husdyrgjødsel ved endelige grenser. Nydyrkingen kan tenkes å øke ytterligere framover for å skaffe spredeareal, men dette er en kostbar løsning, til en typisk pris på 20000 kr per dekar,³⁰ noe som vanskelig lar seg forsvare ut fra et behov for spredeareal alene.

Samlet kan vi med dette anslå at kostnaden ved endelig grense utenom Rogaland vil beløpe seg til noen titalls millioner kroner.

Mulige konsekvenser av endelige grenser i Rogaland

I Rogaland vil økningen i antall berørte foretak ved endelig grense være nokså beskjeden, til i overkant av 1000 foretak. En forskjell er at det i praksis kan bli vanskelig å bli kvitt overskuddsgjødsel innenfor fylkesgrensene overhodet. Overskuddet må derfor omfordeles til andre landsdeler med ledig plass. Den foreslåtte løsningen om at foretak kan følge krav til fosforbalanse, i kombinasjon med høye snittavlinger for gras, kan samtidig bety at nesten all

²⁹ Til sammenlikning fant en i Grovfor 2020 at for 183 mjølkebruk spredt over hele landet, var kjøreavstand per tonn husdyrgjødsel i snitt 1,8 km.

³⁰ Lundegård, A. (2018). Økonomien i nydyrking. Bondevennen. Priser justert ut fra generell prisstigning siden 2018.

gjødsla fra andre dyreslag enn svin og fjørfe fortsatt kan finne plass på samme areal som i dag. Gjenstående overskudd som ikke får plass innen fylkesgrensene vil dermed beløpe seg til 250 tonn P fra fjørfe, 100 tonn P fra svin, og 50 tonn fra andre dyreslag.

For dette gjenstående overskuddet er aktuelle tilpasninger i hovedsak å redusere dyretallet eller transportere overskudd til andre landsdeler gjennom biogassanlegg eller andre alternativer for å håndtere overskuddsgjødsel som er teknologisk og markedsmessig lite utforsket. Spredning av gjødsel utenfor fylket der gjødsla er produsert møter krav etter biproduktforskriften § 12. Etter dette forutsetter slik omfordeling utenfor opprinnelsesfylket enten at gjødsla blir bearbeidet og oppfyller krav til blant annet hygienisering, jf. gjødselvereforskriften, eller at man har særskilt tillatelse fra Mattilsynet. Ifølge forslag til ny gjødselvereforskrift vil behandling i biogassanlegg oppfylle krav til forutgående bearbeiding, på lik linje med andre løsninger som tilfredsstillende samme kvalitetskrav.

Rogaland har forutsetninger for å utnytte husdyrgjødsel i biogassanlegg, blant annet med store volumer innenfor korte avstander. Biogassanlegg alene løser imidlertid ikke situasjoner med fosforoverskudd, siden fosforet er i behold etter behandlingen. Grunnen til å se på løsninger med biogass er derfor for å hente ut andre verdier i form av biogass og reduserte metanutslipp, og samtidig skaffe mer rasjonell håndteringskjede for å omfordele gjødseloverskuddet dit det trengs. Slike anlegg vil være løsninger som må finansieres i fellesskap.

Kostnaden med å delta i et fellesanlegg vil sprike avhengig av om det er snakk om et eksisterende anlegg med ledig behandlingsskapasitet, eller man må bygge nytt. Nybygg er trolig mest aktuelt i mange tilfeller, både av hensyn til den store behandlingsskapasiteten som trengs, og for å oppfylle renhetskrav etter biproduktforskriften ved spredning i et annet fylke.

Nibio har kostnadsberegnet en slik mulig løsning med behandling av overskuddsgjødsel i biogassanlegg. Med kostnadstall fra 2021, som kan endre seg før grensen på 2,7 kg fosfor/daa/år trer i kraft, ble tiltakskostnaden for slik behandling anslått til i overkant av 500 kr per tonn gjødsel. Siden den gang har både energipriser og andre kostnader endret seg, og lønnsomheten i biogassbehandling er noe bedret siden den gang.

Tilpasninger til endelig grense på 2,7 kg P/daa/år i Rogaland kan derfor bli kostbare og inngripende. Samtidig er etablering av biogassanlegg på trappene, og arbeid pågår for å redusere fosforoverskudd innen samme dyretall gjennom bedre grovfôravlinger og mindre fosfor i kraftfôr. Dermed kan kostnadene i Rogaland begrenses til under 100 mill kr. per år. Med dette kan dagens dyretall i Rogaland i stor grad videreføres. Samtidig vil det bety stans i videre dyretallsekspanjon.

Øvrige konsekvenser for gjødsel- og arealbruk

Avsnittene over omhandler konsekvenser for husdyrhold og tilhørende gjødselproduksjon. For et utfyllende bilde vil vi i det følgende se på hvor overskytende gjødselmengder kan finne plass, og på konsekvenser for gjødsel- og arealbruk. Jf. gjennomgangen over kan vi da legge til grunn at omtrent alt godkjent spredeareal i Rogaland tilføres husdyrgjødsel i mengder opp mot den maksimalt tillatte. Da vil det gjenstå noen hundretalls tonn fosfor som må omfordeles fra Rogaland til andre fylker. I tillegg vil det være omtrent samme mengde fosfor som må

omfordeles internt i andre fylker til foretak og areal uten husdyrgjødsel i dag, fortrinnsvis kornareal.

Overskudd på i underkant av 1000 tonn fosfor og en endelig grense på 2,3 kg P/daa i fylkene utenom Rogaland, Troms og Finnmark, innebærer i så fall at kornarealer med husdyrgjødsel som minimum må øke med om lag 0,5 mill daa for å få plass til overskuddet. Mye av disse arealene tilhører foretak som per nå ikke har tilgang på spredeutstyr for husdyrgjødsel, slik at spredning må baseres på entreprenører og ikke vil skje årvisst. De fleste vil kombinere mottak av husdyrgjødsel med å videreføre bruk av mineralgjødning, og vi kan derfor legge til grunn et arealbehov på om lag 1 mill daa kornareal for å få plass til gjødsla.

Omfordeling internt i det enkelte fylke kan, til forskjell fra omfordeling over fylkesgrenser, skje uten å følge behandlingskrav etter biproduktforskriften. Mye av omfordelingen vil være i form av fjørfegjødsel, og slik gjødning er mer egnet for slik omfordeling enn annen husdyrgjødsel fordi den er tørr og derfor har mer rasjonell og billig transport.

Konsekvenser for mineralgjødning

Tallmaterialet over bygger for det meste på at fosforgrenser blir oppfylt av husdyrgjødsel alene, og at det derfor ikke er plass til annen fosforholdig gjødning i tillegg. I dag foregår omfattende bruk av fosforholdig mineralgjødning som tillegg til husdyrgjødsel – også i tilfeller der husdyrgjødsel nyttes i mengder opp mot den maksimalt tillatte. Slik praksis er en vesentlig problemstilling med gjeldende regelverk, og et viktig formål med revisjonen er å få til en omlegging fra slik praksis. Med omleggingen vil mange foretak oppleve at husdyrgjødsel legger beslag på hele arealgrunnlaget og at de må utelate fosforholdig mineralgjødning, noe som kan utgjøre en større omlegging, men som for det meste kan løses ved overgang til fosforfri mineralgjødning. Bruk av mineralgjødning til å dekke behov for nitrogen, kalium og andre næringsstoffer vil kunne fortsette som før, men må fortsatt følge bestemmelser om gjødslingsplanlegging. Foretak som tidligere ikke har nyttet husdyrgjødsel, men typisk holdt seg til mineralgjødning som eneste gjødselslag, vil merke en endring ved at de må kunne dokumentere at fosforgrenser er fulgt, og få noe økt tidsbruk med dette.

Konsekvenser for gjødsling av innmarksbeite

Framover vil all bruk av gjødning på innmarksbeite, og ikke bare husdyrgjødsel som i dag, forutsette at arealet innehar godkjenning. Det er en endring fra i dag hvor man står mer fritt til å spre mineralgjødning på innmarksbeiter. Ifølge gjødningundersøkelsen 2018 ble mineralgjødning i 2018 brukt på i overkant av 700.000 daa. innmarksbeite og husdyrgjødsel på i overkant av 400.000 daa innmarksbeite.

Rogaland har nær 30 % av innmarksbeitene på landsbasis. Her er vesentlig større del av innmarksbeitearealene godkjent som spredeareal enn ellers i landet, men likevel bare i overkant av halvparten, og areal med mineralgjødning er større enn areal med husdyrgjødsel. Øvrige deler av vestlandet står for mesteparten av de resterende innmarksbeitene som er godkjent som spredeareal og blir tilført husdyrgjødsel. I landsdeler utenfor vestlandet utgjør innmarksbeiter med husdyrgjødsel bare beskjedne størrelser, mens arealomfang med mineralgjødning i 2018 utgjorde 220.000 daa.

Endringen til at innmarksbeiter må inneha godkjenning før bruk av også mineralgjødning, vil altså påvirke ganske store areal. Samtidig vil strammere fosforgrensning aktualisere omfordeling også av husdyrgjødning til mye av de samme arealene, og utløse samme behov for å innhente godkjenning uansett. Gjødning av innmarksbeite kan være en god bruk av både husdyr- og mineralgjødning, men slik gjødning bør skje på areal som nyttiggjør seg godt av gjødning og ikke på areal som bør være ugjødning. Innmarksbeiter som over tid er tilført mineralgjødning vil i hovedsak ha slikt kulturpreg at de kan få godkjenning som spredeareal med nytt regelverk. Konsekvensen av å innføre krav om godkjenning er derfor ikke at store arealer som gjødnings i dag blir båndlagt mot gjødning, men tidsbruk med søknadsbehandling hos foretak og i kommuner, og bedre skille mellom innmarksbeiter som får bli gjødnings og ugjødnings.

Konsekvenser for avsetning av annen fosforholdig organisk gjødning

Innføring av felles fosforgrensning for alle gjødningslag vil ha konsekvenser for avsetningsmulighetene for de store fosformengdene fra blant annet fiskeoppdrett og matavfall. Tilfanget av slikt materiale som er aktuelt for gjenbruk som gjødning på jordbruksareal er forventet å øke framover, som følge av hhv. utviklingen i oppdrettsnæringen, gjenvinningskrav for matavfall og utvidete renskrav for avløp.

Samlede fosformengder i slik biomasse beløper seg i dag til om lag 14000 tonn i fiskeslam, og omkring eller noe over 2000 tonn for hver av hhv. matavfall og avløpsslam.³¹ Mye av avløpsslammet og matavfallet tilbakeføres til jordbruksarealer allerede i dag, sistnevnte via behandling i kompost- og biogassanlegg. Også fra fiskeslam kommer noe gjødning via biogassanlegg, og kommuner og statsforvaltere melder i tillegg om tilfeller der ubearbeidet fiskeslam nyttes direkte som gjødning. Jf. høringsmateriale om gjødningsvareforskriften er slik spredning av ubearbeidet fiskeslam godkjent av Mattilsynet i noen tilfeller, men for øvrig er det ikke tillatt, et forbud som blir ytterligere presisert i ny gjødningsvareforskrift.

Forvaltningen rapporterer om tilfeller i dag der spredning av gjødningsvare har mer preg av å kvitte seg med et avfall enn å tilføre gjødning som trengs for plantevekst. Slik praksis er ulovlig og bryter med bestemmelser om gjødningsplanlegging og med bestemmelser etter forurensningsloven om at avfall skal disponeres på lovlig måte.

Tankegangen så langt har vært at bruk av slike gjødningslag skal være styrt av behov og av bestemmelser om gjødningsplanlegging, og ikke trenger maksgrensninger på samme måte som husdyrgjødning. Det store overskuddet som i dag trenger avsetning gjør at en slik tankegang ikke lenger er holdbar. Å innføre en felles fosforgrensning vurderes som en nødvendig avklaring av rammebetingelsene som skal gjelde for slik gjødning, noe som er ønskelig også for aktørene i bransjen, uten at det i seg selv har inngripende konsekvenser.

³¹ Tall for fiskeslam er hentet fra Sintef, rapporten «Kunnskaps- og erfaringskartlegging om effekter av og muligheter for utnyttelse av utslipp av organisk materiale og næringssalter fra havbruk», og er noe høyere enn tall fra andre kilder som NIVA og Miljødirektoratet. Tall for matavfall og avløpsslam er hentet fra COWI-rapporten «Bedre utnyttelse av fosfor i Norge», ref også Hamilton, H. A. mfl: «Recycling potential of secondary phosphorus resources as assessed by integrating substance flow analysis and plant-availability»

De endelige fosforgrensene vil likevel ha til konsekvens at jordbruket, i områder med mye husdyr, vil ha lite kapasitet til å ta imot annen fosforholdig gjødselvarer som fiskeslam, biorest, matavfall og andre restprodukter. Slikt overskudd må derfor, på samme måte som jordbrukets eget overskudd, finne sin avsetning i kornområdene, eller finne andre typer mottak og verdikjeder som er lite utviklet i dag.

Krav i § 8 siste ledd om at lagring på bruksstedet av gjødselvarer mottatt utenfra og som er klar til bruk bare kan skje innenfor gitte frister, vil bety at blant annet slam bare kan kjøres ut til mottakerne i vekstsesongen. Dette vil bety at avløpsanlegget trenger økt kapasitet for mellomlagring av slam. Mellomlagring av slam er dyrt og oppleves å gi ulemper i nabolaget, derfor vil det bli krevende for avløpsanleggene å oppdrive nok kapasitet til mellomlagring.

Grensen for hvor mye slam som tillates utkjørt per arealenhet, betyr at en gitt mengde slam må fordeles over større areal og flere foretak. Samlet vil dette svekke interessen for å ta imot slam og øke kostnadene for slambransjen.

Ytterligere virkemidler kan være påkrevd for vellykket gjennomføring

Ordninger over jordbruksavtalen, som tilskudd til utvidet lagerkapasitet, tett dekke på gjødsel-lager og transport av overskuddsgjødsel til biogassanlegg, vil avlaste strammere spredefrister og fosforgrenser. En konsekvens av strammere fosforgrense er at jordbruket, i områder med mye husdyr, vil streve med å håndtere eget overskudd og derfor vil ha desto mindre kapasitet til å ta imot annen fosforholdig gjødselvarer som fiskeslam, biorest, matavfall og andre restprodukter. Samtidig nytter jordbruket i dag mineralgjødsel i en mengde på i overkant av 8000 tonn fosfor. En viktig oppgave framover er å utvikle verdikjeder slik at fosforoverskuddet kan komme til nytte der det trengs. Det må i stor grad erstatte fosforholdig mineralgjødsel som er godt innarbeidet og har lettvinns håndtering.

Departementene vurderer derfor ulike løsninger for å gi drahjelp og skaffe avsetning for overskudd. Landbruks- og matdepartementet har gitt Nibio i oppdrag å utrede krav om en minimumsandel gjenvunnet fosfor ved salg av fosforholdig gjødsel, som et mulig bidrag til å skape et marked for fosforoverskudd og til en bedre fordeling av fosforoverskudd mellom landsdeler. Løsningen kan følge samme modell som for omsetningskrav for biodrivstoff, det vil si at kravet ikke trenger å oppfylles for det enkelte vareparti, men som del av selskapets samlede omsetning. Det vil således være opp til selskapet å finne ut hvordan kravet oppfylles og sørge for inndekning. Eksempelvis kan det være aktuelt å ta bedre betalt for annen mineralgjødsel, for å dekke merkostnadene med å markedsføre gjenvunnet fosfor. For varekjøperen vil det øke prisene og redusere forbruket på linje med om man innførte en avgift. Økte priser og lavere forbruk vil gå ut over økonomien og avlingene for produsenter som har få andre kilder til plantenering, men vil samtidig styrke alternativverdien for organisk gjødsel generelt, og bidra til mål om sirkulærøkonomi og reduserte utslipp.

Behov og løsninger for tettere oppfølging av fosforgrensene

En utfordring både i dag og med fremtidig regelverk er at vi ikke har felles oversikt over hvilke spredearealer den enkelte disponerer. Fulldyrket og overflatedyrket jord er automatisk godkjent og derfor nokså oversiktlig, men mange nytter i tillegg innmarksbeiter og nabosamarbeid for å få plass til all gjødsel, uten at det finnes felles oversikt. Dette vanskeliggjør risikobasert kontroll med hvem som kan ha tilpasset seg på kant med kravet, og statistikk over hvem det gjelder. Som oppfølging av stortingsbehandlingen av jordbruksavtalen 2023 (Innst. 487 S (2022–2023)) har Landbruksdirektoratet fått i oppgave å utrede digitale kartløsninger til bruk i tilskuddsforvaltningen. I sammenheng med dette har Landbruks- og matdepartementet også bedt Landbruksdirektoratet om å utrede digitale kartløsninger for å holde oversikt over foretakenes arealgrunnlag for gjødselspredning. Både kommuner, statsforvaltere og representanter for jordbruket har etterspurt slike forvaltningssystem og kartverktøy som gjør foretak og myndigheter bedre i stand til å følge opp mengdegrensene.

Konsekvenser for avlinger

Fosforgrense på 2,3 kg P/daa i fylker utenom Rogaland, Troms og Finnmark er på høyde med gjennomsnittlige grovfôravlinger i de aller fleste av disse fylkene, men godt i overkant av snittavlinger for korn. I Rogaland er endelig fosforgrense på 2,7 kg P/daa godt i underkant av snittavlingen for grovfôr. Fosfortilførsel innen disse grensene vil derfor ikke dekke fosforbehovet hos foretak med høye avlingsnivåer.

Ettersom strammere grense kombineres med åpning for høyere mengder under forutsetning om balanse, kan innstramming likevel gjøres uten å gå ut over avlingsnivå, selvforsyning og matsikkerhet. Denne valgmuligheten vil bane veg for at utfordringer med overskudd kan løses positivt, med bedre avlinger og kretsløp i gårdsdriften, noe som vil gi en god løsning både for selvforsyning, miljø og ressursutnyttelse. Ulempen ved denne valgmuligheten er at den vil gi både foretak og forvaltning noe merarbeid med å dokumentere og kontrollere at foretakene har innrettet seg etter reglene.

Konsekvenser for foretak med økologisk drift

Som over legger departementene til grunn at den nye fosforbegrensningen vil være høy nok til å dekke behovet for fosfor også for de som driver økologisk. Foretak med slik drift avhenger i større grad av husdyrgjødsel som dominerende gjødselslag, siden supplering med mineralgjødsel ikke er aktuelt. Ettersom husdyrgjødsel inneholder relativt lite nitrogen i forhold til fosfor, kan innstramningen medføre at mangel på nitrogen i større grad blir begrensende for avlinger innen økologisk produksjon. En slik situasjon aktualiserer bruk av grønnngjødsling, hvilket innebærer at arealene år om annet ikke nyttes til høstbare avlinger men til å bedre næringstilgangen for påfølgende vekst, som vil gi lavere produksjon av økologiske varer. Samtidig kan økoprodusenter som hittil har hatt dårlig tilgang til husdyrgjødsel oppleve at tilgangen bedres fordi husdyrprodusenter har overskudd de må bli kvitt. Innstramningen vil reise behov for å utvikle driftspraksis og teknologiske løsninger som kan dekke behovet for nitrogen også i økologisk drift.

Konsekvenser av endringsforslagene knyttet til grøntareal

At all tilførsel av næringsstoffer skal tilpasses arealenes behov er et prinsipp som generelt bør legges til grunn ved etablering og vedlikehold av grøntareal. Ved å presisere det i forskriften kan det bety at noen aktører må endre praksis, og kravet vil derfor innebære en innskjerping. Hva som er gjødslingsbehovet til et grøntareal, vil variere og bør omtales nærmere i en veileder. Næringen bør også ta ansvar ved å lage beste praksis-veiledninger.

Tilsynsmyndigheten vil kunne reagere dersom et grøntareal åpenlyst får tilført gjødselvarer på en slik måte at det gir misvekst eller uønsket stor produksjon av biomasse. Med de foreslåtte endringene blir det lettere å drive plenproduksjon uten at det på sikt reduserer jordkvaliteten på stedet.

Konsekvenser av forslaget til krav om gjødslingsplan og gjødseljournal

Forslaget i § 26 om at alle som disponerer og gjødsler mer enn 25 dekar må utarbeide gjødslingsplan, innebærer mindre endringer for jordbruksforetak som også hittil har møtt tilsvarende krav gjennom forskrift om gjødslingsplanlegging. Ved at samme krav gjøres gjeldende også for andre enn jordbruksforetak, vil også disse måtte utarbeide gjødslingsplan. En konkret utgift som vil påløpe er krav i § 26, jf. § 22 om jordprøver. Gitt behov for jordprøver fra opp mot 20 prøvesteder vil selve prøvetakingen typisk koste anslagsvis 5.000 kr, og noe liknende for å foreta analysene. Typisk utgift for jordprøver vil dermed være 10.000 kr for hver fireårsperiode, men med stor variasjon. Forslaget innebærer samtidig at jordbruksforetak med mindre areal enn avgrensningen vil bli fritatt for å utarbeide plan og inneha jordanalyser. Dersom de bruker gjødsel må de likevel føre journal over bruken, jf § 27.

Journalplikter i § 27 innebærer nye oppgaver for den enkelte, men er nødvendig og til hjelp for å dokumentere hvordan gjødsla er håndtert. Avgrensningen på 75 kg innebærer at foretak som produserer mindre mengder gjødsel som i sin helhet bortskaffes til andre, ikke trenger å journalføre bortskaffelsen. Alle som bruker gjødselvarer må likevel journalføre bruken. Hvor mye informasjon foretaket trenger å journalføre vil variere. Foretak med lave gjødselmengder i forhold til areal, vil trenge mindre informasjon enn mer komplekse driftsformer.

En stor del av foretakene som selv produserer husdyrgjødsel i mengder over eller oppunder nye grenser vil ha interesse av å spre den maksimalt tillatte mengden. Disse må forventes å få mer tidsbruk med å dokumentere at mengden fordelt samsvarer med mengden som er skaffet, og med gjeldende grenser for hvor man kan spre gjødsel og hvor mye man kan spre.

Når nye fosforgrenser trer i kraft, vil det etter dagens tall være i overkant av 3500 foretak som har mer husdyrgjødsel enn det som er tillatt på egne arealer. Disse må dokumentere at overskuddet er lovlig disponert, og regelverket forutsetter tilsvarende oppfølging hos de som tar imot gjødsla. Departementene har ikke grunnlag for å vurdere tidsbruk med slik dokumentasjon, men finner grunn til å tro at den praktiske innsatsen med å skaffe lovlig disponering av overskudd er vesentlig mer krevende enn å dokumentere slik disponering. Omdisponering over større avstander må forventes å basere seg på profesjonelle aktører som derfor også vil profesjonalisere dokumentasjonen.

Allerede i dag, og i større grad når fosforgrensene trer i kraft, kan en del av dokumentasjonsbehovet dekkes gjennom automatiserte løsninger for å registrere

spredemengder på det enkelte areal. Parallelt med høringen vil direktoratene få i oppdrag å utvikle maler og verktøy som kan lette arbeidsbyrden med journal.

Konsekvenser av forslaget til hjemler for å kunne stille strengere krav

Selv om det nye regelverket inneholder hjemler, vil det i likhet med forvaltningen av dagens regelverk ikke være gitt at disse skal tas i bruk. På vanlig måte vil statsforvalteren måtte vurdere de negative konsekvensene ved strengere krav til lagring og/eller bruk av gjødsel i et gitt område opp mot fordelene, og forslag til strengere forskriftsbestemmelser vil på vanlig måte også måtte høres før de iverksettes.

Konsekvenser for forvaltning

Kommunen har etter gjeldende forskrift og foreslås også i forslag til ny gjødselbrukforskrift å ha myndighet til å føre tilsyn og kontroll med at bestemmelser gitt i eller i mehold av ny forskrift etterlevs. Oppfølging og kontroll med dagens regelverk er flere steder mangelfull. For å sikre etterlevelse av revidert regelverk er det behov for økt tilsyn og kontroll av kravene i den nye gjødselbrukforskriften. Kommunene må derfor påregne økt arbeid med å føre tilsyn og kontroll med revidert regelverk. Mange kommuner vil ha god kapasitet til å følge opp regelverket, mens for enkelte kommuner kan denne oppgaven bli krevende. Statlige myndigheter vil kunne få økt arbeid med å følge opp kommunene, jf. forurensningsloven § 48 a. om statlig tilsyn med kommunene.

Strammere fosforgrenser som skal gjelde felles for alle gjødselslag er den enkeltbestemmelsen som får mest omfattende konsekvenser for både foretak og kommuner. Strammere fosforgrense vil medføre at flere foretak og mer gjødsel må finne nytt areal eller annen avsetning bl.a. til biogassanlegg. Noen foretak vil løse situasjonen ved å utvide egne arealer gjennom nydyrking eller ved å få innmarksbeiter godkjent som spredeareal. Kommunene vil få oppgaver med å saksbehandle søknader i slike saker. Jf. over kan vi legge til grunn at arealgrunnlaget for gjødselspredning må utvides med noen hundretalls tusen dekar ved endelig grense 8 år etter ikrafttredelse. Nydyrkingstakten, og antall søknader om nydyrking, trenger ikke med det å øke vesentlig fra i dag. Som følge av at all gjødsling av innmarksbeite forutsetter at arealet innehar godkjenning, må kommunene derimot påregne flere søknader for slik godkjenning. Omfanget er usikkert, men muligens kan det dreie seg om noen tusentalls saker på landsbasis. Gjennom overgangsordningen i § 36 for spredning av mineralgjødsel på innmarksbeite som nå også vil kreve godkjenning, vil slike saker bli spredt dels over årene fram tom. 2027, og dels over alle åtte år fram til endelig grense tar til å gjelde. Gitt at kommunenes behandling i hver av disse sakene vil kreve opp mot et dagsverk, kan vi anslå at kommunene må bruke om lag 1000 ekstra dagsverk for å behandle slike saker, samlet for alle kommuner og fordelt over åtte år

Kommunenes arbeidsmengde med kontroll av oppfølgingen er en kombinasjon av mer rutinemessig tilsyn, og oppfølging av de mest krevende sakene. Rutinemessig stedlig tilsyn blir ofte gjennomført i kombinasjon med annen regelverksoppfølging bl.a. i forbindelse med tilskuddsordninger. Selv om maksgrenser for gjødselspredning nå skal gjelde på tvers av gjødselslag - og ikke bare husdyrgjødsel – forventes derfor ikke arbeidsmengden med rutinemessig tilsyn å øke vesentlig fra i dag. Ett estimat basert på usikkert grunnlag er at

tidsbruk vil øke med 1-2 timer per tilsyn. Gitt tilsyn hos 10 % av jordbruksforetak årlig, som tilsvarer 3500 foretak, vil samlet årlig tidsbruk for kommunene øke med mellom 500 og 1000 dagsverk, eller 3-4 årsverk.

Den største utfordringen både i dag og framover er oppfølging av de mer krevende sakene. Eksempel på slike slike krevende saker kan være tilfeller der foretak med mer gjødsel enn de selv har plass til, leier spreieareal hos naboar med ledig plass, for slik å overholde mengdegrensen. Både i dag og med nytt regelverk er slike tilfeller mest utbredt i Rogaland, med over 100 foretak i slik situasjon i flere av Rogalands-kommunene og over 200 i Hå kommune alene. Herfra blir det meldt om tilfeller der enkeltforetak leier spredeareal hos 20 andre foretak. Det meldes også om tilfeller der foretak skaffer nok plass ved å leie spredeareal hos naboer, men at det samme spredearealet også er bortleid til andre. I slike tilfeller kan foretak være i god tro om at arealet er lovlig, uten at dette er tilfelle. Kommuner kan i dag ha mye tidsbruk med enkeltforetak som i noen tilfeller leier spredeareal hos flere andre foretak, og der kommunen derfor må reise på stedlig tilsyn hos alle disse andre foretakene for å komme til bunns i om oppfølgingen er regelrett. Slike krevende saker aktualiserer videre arbeid med forvaltningsverktøy for felles oversikt mellom foretak og forvaltning om oppfølgingen av regelverket, jf. omtale over.

Oppsummert må kommunene påregne mer tidsbruk med oppfølging av revidert gjødselregelverk sammenliknet med i dag. Dette er imidlertid videreføring av eksisterende oppgaver og den største forskjellen vil være alle tilfellene som hittil ikke er fulgt godt nok opp og som må følges bedre opp framover. Innsats fra statlig hold med veiledning og forvaltningsverktøy kan avlaste kommunene for merarbeidet. Et nytt forvaltningsverktøy vil være avgjørende for at kommunene skal kunne føre tilsyn og kontroll med etterlevelsen av revidert regelverk.

Gjeldende regelverk inneholder i likhet med departementenes forslag til ny gjødselbrukforskrift mulighet for å stille både lempeligere og strengere krav enn forskriftens generelle bestemmelser, samt en mer generell dispensasjonsadgang. Myndigheten etter disse bestemmelsene ligger etter gjeldende forskrift til kommunen, men foreslås etter ny gjødselbrukforskrift lagt til statsforvalteren. Saksbehandling om slike tema kan stille høye krav til kapasitet og kompetanse. Å løfte myndigheten til statsforvalterne vil redusere kommunenes arbeidsbyrde, men trolig uten å gi tilsvarende merarbeid for statsforvalterne, ettersom disse kan gjøre vurderinger mer felles og rasjonelt på tvers av kommuner samtidig som de i større grad innehar nødvendig kapasitet og kompetanse.

12 Forskriftsforslag

Utkast til forskrift om lagring og bruk av gjødsel mv.

Hjemmel: Fastsatt av Klima- og miljødepartementet, Landbruks- og matdepartementet og Helse- og omsorgsdepartementet **X.X.** 2024 med hjemmel i lov av 13. mars 1981 nr. 6 om vern mot forurensninger og om avfall (forurensningsloven) § 9, lov av 12. mai 1995 nr. 23 om jord (jordlova) § 3 og § 11 første ledd, lov av 19. desember 2003 nr. 124 om matproduksjon og mattrygghet mv (matloven) § 5, § 6, § 7, § 9, § 11, § 12, § 14, § 15, § 17, § 18, § 23 og § 33, forskrift 19. desember 2003 nr. 1790 om myndighetsfordeling etter lov om matproduksjon og mattrygghet mv. (matloven) og lov av 24. juni 2011 nr. 29 om folkehelsearbeid (folkehelseloven) § 8 annet ledd.

EØS-henvisninger: EØS-avtalen vedlegg XX nr. 32 (direktiv 86/278/EØF), nr. 13b (direktiv 91/676/EØF).

Kapittel 1. Innledende bestemmelser

§ 1. *Formål*

Formålet med denne forskriften er å legge til rette for at gjødsel kan utnyttes som en ressurs og samtidig forebygge forurensningsmessige, helsemessige og hygieniske ulemper ved lagring og bruk. Forskriften skal bidra til en miljøforsvarlig forvaltning av jordsmonnet og ivareta hensynet til biologisk mangfold.

§ 2. *Virkeområde*

Forskriften gjelder lagring og bruk av organisk gjødsel og bruk av mineralgjødsel. Forskriften gjelder også håndtering av enkelte andre forurensningskilder som kan oppstå i jordbruksdrift som vaskevann, planterester og silopressaft.

Bestemmelsene i forskriftens kapittel 2 gjelder bare for jordbruksforetak, ansvarlig for hestehold og ansvarlig for andre aktiviteter der det oppstår husdyrgjødsel. Med unntak av §§ 16 første ledd, 17 første ledd og 18 gjelder kapittel 3 bare for jordbruksareal. Forskriften gjelder ikke bruk av gjødsel i private hager, skolegårder, tilrettelagte lekeområder, skog eller utmark.

§ 3. *Definisjoner*

I denne forskriften menes med:

- a) *avløpsslam*: slam, filtermedium og lignende materialer fra rensing av sanitært og kommunalt avløpsvann, unntatt ristgods.
- b) *bortskaffe*: fjerne overskudd av egen gjødsel, herunder ved levering til andre.
- c) *fulldyrket jord*: areal som er dyrket til vanlig pløyedybde og som kan fornyes ved pløying.
- d) *gjødsel*: produkt som har som hovedoppgave å tilføre næringsstoffer til planter og matsopp og som i bruksmengde og mengde næringsstoff egner seg for årlig tilførsel, herunder husdyrgjødsel, mineralgjødsel, biorest og slam.
- e) *gjødselvarer*: en samlebetegnelse for produkt som uten å behandles eller blandes videre, kan brukes til å tilføre næring, til dyrking, som dekkingsmateriale eller på annen måte for å påvirke planters og matsopps vekstvilkår, og tilsetninger til andre gjødselvarer som selges som egne produkter. Omfatter også gjødsel som definert i bokstav d).

- f) *grøntareal*: områder hvor det er eller skal etableres et vegetasjonsdekke, men hvor det ikke skal produseres vekster for mat- eller fôrforsyning.
- g) *husdyrgjødsel*: husdyrgjødsel som definert i animaliebiproduktforskriften § 2 jf. forordning (EF) nr. 1069/2009 artikkel 3 nr. 20 og artikkel 3 nr. 6. Husdyrgjødsel kan være iblandet fôr, strø, vaskevann og annet som naturlig hører med i husdyrholdet eller gjødselhåndteringen.
- h) *innmarksbeite*: areal som kan nyttes som beite og som ikke kan høstes maskinelt. Minst 50 prosent av arealet må være dekket av grasarter eller beitetålende urter.
- i) *jordbruksareal*: fulldyrket jord, overflatedyrket jord, innmarksbeite.
- j) *jordbruksforetak*: foretak som er registrert i Enhetsregisteret og som driver jordbruksproduksjon på én eller flere landbrukseiendommer.
- k) *mineralgjødsel*: omfatter industrielt framstilt eller bearbeidet uorganisk gjødsel.
- l) *organisk gjødsel*: gjødsel av animalsk eller vegetabilsk opprinnelse eller en blanding av disse.
- m) *organisk-mineralsk gjødsel*: gjødsel som består av en blanding av organisk gjødsel og mineralgjødsel.
- n) *organisk jord*: jordsmonn som inneholder minimum 40 % humus i en tykkelse på minimum 20 cm.
- o) *overflatedyrket jord*: areal som for det meste er ryddet og jevnet i overflaten slik at maskinell høsting er mulig.
- p) *P-AL*: mål på innholdet av plantetilgjengelig fosfor i jorda. P-AL oppgis som mg P/100 g jord.
- q) *talle*: husdyrgjødsel iblandet rikelig med strø for å samle opp gjødsla direkte på husdyrenes underlag, og som omdannes i oppsamlingsperioden.
- r) *vannforekomst*: en avgrenset og betydelig mengde av overflatevann, som for eksempel innsjø, magasin, elv, bekk, kanal, fjord eller kyststrekning, eller deler av disse, eller en avgrenset mengde grunnvann innenfor en eller flere akviferer, jf. forskrift 15. desember 2006 nr. 1446 om rammer for vannforvaltningen 3 bokstav a.
- s) *åpen jord*: jord som ligger bar uten plantedekke.

Kapittel 2. Krav til oppsamling og lagring av organisk gjødsel mv.

§ 4. Plassering av gjødselanlegg og driftsbygninger

Driftsbygninger for husdyrhold og anlegg for lagring av organisk gjødsel må ikke plasseres på flomutsatte områder eller så nær vannforekomster at det medfører fare for forurensning.

Ved plassering skal det legges vekt på topografi, vegetasjon og fremherskende vindretning slik at luktulempere begrenses.

§ 5. Krav om oppsamling av husdyrgjødsel i driftsbygninger

Husdyrgjødsel i driftsbygninger skal samles opp slik at gjødsla ikke medfører fare for forurensning.

§ 6. *Krav til håndtering av husdyrgjødsel ved utendørs dyrehold*

For å hindre avrenning skal man ved utendørs husdyrhold unngå at husdyrgjødsel samler seg opp på samme sted over lengre tid. Innretninger hvor dyr og husdyrgjødsel samler seg, slik som luftegård, utegård, fôrings-, drikke- og hvileplasser, skal plasseres på steder hvor grunnforholdene gir god infiltrasjon og i tilstrekkelig avstand fra vannforekomster til at det ikke medfører fare for forurensning. Innretningene skal driftes slik at avrenning begrenses mest mulig.

Husdyrgjødsel som samler seg i luftegårder, utegårder og på permanente fôrings-, drikke- og hvileplasser skal fjernes minst én gang i vekstsesongen og én gang om høsten.

§ 7. *Krav til utforming av lager for husdyrgjødsel og annen organisk gjødsel*

Lager for flytende organisk gjødsel skal ha tette konstruksjoner i gulv, sidevegger, porter, luker, uttappingsrør, spjeld m.m., slik at det ikke oppstår lekkasjer. Kanaler og renner for å lede gjødsel til lageret skal være tette.

Lager for urin, svinegjødsel og biorest med mindre enn 25 prosent tørrstoff skal ha tak eller annet dekke som begrenser fordamping til luft. Dekket må likevel sørge for nødvendig ventilering av farlige gasser.

Lager for fast organisk gjødsel med mindre enn 25 prosent tørrstoff skal ha tett bunnplate og skjermes med tette kanter. Bunnplaten skal ha fall til sluk og tett oppsamlingskum for sig fra gjødselen.

§ 8. *Lagring og plassering av tørr organisk gjødsel direkte på bakken*

Organisk gjødsel med mer enn 25 prosent tørrstoff kan lagres direkte på bakken på steder der gjødsla senere kan fjernes. Lagringen skal skje på steder hvor grunnforholdene gir god infiltrasjon, og i tilstrekkelig avstand fra vannforekomster til at det ikke medfører fare for forurensning.

Organisk gjødsel som omdannes i lagringsperioden skal skjermes mot overflatevann. Slik gjødsel kan lagres i inntil tre år.

Husdyrgjødsel fra fjørfe skal skjermes mot overflatevann og nedbør for å hindre omdanning i lagringsperioden. Slik gjødsel kan ikke lagres lenger enn frem til påfølgende vekstsesong.

Organisk gjødsel med mer enn 25 prosent tørrstoff, som er mottatt utenfra og som er klar til bruk, kan kun lagres innenfor tillatt spredeperiode, jf. § 14.

§ 9. *Krav til oppsamling av silopressaft og lagring av fôr på bakken*

Siloleanlegg for gras og surfôr skal utformes slik at det ikke medfører fare for forurensning. Silopressaft skal samles opp og lagres i overenstemmelse med kravene i § 7.

Rundballer, og annen midlertidig lagring av fôr med tilsvarende begrenset avrenning, kan plasseres direkte på bakken i inntil tre år. Lagringen skal skje på steder hvor

grunnforholdene gir god infiltrasjon, og i tilstrekkelig avstand fra vannforekomster til at det ikke medfører fare for forurensning.

§ 10. *Krav til håndtering av næringsholdig væskeoverskudd fra innendørs husdyrhold og veksthus*

Utslipp av vaskevann fra husdyrrom og melkeanlegg, og utslipp av næringsholdig væskeoverskudd fra veksthus, skal begrenses slik at det ikke medfører forurensning.

Driftsbygninger og veksthus som oppføres eller bygges om skal etableres med oppsamling av vaskevann og annet væskeoverskudd. Dette gjelder likevel ikke driftsbygninger for innendørs drift på talle hvor oppsamling av gjødsel skjer med strø.

§ 11. *Krav til håndtering av oppsamlede planterester*

Oppsamlede planterester fra veksthus og grønnsaksavlinger skal lagres og disponeres på steder hvor grunnforholdene gir god infiltrasjon, og i tilstrekkelig avstand fra vannforekomster til at det ikke medfører fare for forurensning. Slike rester kan lagres i inntil tre år, og må kunne fjernes på en enkel måte.

§ 12. *Krav til lagerkapasitet*

Det skal disponeres tilstrekkelig lagerkapasitet til at husdyrgjødsel kan lagres frem til spredning eller annen lovlig omsetning. Lagerkapasiteten skal minimum omfatte åtte måneders egen produksjon av husdyrgjødsel med mindre enn 25 prosent tørrstoff.

Den som ikke selv skal benytte husdyrgjødsel, kan likevel etter søknad til statsforvalteren gis tillatelse til færre enn åtte måneders lagerkapasitet.

Ved leie av lagerkapasitet er innehaveren av gjødsel ansvarlig for at lagringen oppfyller kravene stilt i denne forskriften.

§ 13. *Større anlegg innen fjørfeavl og svineavl*

I anlegg for svine- og fjørfehold med bløtgjødsellager med 2000 slaktegris plasser eller mer, 750 avlspurker eller mer eller 40000 plasser for fjørfe eller mer, skal det nyttes lagersystem eller teknikker som det kan dokumenteres at reduserer utslipp av ammoniakk (NH₄) med 40 prosent eller mer sammenlignet med utendørs bløtgjødsellager uten dekke.

For anlegg for svine- og fjørfehold med bløtgjødsellager dimensjonert for 2000 eller flere slaktegris plasser, 750 eller flere avlspurker eller 40000 eller flere plasser for fjørfe, oppført etter 20. juli 2003, skal det tas i bruk innredningssystemer for husdyr som det kan dokumenteres at reduserer utslipp av ammoniakk (NH₄) med 20 prosent eller mer sammenlignet med referansen. For anlegg for svinehold er referansen spalteplank på hele bingeearealet, mens for burhøns er referansen anlegg hvor gjødselen lagres i husdyrrommet under burene. For anlegg med frittgående fjørfe er referansen fast underlag med strø og med drikkekar som vannkilde. Ved motstrid står dette leddet tilbake for lov 19. juni 2009 nr. 97 om dyrevelferd med tilhørende forskrifter.

Kapittel 3. Krav til bruk av gjødsel

§ 14. *Krav til spredetidspunkt*

Spredning av organisk gjødsel er tillatt i perioden 1. mars til 1. september dersom ikke annet er bestemt i medhold av denne forskriften, jf. § 31. Det er ikke tillatt å spre på snødekket eller frossen mark. Det skal samme år høstes eller etableres plantevekst etter siste spredning.

Silopressaft kan spres etter 1. september uten påfølgende høsting eller etablering av plantevekst. Slik spredning kan bare skje der grunnforholdene gir god infiltrasjon og i tilstrekkelig avstand til vannforekomster til at det ikke medfører fare for forurensning.

§ 15. *Krav til spredning*

Organisk gjødsel som spres på åpen åker må moldes ned innen 18 timer. Dette gjelder likevel ikke organisk-mineralsk gjødsel som er pelletert, granulert eller tilsvarende.

Ved spredning av organisk gjødsel skal luktulempere og ulemper som følge av partikkelspredning begrenses.

§ 16. *Godkjent spredeareal*

Spredning av gjødsel kan bare skje på fulldyrket og overflatedyrket jord, godkjent innmarksbeite, grøntareal og anlegg for dyrking av mat-, fôr- eller prydvvekster.

Kommunen kan etter søknad godkjenne innmarksbeite som spredeareal. Ved vurderingen skal det legges særlig vekt på hvilke virkninger gjødsling kan få for natur- og kulturlandskapsverdier, og om gjødslingen kan skje på en forsvarlig måte.

Det kan ikke tilføres gjødsel på jordbruksareal som ikke høstes eller beites.

Areal godkjent etter annet ledd skal innrapporteres av kommunen i offentlig register med kartbeskrivelse og kunne påvises tilsvarende i terrenget.

§ 17. *Vegetasjonssone som er båndlagt mot spredning*

Det skal i vegetasjonssone mot vassdrag, jf. vannressursloven § 11, forskrift om nydyrking § 6 og forskrift om produksjonstilskudd § 4 fjerde ledd, ikke tilføres gjødsel.

Ved spredning av gjødsel på innmarksbeite skal avstanden til vassdrag være minst 6 meter målt fra ytterkant av utstyrets normale rekkevidde.

§ 18. *Gjødsling etter behov*

Bruk av gjødsel skal, når ikke annet er bestemt i denne forskriften, tilpasses vekstenes behov og jordas næringsstoffinnhold.

§ 19. Begrensning for nitrogen i sårbare områder

I områder som til enhver tid er definert som sårbare etter direktiv 91/676/EØF om beskyttelse av vann mot forurensning forårsaket av nitrater fra landbruket (nitratdirektivet) er det ikke tillatt å tilføre mer enn 17 kg nitrogen per dekar per år fra husdyrgjødsel. Dette gjelder områder med avrenning til Glommavassdraget, medregnet Lågen og Vorma, Haldensvassdraget og øvrige områder med avrenning til Oslofjorden mellom svenskegrensa og Strømstangen fyr samt til indre Oslofjord (innenfor Drøbaksterskelen).

§ 20. Begrensninger for tilførsel av fosfor på jordbruksareal

Ved bruk av fosforholdig gjødsel på fulldyrket og overflatedyrket jord, skal mengden tilført fosfor enten

- a) følge krav til fosforbalanse etter annet ledd, eller
- b) følge grensene satt i tredje ledd.

Gjødsling etter bokstav a) er avregnet oppad til 3,5 kg/P/daa/år. Forholdet mellom fosformengde som tilføres og tas ut skal være 1:1 eller lavere over en fireårsperiode. Oppnådd balanse skal dokumenteres enten gjennom oversikt over fosforstrømmer inn og ut av foretaket, eller gjennom analyseresultater fra jordprøver ved start og slutt av fireårsperioden som viser at fosfornivåene ikke har steget. For foretak der arealer med organisk jord utgjør minst 5 % av totalarealet skal likevel balansen dokumenteres gjennom oversikt over fosforstrømmer inn og ut av foretaket. Før oppstart skal bruk av adgangen til balansegjødsling, samt analyseresultater fra jordprøver, innrapporteres av jordbruksforetaket til offentlig register. Statsforvalteren kan etter søknad gi tillatelse til tilførsel av mer enn 3,5 kg P/daa/år dersom foretaket dokumenterer et reelt behov, gitt avlingens fosforopptak og fosfornivåer i jord målt gjennom jordprøver.

For gjødsling etter første ledd bokstav b), skal tilført fosfor per dekar være i samsvar med følgende grenser:

1. For alle fylker bortsett fra Rogaland og Troms og Finnmark:
 - a) 2,8 kg P/daa/år i perioden 1. januar 2025 – 31. desember 2028
 - b) 2,5 kg P/daa/år i perioden 1. januar 2029 – 31. desember 2032
 - c) 2,3 kg P/daa/år fra og med 1. januar 2033
2. Rogaland:
 - a) 3,1 kg P/daa/år i perioden 1. januar 2025 – 31. desember 2028
 - b) 3,0 kg P/daa/år i perioden 1. januar 2029 – 31. desember 2032
 - c) 2,7 kg P/daa/år fra og med 1. januar 2033
3. Troms og Finnmark:
 - a) 2,5 kg P/daa/år fra og med 1. januar 2025.

Foretak uten husdyr, eller som har husdyrhold med mindre årsproduksjon av gjødsel enn 75 kg P, og som tar imot organisk gjødsel fra andre, kan beregne grensene etter tredje ledd som et snitt over en 4-årsperiode. For øvrige foretak beregnes grensene som et årlig snitt for foretakets samlede areal, men grensene kan likevel ikke overstiges med mer enn 10 pst per dekar.

På innmarksbeiter godkjent for spredning kan det tilføres 2 kg P/daa/år.

Det er kun areal som tilføres gjødsel som kan regnes med i grensene etter første til femte ledd.

Mengde fosfor i egen husdyrgjødsel bestemmes enten ut fra normtall for ulike dyreslag, jf. vedlegg 1, eller ut fra en oversikt over fosforstrømmer inn til og ut av husdyrholdet. Ved bruk av avløpsslam er det bare plantetilgjengelig fosfor som inngår i beregningen.

Denne bestemmelsen gjelder ikke for den som produserer, mottar eller sprer mindre enn 75 kg fosfor det enkelte år.

§ 21. Adgang til høyere forfortilførsel for særlig fosforkrevende vekster

For produksjon av poteter, grønnsaker, frukt og bær som er særlig fosforkrevende, kan det gjødsles etter behov, gitt den aktuelle vekstens forventede fosforbehov og fosfornivåer i jord, målt gjennom jordprøver i tråd med § 29. Det skal iverksettes avbøtende tiltak for å begrense avrenning av næringsstoffer.

Areal med produksjon som nevnt i første ledd skal registreres av foretaket i offentlig register.

Kapittel 4. Særlige bestemmelser om bruk av gjødsel med avløpsslam

§ 22. Særlige krav til bruk av gjødsel med avløpsslam

Det er ikke tillatt å bruke uhygienisert avløpsslam.

Følgende krav gjelder for bruk av gjødsel med avløpsslam på ulike typer areal:

- a) Det er ikke tillatt å bruke gjødsel med avløpsslam på eng, i gartnerier eller der det dyrkes grønnsaker, poteter, bær eller høstes frukt.
- b) Der gjødsel med avløpsslam er brukt kan det dyrkes grønnsaker, poteter, bær og høstes frukt tidligst tre år etter siste sprededato. Der det er spredt avløpsslambasert gjødsel med særskilte bruksvilkår eller sterilisert avløpsslam kan det likevel dyrkes slike vekster når det har gått ti måneder etter siste sprededato.
- c) Arealene kan brukes til beiting eller høsting av fôrvekster tidligst vekstsesongen etter at gjødsel med avløpsslam er brukt.
- d) På annet enn jordbruksareal og grøntareal kan avløpsslam bare brukes som del av et dyrkingsmedium.
- e) Det kan ikke spres gjødsel med avløpsslam på jordbruksareal som har en fosforverdi som viser P-AL på 14 eller høyere. Siste jordprøve kan ikke være eldre enn to år.
- f) Ved spredning av gjødsel med avløpsslam på jordbruksareal kan det maksimalt tilføres avløpsslam i mengder som inneholder 25 kg/P/daa over en tiårsperiode. Det kan likevel ikke brukes større mengder plantetilgjengelig fosfor enn det som tilsvarer maksimal tillatt fosfortilførsel etter § 20.

Gjødsel med avløpsslam skal nedmoldes senest 18 timer etter spredning. Kravet om nedmolding gjelder likevel ikke ved bruk av avløpsslambasert gjødsel med særskilte bruksvilkår. Ved spredning av gjødsel med avløpsslam skal luktulempere begrenses.

§ 23. Melding om bruk av gjødsel med avløpsslam

Den som skal bruke gjødsel med avløpsslam på jordbruksareal skal melde fra til kommunen minst to uker før første levering. Meldeplikten gjelder likevel ikke ved bruk av avløpsslambasert gjødsel med særskilte bruksvilkår.

Melding om bruk av gjødsel med avløpsslam skal gis på den måten Mattilsynet bestemmer, og skal minst inneholde opplysninger om:

- a) mottakerens navn og adresse,
- b) gårds-, og bruksnummer på eiendommen der produkter med avløpsslam skal brukes,
- c) produktets sammensetning og behandlingsmåte,
- d) mengden som skal brukes,
- e) bruksstedet,
- f) typen areal produktet skal spres på og størrelsen på arealet,
- g) eventuelle jordanalyser, og
- h) vurdering av forhold som kan ha innvirkning på helsemessige og hygieniske forhold ved bruken.

Kommunen skal forelegge meldingen til uttalelse for kommuneoverlegen og myndighet for miljørettet helsevern i kommunen etter folkehelseloven § 9. Avdekker meldingen forhold som gjør at forskriftens krav ikke etterleves, kan kommunen kreve forholdet rettet etter folkehelseloven § 14.

Kapittel 5. Særlige bestemmelser om bruk av gjødselvarer der bruken reguleres ut fra gjødselvarens tungmetallinnhold

§ 24. Tillatt bruksmengde av gjødselvarer ut fra tungmetallinnhold

Ved bruk av gjødselvarer skal den samlede bruksmengden i løpet av en tiårsperiode ikke overskride

- a) fire tonn tørrstoff per dekar ved bruk av gjødselvarer i tungmetallklasse I
- b) to tonn tørrstoff per dekar ved bruk av gjødselvarer i tungmetallklasse II
- c) 800 kg tørrstoff per dekar ved bruk av gjødselvarer i tungmetallklasse III som bare inneholder forbrenningsprodukter av rent plantemateriale
- d) ett tonn tørrstoff per dekar ved bruk av gjødselvarer tungmetallklasse III på grøntareal
- e) en mengde som medfører at tungmetallmengden som kan tilføres ved bruk av produkter i klasse II ikke overskrides, ved bruk av en kombinasjon av gjødselvarer i ulike tungmetallklasser og gjødselvarer med fosforbaserte grenseverdier for tungmetallinnhold.

Gjødselvarer i tungmetallklasse 0 og gjødselvarer med fosforbaserte grenseverdier kan brukes uten mengdebegrensninger knyttet til tungmetallinnholdet. Gjødselvarer i tungmetallklasse 0 kan brukes på alle arealer. Gjødselvarer med fosforbaserte grenseverdier kan brukes bare på jordbruksareal. EU-gjødselvarer skal brukes i tråd med første ledd punkt b) tungmetallklasse II, eller med aktuell lavere klasse dersom det kan dokumenteres et lavere tungmetallinnhold enn tungmetallklasse II.

Ved bruk av avløpsslambasert gjødsel med særskilte bruksvilkår skal den årlige tilførselen av avløpsslamkomponenten ikke overstige 100 kg tørrstoff per dekar. Ved bruk av gjødselvarer i ferdigplenproduksjon gjelder mengdebegrensningen etter første ledd i løpet av hver produksjonssyklus i stedet for i løpet av en tiårsperiode.

Ved etablering og reetablering av grøntareal skal bruksmengden av gjødselvarer ikke overskride et lag på fem centimeter. Ved bruk av anleggsjord, gjelder denne mengdebegrensningen bare for de komponentene i anleggsjorden som utgjøres av annet enn jord, sand og silt. Andre produkter enn anleggsjord og jorddekkingsmidler skal blandes inn i jorda på bruksstedet. Gjødselvarer kan i tillegg brukes i de mengder som følger av første ledd på de etablerte arealene.

Ved bruk som toppdekke på deponier skal bruksmengden ikke overskride et lag på 15 centimeter.

Bruken av mengder som følger av første til og med tredje ledd er ikke tillatt dersom dette medfører en overskridelse av behovet, jf. § 18, eller av den maksimale mengden fosfor som etter § 20 eller § 22 bokstav f kan tilføres arealene. Bruken av mengder som følger av fjerde ledd er ikke tillatt dersom dette medfører en overskridelse av behovet, jf. § 18.

§ 25. Særlige bestemmelser om bruk av gjødselvarer på dyrket jord ut fra tungmetallinnhold

Det kan ikke brukes gjødselvarer i tungmetallklasse I, II og III eller med fosforbaserte grenseverdier for tungmetallinnhold på jordbruksareal dersom tungmetallinnholdet i jorda overskrider følgende verdier:

	Milligram per kilogram tørrstoff
Kadmium	1
Bly	60
Kvikksølv	1
Nikkel	50
Sink	150
Kobber	50
Krom	100
Arsen	8

Jordbruksforetaket skal sørge for at det utføres tungmetallanalyser av jorda med nødvendig hyppighet dersom det er risiko for at tungmetallgrensene angitt i første ledd overskrides på grunn av geologiske forhold eller andre forhold, som for eksempel intensiv bruk av husdyrgjødsel over flere år.

Kapittel 6. Krav til plan og dokumentasjon

§ 26. Krav til gjødslingsplan

Den som disponerer og gjødsler mer enn 25 dekar per år skal før hver vekstsesong utarbeide en gjødslingsplan. Planen skal inneholde en kartskisse som viser arealinndelingen, og følgende opplysninger skal oppgis for hvert enkelt areal:

- a) utstrekning i dekar,
- b) jordprøver i tråd med § 29 som ikke er eldre enn fire år,
- c) forgrøde,
- d) årets vekster,
- e) forventet avlingsnivå per dekar,
- f) årets gjødslingsbehov for nitrogen og fosfor per dekar, med basis i bokstav b-e,
- g) type gjødselvarer som forventes brukt, og
- h) planlagt tilførsel av fosfor- og nitrogenmengde per dekar oppgitt i kg.

Gjødslingsplanen skal gi en beskrivelse av hvordan et eventuelt overskudd av organisk gjødsel skal håndteres.

Opplysninger etter første ledd skal oppbevares, og skal kunne legges frem for kontroll i minst fem år etter utløpet av det kalenderåret gjødslingsplanen gjelder for.

§ 27. Krav til journal med dokumentasjon på mottak, bortskaffelse og bruk av gjødsel

Den som tar imot gjødsel med mer enn 75 kg fosfor det enkelte år for lagring eller bruk regulert av denne forskrift, skal dokumentere type og mengde gjødsel og innholdet av mengden totalfosfor, dato for mottakelsen og fra hvem gjødselen kommer. Den som tar imot avløpsslam må i tillegg dokumentere innhold av plantetilgjengelig fosfor.

Den som bortskaffer organisk gjødsel med mer enn 75 kg fosfor det enkelte år til andre, skal dokumentere type og mengde organisk gjødsel, mengde totalfosfor dette tilsvarer, dato for leveransen og til hvem gjødselen er levert.

Alle som bruker gjødsel skal føre gjødseljournal som gir oversikt over hvilken type gjødsel det er gjødslet med, på hvilket areal, på hvilket tidspunkt og i hvilke mengder totalt og som totalfosfor og totalnitrogen.

Opplysninger som kreves etter denne paragrafen skal oppbevares og kunne legges frem for kontroll senest 1. november det året gjødseljournalen gjelder for, og skal oppbevares i minst fem år etter utløpet av det året journalen gjelder for.

Opplysninger etter annet ledd skal innrapporteres digitalt i offentlig register.

§ 28. Særlige krav til journal ved bruk av visse gjødselvarer på jordbruksarealer

Den som bruker gjødselvarer der bruken begrenses ut fra gjødselvarens tungmetallinnhold jf. § 25 og forskrift **XX** om gjødselvarer § 18 og § 19 på jordbruksarealer skal føre journal hvor følgende opplysninger skal inngå:

- a) gårds- og bruksnummer på eiendommen der produktet er brukt,
- b) bruksstedet,
- c) produktkategorien,
- d) gjødselvarens tungmetallbegrensning,

- e) mengden brukt per dekar, og
- f) spredetidspunktet.

Ved bruk av avløpsslambasert gjødsel med særskilte bruksvilkår skal journalen i tillegg til det som følger av første ledd inneholde opplysninger om:

- a) hvilken virksomhet produktet er mottatt fra,
- b) produktets handelsnavn,
- c) mengden som er mottatt,
- d) mottaksdatoen, og
- e) kartskisse som angir de arealene hvor produktet er brukt.

Opplysninger som kreves etter paragrafen her skal oppbevares og kunne legges frem for kontroll i minst ti år etter utløpet av det kalenderåret gjødslingsjournalen gjelder for.

§ 29. Uttak og analyse av jordprøver

Jordprøver påkrevd etter denne forskrift skal være representative med hensyn til jordvariasjon, størrelse og formen på arealet.

Uttak av jordprøver skal utføres av en kvalifisert og uavhengig konsulent i henhold til faglig anerkjente metoder. Prøvepunktene skal koordinatfestes. Prøvene skal analyseres av et akkreditert laboratorium, og skal slå fast jordart, pH, fosforinnhold totalt målt med P-AL-metoden og moldinnhold.

Resultater fra jordprøvene skal innrapporteres av jordbruksforetaket digitalt til offentlig register hvert fjerde år.

Kapittel 7. Tilsyn, klage, straff mv.

§ 30. Tilsyn og enkeltvedtak

Kommunen fører tilsyn og kan fatte nødvendige enkeltvedtak for å oppnå etterlevelse av bestemmelser gitt i eller i medhold av denne forskriften. I tillegg kan Mattilsynet føre tilsyn og fatte nødvendige enkeltvedtak etter § 22 første ledd og annet ledd bokstav a) til d), § 24 og § 25.

Kommunen kan utøve myndighet etter forurensningsloven i henhold til rundskriv T-5/98 om kommunens oppgaver og myndighet etter forurensningsloven, etter jordlova i henhold til forskrift 8. desember 2003 nr. 1479 og etter bestemmelsene i folkehelsesloven kap. 3.

§ 31. Myndighet til å gi forskrift og fatte enkeltvedtak

Statsforvalteren kan gi forskrift eller fatte enkeltvedtak om:

- a) ytterligere krav til skjerming mot nedbør eller krav om annen plassering av gjødselvaren enn det som følger av § 8 dersom dette er nødvendig for å begrense fare for forurensning.
- b) senere spredetidspunkt enn det som følger av § 14 første ledd i områder nord for Trøndelag og innlandsområder over marin grense der vekstsesongen i snitt de siste ti

årene har startet etter 1. mai. I slike områder kan spredning med nedmolding tillates frem til 1. november, og uten nedmolding på eng frem til 1. oktober uten påfølgende høsting eller etablering av plantevekst. Adgangen til å tillate senere spredetidspunkt er begrenset til områder der vannforekomstene oppfyller målene i vannforskriften, og ikke står i fare for å få forverret tilstand.

- c) strengere krav til spredetidspunkt enn det som følger av § 14 og strengere krav til fosfortilførsler enn det som følger av § 20 i områder der vannforekomstene ikke oppfyller målene i vannforskriften eller står i fare for å få forverret tilstand.
- d) strengere krav til spredning av gjødselvarer med avløpsslam enn det som følger av § 22 første ledd bokstav e) og f) i områder der vannforekomstene ikke oppfyller målene i vannforskriften eller står i fare for å få forverret tilstand.
- e) krav til gjennomføring av avbøtende tiltak for å motvirke avrenning på arealer der det produseres særlig fosforkrevende vekster, jf. § 21, i områder der vannforekomstene ikke oppfyller målene i vannforskriften eller står i fare for å få forverret tilstand.
- f) digital innrapportering av opplysninger etter § 27 første og tredje ledd til offentlig register i områder der vannforekomstene ikke oppfyller målene i vannforskriften eller står i fare for å få forverret tilstand.
- g) strengere krav til lagring og bruk av gjødselvarer enn det som følger av denne forskrift i områder der vannforekomstene ikke oppfyller målene i vannforskriften eller står i fare for å få forverret tilstand.

Enkeltvedtak etter denne bestemmelsen skal innrapporteres av statsforvalteren til offentlig register.

§ 32. Dispensasjon

Statsforvalteren kan i særlige tilfeller og etter søknad, gi en tidsbegrenset dispensasjon fra bestemmelsene i denne forskriften, med unntak av § 22 første ledd og annet ledd bokstav a) til d), § 24 og § 25, der det er Mattilsynet som har myndighet til å gi dispensasjon.

Dispensasjon etter første ledd kan ikke gis dersom hensynene bak bestemmelsen det dispenseres fra, eller forskriftens formålsbestemmelse, blir vesentlig tilsidesatt. Fordelen ved en dispensasjon må også være klart større enn ulempene etter en samlet vurdering.

Ved vurderingen av om dispensasjon skal gis og eventuelt på hvilke vilkår, skal det legges særlig vekt på dispensasjonens konsekvenser for vannkvalitet, herunder om dispensasjon medfører at vannforekomster ikke oppfyller målene i vannforskriften eller står i fare for å få forverret tilstand, og konsekvenser for helse, ressursutnyttelse og miljøforsvarlig forvaltning av jordsmonnet.

Dispensasjoner etter denne bestemmelsen skal innrapporteres av statsforvalteren til offentlig register.

§ 33. *Straff*

Den som forsettlig eller uaktsomt overtrer denne forskriften eller vedtak truffet i medhold av denne forskriften straffes etter forurensningsloven kapittel 10, matloven § 28 eller folkehelseloven § 18 hvis ikke strengere straffebestemmelser kommer til anvendelse.

§ 34. *Klage*

Vedtak truffet av kommunen i medhold av denne forskriften kan påklages til statsforvalteren. Vedtak truffet av Mattilsynet i medhold av denne forskriften kan påklages til Mattilsynet ved hovedkontoret. Vedtak truffet av statsforvalteren i medhold av denne forskriften kan påklages til Landbruksdirektoratet. Landbruksdirektoratets avgjørelser skal skje i samråd med Miljødirektoratet.

Kapittel 8. Ikrafttredelse, overgangsregler og endring av forskriften

§ 35. *Ikrafttredelse*

Forskriften trer i kraft 1. januar 2025. Fra samme tidspunkt oppheves forskrift 4. juli 2003 nr. 951 om gjødselvarer mv. av organisk opphav.

§ 36. *Overgangsregler*

Innmarksbeiter godkjent som spredeareal i medhold av forskrift 4. juli 2003 nr. 951 om gjødselvarer mv. av organisk opphav § 24 nr. 1 annet ledd, skal anses godkjent som spredeareal etter denne forskrift så fremt arealet oppfyller definisjonen av innmarksbeite i § 3. Statsforvalteren kan ved enkeltvedtak likevel oppheve tidligere godkjenninger av innmarksbeiter som spredeareal dersom arealet ikke er dokumentert med kartbeskrivelse og kan påvises tilsvarende i terrenget, dersom gjødslingen har uheldige virkninger for natur- og kulturlandskapsverdier, dersom gjødslingen ikke kan skje på en forsvarlig måte, eller dersom arealet ikke beites men likevel tilføres gjødsel.

Innmarksbeiter kan frem til utgangen av 2027 tilføres mineralgjødsel uten at arealet er godkjent etter § 16 såfremt det foreligger gjødslingsplan fra 2022 eller 2023 som dokumenterer at arealet før ikrafttredelse av denne forskrift ble tilført mineralgjødsel.

Øvrige enkeltvedtak og forskrifter knyttet til lagring og bruk av gjødselvarer truffet i medhold av forskrift 4. juli 2003 nr. 951 om gjødselvarer mv. av organisk opphav oppheves ved ikrafttredelse av denne forskrift.

Frem til utgangen av 2027 kan virksomheter som ved forskriftens ikrafttredelse ikke hadde tilstrekkelig lagerkapasitet til å overholde kravet til spredetidspunkt i § 14 første ledd, spre gjødsel uten nedmolding på eng fram til 1. oktober, og med nedmolding fram til 1. november. Dette gjelder likevel ikke dersom det gjøres vesentlige endringer i driften som øker gjødselmengden og behovet for lagerkapasitet, herunder omlegging fra båsfløs til løsdriфт og/eller installasjon av melkerobot eller melkestall.

Bestemmelser om bruk av produkter med avløpslam i § 22 annet ledd bokstav e) og f) trer i kraft 1. januar 2030.

§ 37. *Endring av forskriften*

Forskriften kan endres av Landbruks- og matdepartementet, Klima- og miljødepartementet og Helse- og omsorgsdepartementet i fellesskap.

Vedlegg 1 kan endres av Landbruksdirektoratet.

Vedlegg 1: oversikt over mengde fosfor per individ av ulike dyreslag*

Storfe	Kg fosfor per individ/årsdyr	Ev justering	Regneregul for justering	Regneeksempel for justering	Kode ved søknad om produksjonstilskudd**
Melkeku ved årsavdrått ⁱ i intervallet 7-9,5 tonn	15	Påslag for høg avdrått	Om middelavdrått ⁱ «x» overstiger 9,5 tonn justeres mengden med $(x:7,7)^{2/3}$. Om middelavdrått «x» er lavere enn 7 tonn kan mengden justeres med $(x:7,7)^{2/3}$.	Ved avdrått på 10 tonn justeres med $(10:7,7)^{2/3}$, til snaut 18 kg. Ved avdrått 5 tonn, justeres med $(5:7,7)^{2/3}$, til drøyt 11 kg	120
Ammekyr	8				121
Ungdyr, middelverdi per år over livsløpet, med forventet slaktevekt 320 kg ved 18 mnd alder	5				119
Småfe	Kg P				
Sau	2				145+146+139
Geit	2				140+142
Gris	Kg P	Ev justering	Regneregul for justering	Regneeksempel for justering	
Avlsgriser, inkl årsproduksjon av 30 spedgris og smågris fram til 30 kg	6				155+156
Unggris til avl, 30 kg fram til 1 års alder	1,6				158+159, eller 157-184
Slaktegriser ⁱⁱ , livsløpet fra 30 kg til slakt i intervallet 100 – 130 kg	0,37	Påslag ved utsatt slakting	Dersom levendevekt («x») ved slakt overstiger 130 kg, justeres P-mengden med $(x:115)^{3/2}$	Om levendevekt («x») ved slakt er 150 kg justeres P-mengden med $(150:115)^{3/2}$, altså regnes 0,55 kg P per individ	184

Hest		Kg P			
Hester under 3 år	5			115	
Hester over 3 år	7,5			116	
Andre husdyr		Kg P			
Hjort, esel, lama, alpukka ?					
Fjørfe	g P	Ev justering	Regneregel for justering	Regneeksempel for justering	
Verpehøns	120			160	
Avlsdyr av høns, ender, kalkuner og gjess	250			168 + slaktekyllingmødre	
Livkyllinger ⁱⁱ	14			185	
Slaktekyllinger ⁱⁱ , rasktvoksende rase, livsløpet fram til slakt ved 32-38 dager og levendevekt inntil 2,3 kg	8,6	Påslag ved utsatt slakting	Dersom levendevekt («x») ved slakt overstiger 2,3 kg, justeres fosformengden med $(x:2,1)^{3/2}$	Om levendevekt («x») ved slakt er 2,5 kg justeres fosformengden med $(2,5:2,1)^{3/2}$, altså regnes 11,2 g P per individ	186
Slaktekyllinger saktevoksende rase, livsløpet fram til slakt ved 40-45 dager og levendevekt inntil 2,5 kg	11,6	Påslag ved utsatt slakting	Dersom levendevekt («x») ved slakt overstiger 2,7 kg, justeres fosformengden med $(x:2,3)^{3/2}$	Om levendevekt («x») ved slakt er 2,7 kg justeres fosformengden med $(2,7:2,3)^{3/2}$, altså regnes 14,8 g P per individ	
Ender og gjess for slakt ⁱⁱ	25			187+189	
Kalkuner for slakt ⁱⁱ , gitt gjennomsnittslaktevekt på inntil 9 kg	106			188	

* I regnskapet for mengde fosfor kan det gjøres fratrukk for oppholdstid på utmarksbeite

** Dyretelling skal som hovedregel gjøres ut fra dyretelling ved søknad om produksjonstilskudd (PT). For dyreslag/PT-koder som oppgis både vår og høst summeres dyretall fra søknadsomgangen om høsten foregående år og om våren inneværende år, og summen deles på to.

ⁱ Middellavdrått beregnes som samlet melkeproduksjon fordelt på dyretall fra søknad om

produksjonstilskudd.

ⁱⁱOppgitt faktor gjelder for livsløpet fram til slakt og man benytter samme dyretall som for slakteoppgjøret foregående år.

ⁱⁱⁱOppgitt faktor gjelder for livsløpet fram til grisen er i avl ved ett års alder. Antall GDE fastsettes ved å sammenlikne antall dyr med kode 158/159 summert for høst- og våromgangen (hvilket summerer åsettgrisene), med antall dyr med kode 157 høst- og våromgangen fratrukket antall dyr med kode 184 fra slakteoppgjøret foregående år (hvilket summerer antall unggris fratrukket antall slaktegris). Antall GDE skal fastsettes ut fra den største av disse.